

Tvůrčí život

ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ

ročník 13/2024

číslo 5

**Duchovenská
služba**

**Kde přebývá
Bůh?**

**Víra
a architektura**

**Rozhovor
se Zdeňkem
Rychlíkem
z LOU**

**Den divokých
rostlin**

**Unitáři na
Slovensku**

**Tajné
pohlednice**

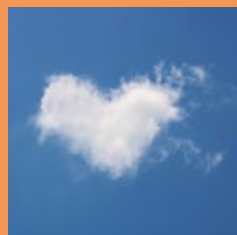
**Unitářská
akademie
v Praze**

Divočina

Duchovenská služba

**Sakrální architektura a duchovní
společenství**

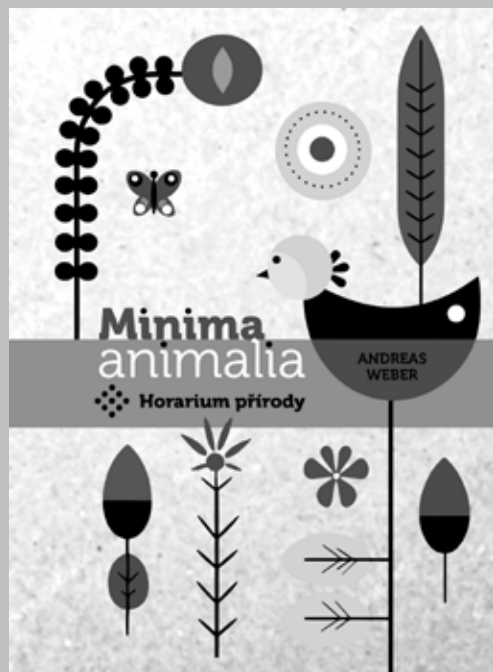

Minimalia Diárium

Pokud vás zajímá propojování spirituality s novými pohledy na lidský vztah k přírodě, tvořivost, vědomé prožívání života, nacházení naděje a radosti z vlastní existence a služby světu, pak je náš nový diář určený právě vám!

Ke každému dni v roce zde najdete kratičké povzbuzení a inspiraci k tomu, jak jím projít vědoměji, zapojit se do intenzivního bytí, které kolem nás proudí. Diář své majitele jemně směřuje spíše k vnímání cykličnosti přírodního času než lineárnosti času historického. Každou stránku pak ještě doprovází jedna ze tří sta šedesáti pěti originálních dětských kresbiček povzbuzujících nejen zapisovat, ale i malovat, vlepovat, vkládat... zkrátka neodolatelně zvou k zaplnění téhle zatím bílé otevřené pokladnice drobných i velkých příběhů, jež nás čekají, sotva ráno otevřeme oči.

Cena: 150 Kč.

Minimalia Animalia Horarium přírody

Andreas Weber

Kniha německého biologa a ekofilozofa je souborem devadesáti devíti přitažlivých úvah psaných v deníkovém formátu během jednoho přírodního roku – od vykvetení sněženek do jejich objevení se znovu počátkem dalšího jara. Hlavním „hrdinou“ každého zamyšlení je nějaká drobná konkrétní forma bytí na naší zemi: od jabloně přes růži, sýkorku, ropuchu po stéblo trávy, kámen, lišejník, oblak, mořské tvory a mnohé další. Je to kniha plná živoucnosti i něžné poetiky, která se nevyhýbá ani tématům jako odumírání, tlení a rozklad, a k tomu nabízí hluboce duchovní vhled do našeho vlastního, lidského života.

Doporučená prodejní cena: 299 Kč,
pro členy NSČU 250 Kč.

Příchod nového roku nezřídka provázejí rozličná předsevzetí související s našimi snahami nějakým způsobem pozměnit své životy k lepšímu – a ideálně pak na ně navazují i změny. V evropské kultuře lze kořeny této tradice vystopovat již ve starověku, ve spojení s antickými novoročními oslavami římského boha Januse a s rituály, které je doprovázely.

Letos jsme v *Tvůřím životě* takzvaně „trendy“ a také vám pár změn přinášíme. Tou z mého pohledu zásadnější je střídání na postu redaktora; prvního ledna se ho ujme Kateřina Höferová. Věřím, že našemu časopisu dodá osobitý rukopis, který ho obohatí podobně, jako se to před ní podařilo Matějovi. Druhou změnou je zavedení internetové verze *Tvůřícího života*, v níž budete od ledna nacházet výběr aktuálních i archivních článků v elektronické podobě. Můžete tak mít unitářské čtení lépe a snáze po ruce, i když těžištěm našeho časopisu samozřejmě je i nadále tištěná podoba.

Úvahy o novoročních změnách, ať již těch, co pravidelně zůstávají jen v rovině přání, nebo těch, které se nám podaří dotáhnout do konce a začlenit do života, mě však dovedly také k myšlence, že by neškodilo soustředit se s příchodem nového roku i na to, co je v našich životech dobré. Čeho si v nich vážíme, co se nám daří, s čím jsme spokojeni, co je pro nás cenné a ukotvující. Tedy na věci, lidi, zvyky a hodnoty, které měnit nechceme. Zkrátka nezapomínat na to, že druhá tvář boha Januse hledí zpět do minulosti a že část rituálů a novoročních oslav starého Říma je zaměřena právě na obnovu a stvrzení toho, co je zdravé a má být pevné a přetrvávat.

Ať se vám tedy s novým rokem daří v sobě i v druhých nacházet co nejvíc věcí, pro které si můžeme sami sebe i sebe navzájem vážit, aniž by se muselo cokoli změnit!

Kristýna Ledererová Kolajová

OBSAH

ŽIVÉ TÉMA: Duchovenská služba dnes

- 3 Současné proměny duchovenské služby (Editovala a přeložila KLK.)

IN MEDIAS RES: Sakrální architektura a duchovní společenství

- 16 Kde přebývá Bůh? (Kristýna Ledererová Kolajová)
- 18 Rosslyn Hill Chapel – „náboženští ďáblové“ v Hampsteadu (Derek McAuley)
- 25 Požehnání a prokletí sakrálních staveb Franka Lloyda Wrighta
(Roger Bertschausen)
- 31 Víra a architektura v unitářských sborech Transylvánie (Norbert Rácz)
- 37 Sakrální architektura a komunitní život (Miroslav Cikán)

KALEIDOSKOP

- 44 Proč je vztah jádrem unitářství (Adam Robersmith)
- 48 Jak ze mě baskytara udělala unitáře (David Kaye)

Z UNITÁŘSKÉ KNIHOVNY

- 50 Zprávy z unitářské knihovny v Praze: Dvacátý čtvrtý díl (Bohdan Chlíbec)

UNITÁŘSKÉ ROZHOVORY

- 52 Snažím se nebýt škarohlíd: Rozhovor se Zdeňkem Rychlíkem, členem LOU
(Rozhovor vedla KLK.)

ČESKÉ UNITÁŘSKÉ OBCE A SKUPINY

- 58 Zažít město jinak (Petr Samojský)
- 60 Den divokých rostlin – duchovně laděné podzimní putování krajinou
(Kristýna Ledererová Kolajová)
- 62 Po stopách svobodné víry (Martin Oskorip)
- 66 Výstava Tajné pohlednice v IUCP (Sarah Vinz)
- 68 Pozdrav z Teplic (Vlastimil Krejčí)

Z UNITÁŘSKÉ AKADEMIE

- 70 První podzimní modul v Praze: Reportáž z Unitářské akademie
(Kateřina Höferová)

ZELENÁ UNITARIA

- 74 Jak mě les učil znovu žít (Marie Kapalová)
- 78 Gary Snyder a jeho Praxe divočiny (Kristýna Ledererová Kolajová)

Současné proměny duchovenské služby

Tento konvolut textů a úvah vznikl během plánování a realizace prvního pracovního setkání studentů a čerstvě vystudovaných absolventů naší Akademie s jejich britskými protějšky z Unitarian College. Toto setkání se konalo letos od 26. do 29. září v Praze. Tři z vyučujících jsem již v rámci příprav poprosila, aby se zamysleli nad tím, co osobně vnímají jako zásadní skutečnost nebo aspekt unitářské duchovenské práce, který se právě nyní, v současné době, dynamicky mění. A požádala jsem je, aby krátce popsali, jaká úskalí a jaké možnosti to podle nich nese. Na závěr své úvahy pak měl každý z nich položit studentům – mladým adeptům na duchovenskou práci – jednu otázku s daným tématem související, na niž by rád znal jejich odpověď. Ant Howe položil dotazy dva, tedy jsme vyslechli celkem tři velmi podnětná zamyšlení a k nim dostali čtyři odpovědi na hodně náročné a pro úspěšnou budoucnost unitářské duchovenské práce důležité otázky. Studenti s nimi následně pracovali ve třech národnostně promíchaných skupinách a poté si navzájem odprezentovali, k čemu ve svých analýzách i syntézách došli. Mám za to, že zamyšlení jednotlivých pedagogů i závěry, k nimž došli studenti, mohou být velmi zajímavé a podnětné nejen pro ostatní frekventanty Akademie, ale také pro naše stávající duchovní a aktivní laické členy, proto jsem se rozhodla je editovat a se souhlasem všech jejich autorů je za Unitářskou akademii představit také v *Tvůřčím životě*.

Kristýna Ledererová Kolajová

Myšlenka uspořádat občas globální bohoslužbu je podle nás skvělá.

(Foto

© pixabay.com.)

OSOBNÍ A/NEBO VIRTUÁLNÍ SETKÁVÁNÍ?

Petr Samojský

Jak se proměňuje práce typického duchovního? Typický duchovní neexistuje. Je to jiné církve od církve, obec od obce, duchovní od duchov-

ního, podle osobních dispozic a tak podobně. Bez ohledu na to se ale také mění doba. Při uvažování o tom jsem usoudil, že bude nejlépe vyjít ze své osobní zkušenosti.

Když jsem koncem 80. let začal chodit do plzeňské Unitarie, se zájmem jsem sledoval pl-

Chodit do kostela se stále více stává něčím, co člověka výrazně odliší od kultury většinové společnosti. (Foto © pixabay.com.)

zešského duchovního Františka O. Lexu, jak má svou práci pečlivě rozvrženou v týdenním časovém plánu. Kromě nedělních shromáždění a přednášek v týdnu trávil pracovní čas v Unitarii, která spočívala v jedné místnosti, jejíž interiér byl prakticky rozdělený na části: prostor pro shromáždění, obývací, šatna i kancelář s psacím strojem a cyklostylem v jednom. Tam se vlastně odehrávala všechna činnost s Unitarií spojená – ostatně ta spočívala prakticky pouze ve shromážděních a přednáškách, občas se konala schůze správního sboru, případně se někdo za duchovním zastavil na kus řeči. Další čas trávil duchovní psaním promluv, přípravou shromáždění, tiskem letáků ve formátu A6 – vše bylo precizně číslováno a řazeno v archivu. A také psaním dopisů! V Unitarii nebyl telefon, takže pošta představovala jediné komunikační spojení se světem.

Když jsem se stal plzeňským duchovním, zkraje 90. let, neměl jsem vlastně žádný vzor ani možnost zaučení. Pro adepta na duchovenskou službu je to zoufalá situace; a nebylo s kým si o tom promluvit, co si o tom přečíst. „Jak má takový unitářský duchovní vlastně pracovat?“ ptal jsem se sám sebe. Učil jsem se to za pochodu, ale bylo mi zcela jasné, že s Unitarií už jsme

doslova v jiném světě – Lexův způsob práce nebyl vhodný, pokud se naše společenství mělo někam posouvat a vyvíjet. A tak jsem „poletoval“ po městě, s Unitarií jsme se aktivně zapojovali do společenského a kulturního života, s lidmi jsem se scházel po kavárnách, začali jsme vydávat časopis *Entita*, zorganizovali jsme knihkupectví, pořádali jsme víkendové duchovní „ášramy“; v našich prostorách jsem byl pouze na programech. Nic z toho by jen o pár let dříve prakticky možné nebylo, tak dramaticky se proměnila společnost a náš svět, že duchovenská práce prostě musela mít jiný model.

Po návratu ze studií v Chicagu v roce 2002 bylo zjevné, že nadchází čas „vyjít z ulity“ ještě mnohem dál – a tak jsme se soustředili na výrobu webových stránek a v průběhu let to přibývalo: digitalizace archivu, experimentování s e-maily a esemeskami a vůbec užívání mobilního telefonu a počítače, elektronických zpravodajů, sociálních sítí. Kolik debat mezi námi zaznělo, co za názory jsem jen vyslechl a jak se mé vnímání všech těch „vynálezů“ proměňovalo! A jak v průběhu času to vše nové ovlivnilo duchovenskou práci, tedy nejen mou, ale i ostatních kolegů, anebo i v jiných církvích,

duchovních společenstvích a náboženských organizací?

Dnes to vidíme. Není výjimka, když je při shromážděních pražské Unitarie větší účast na jejich internetovém vysílání. A to jsou „nepropagovaná“, lépe řečeno jsou skrytá před veřejností (protože účelem je poskytovat je především členům, kteří nemohou přijít osobně). Je to paradox, protože na rozdíl od OŠS, kde je hlavní shromáždění Středník záměrně a systémově pojato jako vysílání pro sledování ze záznamu, je shromáždění pražské Unitarie celé o atmosféře vnímané osobně. A tak ti, kdo je sledují, jsou svou danou pasivitou jistým způsobem narušením intimity shromáždění.

Ovšem pokud se zastavím u myšlenky, co je vlastně z mého pohledu základem duchovenské práce, je to zcela jasné: vedení shromáždění (rozumí se s osobní účastí) a lidský kontakt (rozumí se osobní komunikace, sdílení atd.). Tak jsem to vnímal kdysi, když jsem se v Unitarii ocitl, a tak to vnímám i dnes. Ale svět se proměnil, proměňuje se dnes a bezpochyby se bude proměňovat dál. To přináší mnohé otázky:

rezignovat na osobní kontakt a „jít s dobou“, třeba se „potkávat“ na videokonferencích, videohovorech a sociálních sítích, nebo tomu naopak jít ještě naproti a vymýšlet nové a nové alternativy, jako jsem to dělal kdysi.

Toto je asi moje největší dilema ohledně změn v duchovenské práci při tom, jak se proměňuje svět. Takže moje otázka zní: Co byste jako duchovní dělali, kdybyste měli na shromáždění pravidelně víc lidí u mobilů a počítačů než přítomných osobně? A úkol, který z toho vyplývá (protože z mého pohledu je stále zásadní osobní společenství): Jak to udělat, aby se ho lidé účastnili osobně?

CO A JAK PŘEDÁVAT DÁL? PŘEMÝŠLENÍ O MODERNÍ DUCHOVENSKÉ SLUŽBĚ

Helen Masonová

Nedávno jsem měla možnost přednést promluvu pro skupinu studentů, kteří se připravují na svou duchovenskou službu v rámci sjednocené reformované církve ve Velké Británii. Přistihla jsem se, že říkám: „No, náboženství a církve nejsou v současné době příliš cool nebo trendy, že?“ Je to pravda. Moje devatenáctiletá

„Odkud jsme přišli? Kam směřujeme? Proč jsme tady? Jaký je smysl toho všeho?“

(Foto © pixabay.com.)

Za dobré považujeme v rámci takových duchovenských pracovních skupin krátké podcasty.

(Foto © pixabay.com.)

dcera se trochu stydí za to, co dělám za práci, a místo aby se snažila vysvětlovat složité, nicméně důležité detaily, mluví o mně se svými kamarády prostě jako o „knězi“!

Pro lidi z její generace není představa, že v neděli ráno vstanou, odjedou do centra města nebo nejbližšího městečka, posedí ve staré budově, kde se spolu s ostatními modlí a zpívají písně, vůbec to, co hledají. Zajímá je však spiritualita a chtějí si klást velké životní otázky, jako: Odkud jsme přišli? Kam směřujeme? Proč jsme tady? Jaký je smysl toho všeho? Tohle se za staletí nezměnilo. A rádi si navíc tyto otázky kladou společně a poslouchají, co na ně říkají ti druzí. Trávíme spoustu času tím, že se zaměřujeme na své fyzické zdraví, duševní zdraví, emocionální zdraví – ale mnozí z nás si neudělají čas na to, aby se starali o svého ducha, aby se ponořili do tajemství a vnímali svět kolem sebe a dar života s úctou a úžasem. Jak si můžeme udělat čas na to, abychom se zaměřili na zprostředkování našeho zářivého unitářství, které nás

samotné tak vyživuje, těmto lidem, kteří se považují za duchovní, ale ne za věřící?

Když už mluvíme o čase, zdá se mi, že je třeba podpořit naše duchovní v tom, aby co nejlépe využili drahocenný čas své služby. Budme upřímní – připravit vynikající nedělní shromáždění není rychlé ani snadné. Chce to řekněme dva nebo tři dny tvrdé práce, aby vzniklo něco opravdu skvělého a nezapomenutelného. A pak duchovní stráví několik hodin v neděli ráno tím, že všechnu tu tvrdou práci předají „pouze“ maličkému počtu z nás na konkrétním místě. Co kdybychom tuto službu mohli propojit s něčím dalším? Mám na mysli využít silných stránek našich duchovních produktivněji: vytipovat ty z nich, kteří opravdu umějí připravit i vést brilantní bohoslužbu a zúčastnit jejich dar nejen v jedné obci. Najít mezi námi ty nejlepší pastorační pracovníky, kteří se chtějí a umějí starat o potřeby a pohodu našich členů, a umožnit jim, aby se na toto mohli zaměřit. Rozpoznat ty duchovní, kteří dokáží vystoupit i mimo naše

Vzestup obliby bohoslužeb s možností online připojení znamená, že se s námi lidé mohou spojit i na dálku. (Foto © pixabay.com.)

společenství a předávat naše poselství šířeji, tj. jedincům, kteří se k nám možná budou chtít připojit, a přenechat tuto polohu duchovenské práce právě jim. Je těžké si to představit, ale v některých částech britského unitářství to nyní už docela dobře funguje.

Musíme se také poohlédnout po talentovaných laických členech v našich sborech. Odkud se vezmou budoucí vedoucí? V britském unitářství máme krizi vedení – a to silné slovo, krize, používám záměrně. Nemáme dostatek duchovních, nemáme dostatek správců, nemáme dostatek pracovníků s mládeží, nemáme dostatek schopných předsedů a dalších členů správních sborů, kteří by naše společenství dobře vedli. To, aby „naše víra rostla zevnitř“, je svým způsobem důvod, proč existuje seminář Unitarian College i Unitářská akademie. Možná to znáte jako motto z našich informačních materiálů.

Mezi našimi předchůdci se mnohem intenzivněji než dnes mezi námi vyskytovalo přesvědčení, že být člověkem víry je dvojitá činnost. Ano, člověk chodí do kostela, aby uspokojil své duchovní potřeby a rostl ve víře v milovaném společenství, to platí stále, ale někdy se zdá, že jsme zapomněli na to, že povinností každého

z nás by mělo být (a dříve bývalo) chtít něco vrátit – buď darováním peněz, dobrovolnickou prací (i kdyby to mělo být jen koupení květin nebo umytí nádobí), zkrátka překračováním hranic svého pohodlí, abychom se zasloužili o naše společenství.

Život v jednadvacátém století se stal tak „transakčním“. Rádi zapojujeme své spotřebitelské myšlení, když porovnáváme cenu mléka v supermarketu, rozhodujeme se, zda jít do kina, nebo si pustit něco na Netflixu, zkusíme restauraci, a když nám nechutná, najdeme příště lepší. Církev ani náboženská společnost takto transakční nejsou – pokud jste součástí duchovního společenství, není to jako být zákazníkem v obchodě nebo si koupit pojištění auta. Vyžaduje to od nás, abychom svou víru formovali prostřednictvím dobré správy, dobrého řízení a služby, a součástí toho může být i služba ve vedení obcí a skupin. Moderní duchovní tedy musí být také vyhledávací talentů, kouči a povzbuzovatelé, musí budovat okruh dobrovolníků, který nám všem umožní dělat tu nejdůležitější práci ze všech – vyprávět světu o tom, proč je unitářství skvělé pro duši, proč je sdílení našich duchovních cest ve společenství životodárnou a život měnící

činností, jež přitahuje ty, kteří ani nevěděli, že je to něco, co chtějí nebo potřebují.

Já jsem nakonec před čtyřmi lety, v hluboké izolaci zapříčiněné epidemií covidu, velmi nesměle založila online prostor pro duchovní setkání s názvem Srdce a duše. S využitím materiálů, které vytvořil jeden skvělý londýnský duchovní, jsem vyzvala své přátele na Facebooku, svou rodinu a nejrůznější další hluboce smýšlející lidi, aby se ke mně ze svých domovů připojili pomocí Zoomu v úterý v osm hodin večer, a dělám to dodnes. Duchovní setkání trvá přesně hodinu a kombinuje hudbu, čtení, modlitbu, meditaci a hluboké sdílení.

Včera večer jsem vedla své 206. pokračování tohoto programu Srdce a duše. Bylo se mnou přítomno šestnáct lidí. Lidé, kteří na něj virtuálně „přicházejí“, mohou, ale nemusí být vázáni k unitářství nebo k nějakému sboru. Žijeme po celé Velké Británii od Londýna až po severní Skotsko. Pro většinu účastníků je to pohodlný způsob, jak se dostat ke svým duchovním potřebám – přijít domů z práce, uložit děti do postele, navečeřet se, zapnout notebook – a jsme tam všichni. Ani po čtyřech letech se většina z nás nikdy osobně nesetkala, a přesto, když nedávno jeden z nás bohužel zemřel, byl zármutek mezi námi naprosto hmatatelný, lidé truchlili a navzájem se podporovali stejně jako v „reálném životě“.

Chci tím říct, že tedy existují i nové a zajímavé způsoby, jak „dělat“ církev, a budou to naši budoucí duchovní a noví vůdci, kteří nám pomohou vymyslet, jak na to. Myslím, že je to vzrušující příležitost.

A má otázka, nebo chcete-li úkol pro naše studenty je: Jak byste jako duchovní co nejefektivněji využívali čas své služby?

NA CO MUSÍME BÝT PŘIPRAVENI?

Ant Howe

Duchovním jsem už téměř dvacet let! Když jsem svou službu začínal, všímал jsem si, že lidé běžně znali některé naše tradiční písně, protože se s nimi setkali už v době, kdy chodili do školy a zpívali je na školních shromážděních. To se ale změnilo – nyní máme ve Spojeném království lidi, kteří písně ve škole vůbec nezpívali. Když se vrátím zpět do dob svých

začátků, tak i když jste vůbec nechodili do kostela, spousta školních shromáždění se tehdy podobala jednoduchým bohoslužbám, takže lidé měli představu, co mohou očekávat, když do kostela přijdou. To se ovšem do dnešní doby postupně úplně ztratilo.

Vstoupit poprvé do kostela na bohoslužbu – minimálně ve Velké Británii – tak může dnes být pro leckoho mnohem složitějším a odvahu vyžadujícím krokem než třeba před dvaceti lety. Začít chodit do kostela se stále více stává něčím, co člověka výrazně odliší od kultury většinové společnosti, je to cesta proti proudu. Pro nás to mimo jiné znamená, že musíme mnohem lépe a promyšleněji vysvětlovat, co jsme zač, co u nás člověk může najít, co u nás naopak nenajde a podobně, aby se případní nově příchozí mohli cítit více začlenění a v bezpečí. Zkrátka dělat věci, které jsme dříve dělat nemuseli, nebo jsme jim alespoň nemuseli věnovat tak velkou pozornost a péči. (S tím souvisí i nezbytnost mít velmi dobře zpracované letáčky pro jednotlivá shromáždění, a to nejen z hlediska obsahu a grafiky, ale i širšího kontextu.)

V době, kdy jsem jako duchovní začínal, mě lidé vyhledávali, když si chtěli promluvit o nějakém duchovním nebo pastoračním problému, když chtěli, abych se s nimi modlil, nebo třeba chtěli nějaké duchovní vedení. Později jsem si však uvědomil, že musím být připraven doslova na cokoli: že možná problém, se kterým za vámi člověk přijde, nemá na první pohled nic společného se spiritualitou nebo náboženstvím a že je stejně tak pravděpodobné, že si se mnou lidé přijdou popovídat o svém duševním zdraví, jako že si přijdou popovídat o svém zdraví duchovním (samozřejmě jsou to spojité nádoby, ale rozhodně jsem si všiml, že v posledních letech se mnou lidé mluvili o svém duševním zdraví výrazně častěji než dříve).

Mám také pocit, že lidé dnes ještě méně než kdy v minulosti tuší, co dělá duchovní!

Před několika lety jsme byli svědky narůstajícího počtu lidí, kteří se nějakým způsobem zajímali o spiritualitu, ale ne narůstajícího počtu věřících. V poslední době si však všímám, že lidé opět začínají mluvit o modlitbě a Bohu – a navíc jsem ve Velké Británii nedávno zazna-

„V Unitarii nebyl telefon, takže pošta představovala jediné komunikační spojení se světem.“
(Foto © pixabay.com.)

menal několik výrazných příkladů, kdy známé osobnosti a sportovci velmi otevřeně hovořili o tom, že jsou věřící, což jsme už nějakou dobu neviděli. Tento trend pozorně sleduji, protože pokud bude i nadále sílit, musíme být připraveni! Zajímalo by mě, jestli by to mohlo učinit náboženství přitažlivější pro mladší lidi a zda by bohoslužby a akce, které mohou najít v typické unitářské obci, splňovaly jejich potřeby.

Také jsem si ale všiml opačné věci: že někteří lidé se už neoznačují za unitáře s takovou hrdotí jako dřív. Pro mě osobně je „nálepka“ unitář opravdu důležitá. Ale jsou lidé, členové sboru, jež navštěvuji, kteří říkají: „Já vlastně nejsem unitář..., jen sem rád chodím.“ Takže by mě zajímalo, jak si každý z nás udržujeme a pěstujeme širší vědomí unitářské identity a zda (případně nakolik) je denominační identita pro věřící obecně v dnešní době důležitá.

A velmi dobře si uvědomuji, že existuje čím dál větší napětí mezi tím, že chceme zachovat nedělní duchovní shromáždění, ale zároveň

nám dochází, že potřebujeme úplně jiné způsoby, jak se s námi lidé mohou spojit. Věřte tomu nebo ne, ale když jsem začínal duchovenskou službu, sociální média byla v plenkách. A nyní se zdá, že to je hlavní způsob, jakým se zapojujeme do komunikace s širší společností a světem.

Vzestup oblíbenosti hybridních bohoslužeb (tj. s možností online připojení) znamená, že se s námi lidé mohou spojit i na dálku. Ale jaké to má a bude mít dopady třeba na udržování našich budov nebo na smysluplnost působení společenství spojených s místem, tedy tradičních obcí? Ve Spojeném království například už nějakou dobu vidíme, že je k dispozici méně duchovenských pracovních míst na plný úvazek – služba obci pouze na částečný úvazek se stává normou, a pokud se chce někdo věnovat duchovenské profesi na plný úvazek, musí sloužit několika sborům, nebo mít v portfoliu i jiný typ duchovenské služby, třeba vedení obřadů. A možná se snažit přijít na to, jak by

mohla v této době vypadat skutečně pionýrská duchovenská služba.

Jsem duchovním téměř dvacet let, ale na vedení sborů se podílím mnohem déle. Předpokládám, že v některých ohledech se k nám změny již nenápadně vkradly!

Mám pro studenty dvě otázky k zamyšlení:

Jsou podle vás některé věci, jež by se na unitářství a unitářské duchovenské službě neměly nikdy změnit?

Čemu bychom měli věnovat zvláštní pozornost, pokud chceme být platnými unitářskými duchovními 21. století?

ZAMYŠLENÍ TŘÍ SKUPIN STUDENTŮ NAD VÝŠE NASTÍNĚNÝMI ÚVAHAMÍ A OTÁZKAMI, KTERÉ Z NICH PLYNOU:

1. Co byste jako duchovní dělali, kdybyste měli na shromáždění pravidelně víc lidí u mobilů a počítačů než přítomných osobně?

Shodli jsme se na tom, že pro nás jsou v dnešní době již důležité obě možnosti: být online i být osobně. To je cesta. Nevnímáme to jako problém nebo rozpor. Je tu prostě jen něco navíc. Tento přístup se nám docela líbí: „Není to problém, je to jen něco navíc.“ Možnost kontaktu i s lidmi, kteří jsou ve virtuálním prostoru a zároveň často nemají jinou možnost, jak být s námi. Jde spíš o to, jak dosáhnout toho, aby se lidé, kteří jsou online, stále cítili být součástí naší obce, naší skupiny, a byli do ní zapojeni. Zajímalo by nás také, proč si lidé online připojení zvolí. Pokud mají obec příliš daleko, je to pochopitelně jediná cesta. Ale jsou i takoví, kteří dříve obec navštěvovali fyzicky a nyní se připojí jen virtuálně. Myslíme, že je to i tak lepší, než abychom je ztratili. Takže naše odpověď je: Pokud to znamená, že se mohou aktivně zapojit do komunity, pak chceme podporovat i možnost hybridních shromáždění.

Zároveň to pro nás ale neznamená, že se touto odpovědí vše hladce vyřeší. Mnozí z nás stále přemýšlejí o tom, proč máme pocit, že je tu nesoulad mezi tím, když jsem na shromáždění přítomen online, a tím, když jsem na něm osobně. Určitě má smysl, aby o tom duchovní s každým členem jednotlivě

vě mluvil. Znamená to pro mě třeba nějaký rozdíl v mé duchovní praxi, pociťuji nějaký rozdíl v její kvalitě? Zároveň si myslíme, že je velmi důležité, aby duchovní byl se členy, kteří se účastní online, ale mohou do obce fyzicky přijít, v průběžném osobním kontaktu, neustále je povzbuzoval k účasti a ujišťoval je, že třeba i po delší době budou ve sboru velmi vítáni. Rovněž by se možná jednou nebo dvakrát do roka mohla konat nějaká akce, která by nebyla stejná jako klasické shromáždění a která by lidi přiměla zúčastnit se jí osobně.

Další věcí, již jsme probírali, je kvalita a dostupnost online bohoslužeb a třeba možnost pohovořit s duchovním po shromáždění. V některých sborech se přesně o toto stará tým lidí: vždy sedí v koutě u počítače, vítají ty, kteří se připojují, hovoří s nimi, věnují se jim před shromážděním i po něm. Jde o neustálé vytváření a udržování komunity jako jednoho celku.

Myslíme si, že hybridní bohoslužby je třeba vnímat nikoli jako problém, ale jako příležitost. Dnes je již jasné, že pandemie covidu nenávratně změnila nejen formu bohoslužeb, ale i styl samotné práce. Můžeme to vnímat tak, že teprve nyní mohou být naše shromáždění otevřená nejen některým lidem, ale v podstatě téměř každému, kdo o ně má zájem, navzdory třeba jeho hendikepu nebo vzdálenosti bydliště. Jsme v dobré pozici, abychom toho dokázali autenticky využít. Ukazuje se, že některé komunity jsou opravdu vynikající v tom, jak dokážou dělat hybridní shromáždění – a hodně to závisí jednak na duchovním, ale také na mnohem širším týmu lidí, který shromáždění dobrovolně zajišťuje. Je dobré o takových sborech vědět a nechat se inspirovat. Přistoupit na to, že online komunita je stejná jako ta osobní. Věnovat jí stejnou péči, jakou věnujeme klasickým návštěvníkům shromáždění. Je jasné, že duchovní se nemohou starat o to, aby například fungoval mikrofon. Pak je ale nutné mít jak technického pracovníka, tak někoho, kdo vítá příchozí ve virtuálním prostoru (obdobně jako běžně míváme někoho, kdo zajišťuje fyzické uvítání). Je to nesmírně důležité, protože lidé, když s nimi zpětně mluvíte, si vždycky vybaví, jak se jim v tom či onom sboru

Duchovní shromáždění – konzistentně každý týden ve stejném dni a čase. (Foto © pixabay.com.)

líbilo uvítání. Bývá důležité, jak se člověk cítí, když překročí náš práh – a to se může stát i na internetu. Víme, že ve virtuálním světě se čas od času nevyhne technickým problémům. O to důležitější je, aby techniku měl na starosti někdo jiný než ten, kdo lidi v online prostoru vítá. Musíte mít tedy dobrý tým, pečlivě zvážit talent a schopnosti lidí, kterým tyto funkce svěříte.

Ještě nás napadlo: Proč nemít občas mezinárodní unitářské duchovní shromáždění? Namísto toho, aby nás v malé obci bylo stále jen šest sedm, můžeme čas od času zažít, jaké to je, když se sejde tři sta nebo čtyři sta unitářů. Znamenalo by to takovou akci předem naplánovat a v obcích oznámit: V tento den nemáme vlastní nedělní bohoslužbu, protože jsme všichni online – ale můžeme klidně její přenos sdílet společně! Přijďme tedy stejně do naší obce a připojme se společně! Užijme si ji jako komunita. Dá se tak třeba udělat i mezinárodní sbírka v jejím závěru. Vždyť ve skutečnosti jsme součástí online komunity. Nejsme jen malé ostrůvky lidí, kteří se cítí být opomíjeni.

Internet je pro nás v současné době velmi důležitý, proto hodně záleží na tom, jaký je náš postoj k němu. Můžeme to brát tak, že nám poskytuje skvělé příležitosti najít lidi online. Pro nás jako unitáře, kterých není mnoho, je to velká příležitost, jež nám v určitém smyslu může pomoci smazat rozdíl mezi námi a velkými náboženskými organizacemi. Navíc myslíme, že trend nelze změnit. Lidé se už tolik nesetkávají osobně a někdy prostě dávají přednost setkání online.

Myšlenka, která zde byla prezentována – uspořádat občas globální bohoslužbu –, je podle nás skvělá. Takže chceme zdůraznit, že nové vedení, laické i duchovenské, nejen může, ale mělo by být schopné pracovat online a vést tento druh bohoslužeb.

V souvislosti s touto myšlenkou jsme také diskutovali o skutečném významu komunikace a předávání našeho poselství. Na našich webech i sociálních sítích by mělo být hodně zvýrazňováno, že máme i shromáždění dostupná online. Jde o to rychle a snadno najít ten správný odkaz.

Všichni víme, že mít občas home office je fajn, tak využijme technologie, ukažme, že duchovní shromáždění také může být občas fajn, a zároveň využijme sílu internetu, abychom přilákali lidi do budovy. „Zaháčkujme“ je online. Musíme tedy hledat vhodné unitářské „háčky“. To, co je na naší víře jedinečné. Neslibujeme spasení. Ale pro ty, kteří je nehledají, – máme potřebné odpovědi? Náš přístup je takový: „zaháčkovat“ online a pak říct: „Ted' jsi tu byl online, nechceš přijít osobně?“ To by mohlo fungovat.

Pro samotné online přenosy shromáždění pak doporučujeme mít vždy chatovací místnost. Povídat si s lidmi. Asistenti duchovních by je monitorovali, moderovali, dokazovali účastníkům, že jsou součástí komunity, ať jsou odkudkoli. Aby se virtuální účastníci necítili izolovaní, snažit se je zapojit, ukázat, že nemusí být sami.

Máme i seznam praktických návrhů, jak online přenosy zlepšit. Prvním je mít v místnosti více kamer. Některé sbory to dělají a opravdu to vytváří jinou atmosféru. Dalším nápadem je péče o účastníky, aby všichni měli pocit integrované komunity: Někdo se už před námi zmínil o prostoru po shromáždění, dát si společně debatu, každý u své kávy, případně využít koncept místností pro tematické debaty, takže bychom mohli mít například jednu místnost pro ty, kteří chtějí diskutovat o shromáždění, a druhou pro skupinu, která si chce jen popovídat nebo probrat jiné záležitosti. Navrhujeme také proškolení virtuální hostitele v tom, jak se mají účastníkům věnovat. Školení pro online pracovníky, aby se lidé cítili vítáni a integrováni. Mluvili jsme i o tom, že bychom měli také osobu specializovanou na techniku, aby břemeno řešení problémů s připojením, se Zoomem a podobně nebylo na duchovním nebo hostiteli, což se často stává. S tím může úzce souviset i ochota investovat trochu peněz do nákupu vybavení a zaplatit si silné internetové připojení. To je důležité, zejména pokud chceme využívat online shromáždění jako způsob, jak rozšířit obec. A nakonec jsme hovořili o myšlence mít pravidelnou, třeba každoměsíční bohoslužbu, která by byla pouze online. Pořádat jedno shromáždění, při němž mají všichni úplně stejnou zkušenost a kde

lidé, kteří normálně chodí osobně, pocítí, jaké to je být součástí online komunity.

2. Jak byste jako duchovní co nejefektivněji využívali čas své služby?

Zdá se nám, že v našich sborech stále převládá tradiční postoj, že duchovní dělá všechno. Shodli jsme se ale, že nejlepší unitářské obce mají vůdce, který si je vědom, že tohle není možné, umí rozpoznávat schopnosti, které lidé v obci mají, a dokáže je pro sbor využít. V mnoha obcích bohužel lidé naopak dostávají úkoly nebo vykonávají činnosti, pro něž nemají nadání nebo znalosti, ale dělají je do úmoru a ke škodě společenství, protože se tím cítí vůči obci povinovani nebo mají pocit, že to možná umí. Skutečný vedoucí, dobrý vedoucí, dokáže zjistit, čím kdo vyniká, a pak mu svěřit úkoly, které tomu odpovídají.

Pro správné nakládání s časem by proto měl duchovní být nejen základní oporou své komunity, ale zároveň mít také sám v komunitě potřebnou podporu své práce. Pokud neposkládáte dobrý tým, pak nebudete v duchovenské službě úspěšní, protože budete nuceni brát většinu práce na sebe. Vyhoříte a skončíte s trýznivými otázkami. Duchovní musí umět budovat bezpečnou komunitu, což znamená, že někteří další lidé budou muset vzít část práce pro obec na sebe – ideálně s radostí a dobrovolně.

Zdá se nám, že mnozí duchovní mají tendenci vkládat v podstatě veškerou svou energii do nedělního dopoledne. Pak jde všechno ostatní logicky trochu do pozadí, protože duchovní shromáždění vyžaduje mnoho příprav a opravdové soustředění. Myslíme, že by hodně pomohlo, kdyby existovaly určité skupiny duchovních, složené například podle geografických oblastí jejich obcí, a v jejich rámci by se duchovní třeba na týdenní bázi ve vedení nedělních shromáždění v obcích střídali. Každý by připravil jednou měsíčně skvělé shromáždění, a použil by stejné téma pro každou obec, takže každý duchovní by mohl co čtyři týdny vytvářet naprosto úžasnou bohoslužbu, na ni se soustředit, a pak se o ni podělit s ostatními. To znamená mít třeba čtyřčlenné

Meditace, jóga, mindfulness. Lidé za to platí a my to děláme zdarma. (Foto © pixabay.com.)

skupiny duchovních, každý z nich by musel připravit jen jednu bohoslužbu měsíčně, ale zato by ty bohoslužby byly velmi dobré, protože byste všichni věděli, že daný duchovní měl měsíc na to, aby ji dal dohromady. A pak by se všechnen čas, který by se tím jednotlivým duchovním uvolnil, mohl věnovat společenským propojováním a sociální činnosti, která je velmi potřeba (nejen) v rámci komunity, i všem dalším věcem, které potřebujeme dělat, abychom průběžně dobře připravovali to, co se bude dít v neděli.

Za dobré považujeme v rámci takových duchovenských pracovních skupin také střídavě vytvářet krátké podcasty, zveřejňovat je a vzájemně je sdílet na našich webových stránkách nebo sociálních sítích. Nemuselo by to být nijak náročné, stačí třeba jen zvukový soubor vložený na Facebook. Ten se snadno nahraje, relativně jednoduše i sestříhá, a pak zveřejní. Může to postupně vytvářet úžasný archiv do budoucna, ale o to tolik nejde: základním benefitem je, že se s námi spojí spousta lidí jen tím, že nás během týdne poslouchají. Taková služba je veřejně dostupná každému, kdykoli, dvacet čtyři hodin denně, sedm dní v týdnu.

Podobně mohou fungovat skupiny Srdce a duše, o nichž mluvila Helen. Základem je velkorysost a ochota duchovního svou práci sdílet a vzájemně si usnadnit práci. Tak můžeme společně vytvářet nejlepší materiál, kterého jsme schopni a se kterým lze dobře pracovat dál.

3. Jsou podle vás některé věci, jež by se na unitářství a unitářské duchovenské službě neměly nikdy změnit?

Hlavní věc, na níž jsme se shodli, je pravidelná týdenní bohoslužba. Nemusí to být zrovna neděle. Některé výzkumy sice stále uvádějí, že nedělní dopoledne je nejlepší čas, ale ať už je to jakýkoli den v týdnu, v jakoukoli dobu, důležitá je pravidelnost a důslednost. Kdybyste například chtěli vypadat jako Arnold Schwarzenegger, nestačilo by, kdybyste si pouze čas od času řekli: „Tak dnes půjdu do posilovny.“ Podobně musíte pořádat duchovní shromáždění – konzistentně každý týden ve stejném dni a čase. Pokud na toto rezignujete a vedete shromáždění jen třeba každou třetí neděli v měsíci, bude to vždy pro obec matoucí a na návštěvnosti se to určitě projeví negativně. Lidé

budou tápat: „Který den to je? Tento týden, nebo až příští?“

Další věcí, kterou bychom neměnili, je společný zpěv. Shodli jsme se, že je pro nás všechny opravdu důležitý, což se projevilo zejména v době, kdy jsme ho během pandemie nuceně museli vynechávat. Všichni negativně nesli, že nemůžeme zpívat společně. Je skvělé, že i na téhle akci je prostor společně zpívat, naučili jsme se navzájem několik nových krásných písní a myslíme, že tohle je prostě nenahraditelné.

Věcí, o níž si myslíme, že by se měla zachovat (ačkoli to třeba pro někoho budou hrátky s ohněm) jsou naše základní hodnoty. I když předpokládáme, že v tom, co jsou naše základní hodnoty, se budeme lišit. Míníme tím hlavně pravou podstatu věcí, které z nás dělají unitáře. Té bychom se neměli (a doufáme, že ani nechtěli) nikdy příliš vzdálit, protože vše ostatní funguje vlastně kolem ní.

A hodně jsme přemýšleli o tom, jak dobře využíváme potenciál duchovních shromáždění. To, že se lidé sejdou, je velký vklad, a možná je škoda nechat je hned zase odejít. Jsou sbory, které mají v den, kdy se koná shromáždění, otevřeno od dopoledne do podvečera a velmi dobře to funguje. Před shromážděním si můžete dát občerstvení, po něm třeba zavítat na Death Café a využít meditační labyrint, večer mohou být kruhy sdílení nebo cosi na způsob programu Srdce a duše. Něco z toho můžete dělat jak online, tak osobně. Líbí se nám na tom koncept otevřených dveří. Pravda je, že se ho mnohé obce obávají – argumenty jsou, že nikdy nevíte, co se stane. To chápeme, ale máme za to, že někdy musíme riskovat, abychom oslovili a pozvali nové návštěvníky.

V uvažování o této otázce jsme se zastavili u dobrovolníků. Dobrovolnictví mění životy lidí. Když se vám ze dne na den převrátí život naruby a nevíte, co dál, lidé často říkají, jděte se přihlásit jako dobrovolník. Když máte depresi, běžte a pomáhejte lidem. To nás přimělo přemýšlet, jak moc důležitý faktor je to pro naše komunity. Dobrovolnictví je základní pomoc komunitě, vyživuje ji zevnitř.

Takže bychom nechtěli nikdy měnit to, že lidé u nás mohou dosáhnout na různé projekty, sami si je zkusí, sami řídit, mohou v malém pozitivně měnit svět.

4. Čemu bychom měli věnovat zvláštní pozornost, pokud chceme být platnými unitářskými duchovními 21. století?

Shodli jsme se na tom, že Ant, Petr i Helen ve svých úvahách vycházeli z úplně jiného modelu, ze starého univerzitního způsobu vzdělávání duchovních a jejich následné práce. Bylo to osamělé, duchovní si pak mohl připadat hodně osamělý. Ale to není naše zkušenost – my všichni tady jsme už školeni jinak. Snažíme se být s lidmi. Jsme vyškoleni k tomu, abychom byli ve společenství. Jsme vyškoleni k tomu, abychom otevírali dveře. A přesně tomu bychom měli věnovat pozornost. Mluvit s lidmi je možná důležitější než mít vynikající projev u pulpitu. Mluvíme s lidmi o tom, že jsme společenství, a v tu chvíli je vlastně aktivně vytváříme. A tohle nekončí u obce. Myslíme, že je důležité podporovat, vyživovat a neustále posilovat celou unitářskou síť, tahat za ni, chodit na návštěvy do jiných míst a dávat našim komunitám najevo, že jsme součástí širšího hnutí. Jednotliví lidé ani jednotlivé obce nemusí dělat všechno sami.

Další věcí, které je třeba věnovat pozornost, je využití našich prostor: mimo shromáždění je nabízet pro sbližování různých komunit, vytvářet místa pro talenty. Myslíme, že čím více příležitostí pro setkávání ve svých prostorách nabídneme, tím více lidí přijde. Noví návštěvníci nemusí nutně přicházet jen skrze bohoslužby, ale mohou se objevit na základě výzvy, že hledáme dobrovolníky, pořádáme komunitní akci nebo program Srdce a duše.

Neměli jsme možnost o tom hlouběji diskutovat, protože nám došel čas, ale ukázalo se, že hodně z toho se promítá i do dalších otázek. Protože i když jsme si uvědomili, že duchovní shromáždění je věcí, o kterou v žádném případě nechceme přijít, není to alfa a omega života obce. A my sami jako duchovní musíme být opatrní v tom, aby nám zbyl čas a energie na tyto další věci, při nichž se spiritualitou pracujeme jinými způsoby než v rámci shro-

máždění. Protože lidé jsou rozmanití – a dá se s nimi pracovat kterýkoli den, dopoledne i v noci. Musíme stále ladit způsoby, jak to dělat, abychom dokázali reagovat na zjevnou a momentálně velmi aktuální potřebu duchovní komunity, kterou ale pouhá bohoslužba v neděli pravděpodobně pro spoustu lidí nepokrývá. Pokud nenabídneme nic dalšího, tito lidé nikdy neprijdou.

Hodně jsme debatovali o tom, jak žádáme lidi, aby přivedli další lidi. Příklad: „Vidíte, tohle je krásné shromáždění, ale je nás teď sedm. Vezměte s sebou maminku, tetičku, dceru, sousedku. Pokud nebudou chtít, nemusí příště přijít. Ale třeba tu najdou útěchu.“ Jak tohle dělat?

Někteří z nás mají ze svých obcí zkušenost se dvěma nedělemi v roce, které nazývají Přiveďte přítele. A někteří noví lidé prostě přijdou, část z nich se může přidat tak nějak okrajově, vybírají si zajímavá shromáždění, občas zajdou na dopolední kávu a někteří prostě začnou chodit častěji. Pokud máme malé obce, pomohlo by možná i udělat čas od času shromáždění společně. Pokud přijdete do obce, kde je pravidelná účast čtyři nebo pět lidí, je to pro vás jako nové příchozí, zvláště jste-li introverti, docela odstrašující, zatímco mezi třiceti se už trochu ztratíte.

Také jsme se dostali k dobrovolnictví a k otázce, jak s dobrovolníky pracovat. Často se nám stává, že v obci je málo lidí a musí odvést hodně práce. Pak jsou zaneprázdnění a unavení, snaží se udělat všechno, k čemu se zavázali, místo toho, aby tu jen tak byli. Jak tedy najdeme a přivítáme nové dobrovolníky? Jak se lidé hlásí jako dobrovolníci? Vlastně jsme si říkali, že na tom bychom možná potřebovali trochu „zapracovat“ ještě předtím, než se začneme více otevírat. Jak být relevantní pro mladé lidi, jak jim můžeme dát příležitost v našem prostoru? Jak

jim ukázat, že jsou vítaní? Co potřebujeme, abychom na ně byli připraveni? Diskutovali jsme o tom, že musíme připravit záhonek pro růst semínek. Příprava půdy pro osivo. Opravdu krásná analogie s pozemkem. Ano, tomu potřebujeme věnovat maximální péči, jinak semena nevyrostou. Nebo jiná alegorie: Musíme své zboží lépe zabalit. To je jedna z věcí, které se moc nevěnujeme. Neprodáváme sami sebe. Neříkáme, co děláme. Děláme to skvěle. Ale neříkáme to, že? To je věc, kterou obdivuji na Svědcích Jehovových. V něco věří, jsou pro to zapálení a jdou a sdělují to lidem. Neříkám, že by se z nás měli stát další takoví, ale ta dovednost je dobrá.

Ve stejném kontextu jsme také mluvili o meditaci, józe a mindfulness. Lidé za to platí a my to děláme zdarma. Pojďme to propagovat. A zazněla tu i opravdu dobrá poznámka o tom, zda je víra něco, co by mělo aspoň trochu reflektovat módní trendy, nebo jestli si k nám lidé mohou najít cestu podle svých vlastních podmínek.

K otázce, čemu máme věnovat pozornost, chceme doplnit jen jeden drobný postřeh. Dá se vyjádřit souslovím „citlivé přivítání“ v našich prostorách, ať už online, nebo osobně. Jak si to představujeme? Spíše počkat na osobu, která prochází dveřmi, než jít hned k ní. Ale musí vás vidět. Podat ruku. Opravdu citlivé přivítání. Nedělat si předem žádné úsudky o tom, kdo přichází. Nikdo nepřekročí náš práh (ani ten virtuální) náhodou. Takže stačí jen vždy vycházet z předpokladu, že tu možná nejsou náhodou, našli si nás z nějakého důvodu. Byli na cestě, a když se konečně dostanou přes náš práh, není to konec jejich cesty, ale začátek. A tak je prostě musíme dokázat přivítat s pochopením, že toto je jen další krok na jejich cestě!

Editovala a přeložila KLK.

Kde přebývá Bůh?

Kristýna Ledererová Kolajová

Při unitářských duchovních shromážděních napříč světem často zaslechnete v uvítání, invokaci, meditaci nebo třeba při zapalování kalicha větu formulovanou v následujícím duchu: „Setkáváme se v tomto posvátném prostoru, abychom...“

Ano, setkáváme se v prostoru, vždycky – ať už se scházíme fyzicky, nebo virtuálně. Někdy se říká, že na tom prostoru v podstatě nezáleží, protože důležitý je samotný akt setkání, bytí pospolu. Záleží na nás, kteří se setkáváme. Do značné míry s tím souhlasím. Samozřejmě, společenství je to hlavní! Ale že by na prostoru vůbec nezáleželo? Je jedno, zdali budeme přítomni unitářskému shromáždění v tradičním kostele, z něhož dýchá historie, ve funkcionalistickém sále, v němž se snoubí klid, světlo a čistota tvaru, nebo v létě na louce plné slunce a vůní? Domnívám se, že se nenajde takřka nikdo takový, koho by místo samotné neovlivnilo ve vnitřním naladění, ve vnímání, ve způsobu přijetí poselství bohoslužby. Z mého pohledu je prostor nejen důležitým, ale i formativním prvkem každého shromáždění.

Prostor je vzácný, čím dál vzácnější na naší planetě, a je životadárný. Každý potřebuje prostor, nejen pro tělo, ale i pro svou duši – a myslím, že i „společné tělo“ (tedy společenství lidí, které spojí akt prožívané bohoslužby, o němž píše architekt Miroslav Cikán v jednom z následujících textů) potřebuje svůj vlastní vyladěný prostor, k tomu, aby „ožilo“ prožitkem, společně vdechlo nabídnutou inspiraci a posílení naděje. Pokud se to děje, pak se na tu chvíli každý prostor stává posvátným. Nebo opačně: Pokud z prostoru shromáždění dokážeme vnímat závan posvátného, může se to stát: odcházíme posílení, proměnění pocitem doteku s něčím vyšším, než jsme my sami.

Jenže málokteré společenství má šanci vytvořit si prostor pro svá duchovní shro-

máždění přesně podle svých představ, což by znamenalo například mít ideální pozemek a svatyni si nechat vystavět. Z unitářských obcí minimálně v Evropě se tohle týká už jen málokteré, možná bychom našli pár sborů v Transylvánii, kterým se tohle poštěstilo. A my ostatní se musíme uchýlovat k menším či větším kompromisům nebo prostě vzít zavedek tím, co je v našich možnostech: finančních, i co se týče údržby.

Některé obce hledají pronájmy ve zcela světských budovách, jiné mají na první pohled větší štěstí, pokud „zdědily“ nějaký sakrální prostor po svých předchůdcích. Ale ani to nemusí být vždycky výhra. Staré budovy jsou náročné energeticky i na údržbu, nemají vhodnou dispozici pro současné pojetí našich shromáždění, často tu chybí dnes nezbytné vybavení (bezbariérovost, toalety, internet...) a často je taková stavba příliš vyprofilovaná, takže nenabízí (nebo minimálně hodně komplikuje) multifunkční využití, jež je základem zdroje příjmů z pronájmů. Pokud je takový prostor navíc památkově chráněný, je jeho využívání ještě o něco omezenější a jeho údržba nákladnější.

Pro malý sbor je to často nad jeho síly. Možná by svůj kostel, pro dnešní dobu nepraktický, rád vyměnil za několik místností v úplně fádni moderní kancelářské budově... A tak některé obce tyto své po staletí udržované prostory dnes prodávají a opouštějí.

A jiné to berou jako výzvu: snažit se co nejlépe pracovat se všemi přednostmi i nevýhodami, které jejich liturgické prostory mají, a využívat je nejen pro sebe, ale pozvat i veřejnost, otevřít se světu. Chrám se pak

stává místem, kde můžete zažívat setkání duchovní, umělecká i čistě lidská nejen během bohoslužby – a všechna dohromady mu dávají potřebnost a smysl.

Na následujících stránkách najdete příběhy různých unitářských a několika protestantských sborů a jejich staveb, sdělované

z pohledu duchovních, řadových členů i architekta, který o sakrální prostory pečuje. Jsou z různých koutů světa, ale jedno mají společné: přesvědčení, že samotná prázdná stavba není místem, kde přebývá Bůh. S božským se můžeme setkat jen tam, kde je život.

Rosslyn Hill Chapel – „náboženští ďáblové“ v Hampsteadu

Derek McAuley

V tomto textu se pokusím popsat vývoj vztahů mezi unitářským sborem Rosslyn Hill Chapel v Hampsteadu na severu Londýna a jeho historickou budovou, přesněji řečeno jejím pozemkem, který se skládá z několika staveb. Kapli (ovšem vzhledem k její velikosti by se spíše hodilo označení kostel) lze považovat za typický příklad tradiční formy sakrální architektury v západní Evropě, což mělo a má pro unitářské společenství, které je zde doma, výhody i nevýhody. V průběhu minulých staletí tak došlo k několika zajímavým dynamickým proměnám vztahu mezi lidmi a místem. Zkusím ukázat, jak během času jedno ovlivňovalo druhé.

UNITÁŘSKÁ OBEC

Sbor Rosslyn Hill Chapel byl založen v roce 1692. Tehdy bylo v Hampsteadu zaregistrováno místo pro setkávání protestantských nonkonformistů (nonconformists nebo dissenters, tedy protestanté, kteří nesouhlasili s liturgií anglikánské církve a odmítali některé z 39 článků závazných pro ritus této církve), aby se vyhovělo zákonu danému parlamentem, ale nepochybně se v této oblasti scházela skupina již před tímto datem. Hampstead tehdy byla malá vesnice mimo Londýn, která se však populačně rychle rozrůstala. V následujících desetiletích a staletích se jí ale postupně městská výstavba přibližovala, stávala se jednou z londýnských aglomerací, a nyní je součástí severního okraje Camdenu, vnitřního londýnského obvodu.

V průběhu let se počet členů kongregace měnil a kolísal. Od vážného oslabení na konci osmnáctého století, kdy byli racionálně založení nonkonformisté v nemilosti kvůli svým radikálním náboženským a politickým názorům, až po rostoucí sbor pod vedením doktora Sadlera v druhé polovině devatenáctého století. Členové si však stále drželi své liberální názory a v roce 1848 velmi otevřeně vystoupili proti náboženské netoleranci. V roce 1816, tři roky poté, co byl přijat zákon, který již odmítání sv. Trojice neposuzoval jako rouhání, se sbor (tedy i kaple) označil za unitářský. Není divu, že takové náboženské společenství bylo většino-

vou společností své doby nahlíženo jako velmi podezřelé. Historička Ruth Rowntreeová, která v roce 2004 vydala o dějinách sboru publikaci, ji nazvala podle citace z balady z roku 1700 „Náboženští ďáblové“ z Hampsteadu, s podtitulem *Jednotlivě respektováni, kolektivně zatracováni* (*Religious Devils' of Hampstead: Individually Respected, Collectively Reviled*).

Přestože ve dvacátém století po první světové válce došlo k dalšímu úpadku sboru, dnes je kaple jedním z největších kongregací v rámci Generálního shromáždění unitářských a svobodných křesťanských sborů a každoročně jí přibývá nových členů. Má poměrně širokou nabídku duchovních shromáždění i dalších programů a komunitních aktivit. Shromáždění se konají každou neděli dopoledne, nedělní podvečer patří meditacím a po nich následuje ještě pestrý večerní program. Pěvecký sbor Rosslyn Hill přitahuje členy i nečleny a několikrát ročně v kapli pořádá významný program, který doplňuje kvartet Rosslyn Hill Singers. Od pandemie covidu jsou duchovní shromáždění dostupná i online.

Pravidelně se tu konají také kurzy duchovního rozvoje pro dospělé a o nedělích probíhá program Bright Lights (Zářivá světla) pro děti. Každý týden má program iskupina pro batolata a obec pořádá společný oběd. Sbor se rovněž účinně podílí na aktivitách v sociální oblasti, včetně pořádání noclehárny pro bezdomovce

Vnitřek unitářského kostela Rosslyn Hill Chapel. (Foto KLK.)

během zimních měsíců na jednu noc v týdnu. Kaple má příjem asi 370 tisíc liber ročně (v roce 2023) a má vlastního duchovního, administrativní sílu, hudebního ředitele a kostelníka na plný úvazek.

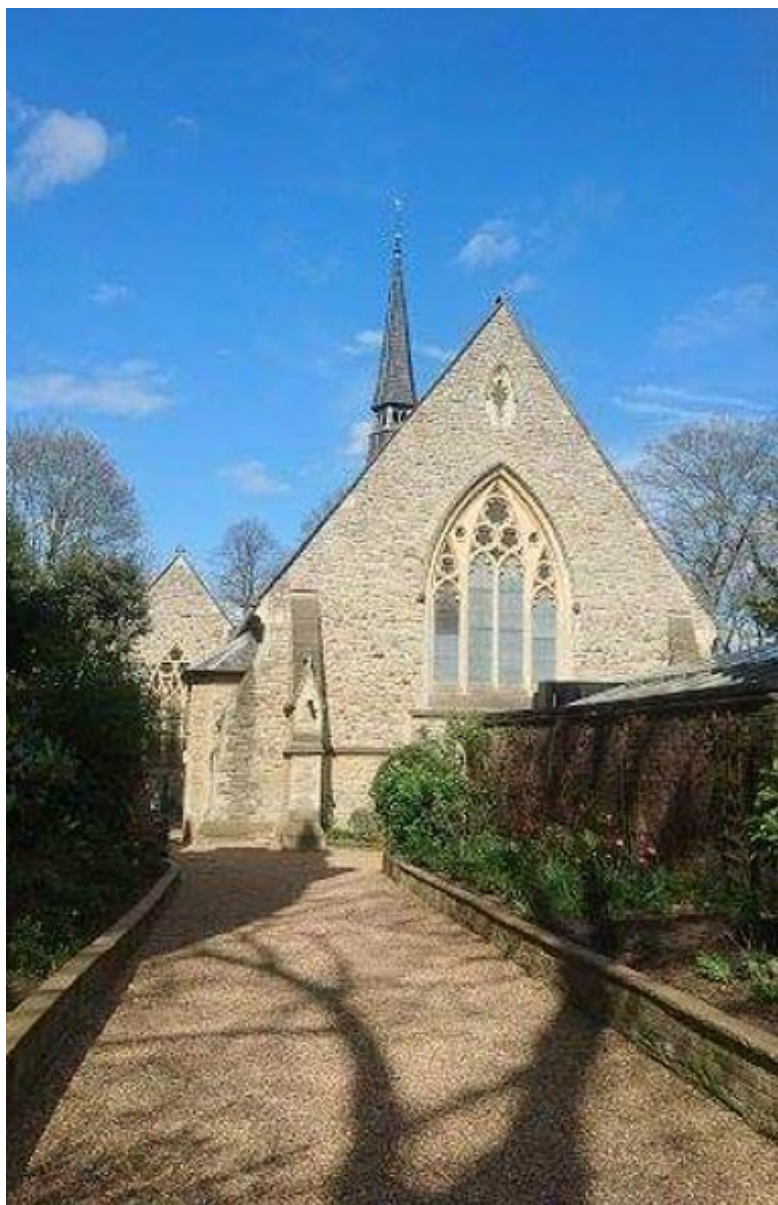
ARCHITEKTURA KAPLE

Unitářský architekt Ronald P. Jones ve své knize *Nonconformist Church Architecture* vysvětluje, že nonkonformistické kaple byly stavěny tak, aby „nevyvolávaly pozornost a ničím nevyčnívaly“, na rozdíl od anglikánských modliteben s věžemi a věžičkami, které velmi okázale a veřejně reprezentovaly etablovanou církev. Původní kaple na Rosslyn Hill byla tedy malá cihlová stavba připojená k obvodovým zdem stájí a kočárovny jedné velké místní usedlosti. Je pravděpodobné, že mezi lety 1736–1828 došlo k nejméně jedné přestavbě tohoto objektu.

Ovšem okolo roku 1850 stále početnější a bohatší středostavovské společenství věřících původní kapli přerostlo, a proto ji nákladem 240 liber o něco rozšířilo. Sotva však byla úprava hotová, potřeboval stále rostoucí sbor další prostory, i z toho důvodu, že v roce 1853 umožnil účast na bohoslužbách „cizincům“; do té doby sloužila kaple výlučně místním. V roce 1856 byl tedy sbor znovu rozšířen.

Roku 1858 se uvolnil pozemek v sousedství kaple. Sbor jej obratem zakoupil a nechal vypracovat plány na výstavbu zcela nové budovy. Výbor pro stavbu kaple v Hampsteadu se rozhodl postavit objekt pro 450 osob (s možností přístavby galerie). Budova původní kaple měla nadále sloužit ke vzdělávacím účelům. Co se týče návrhu, uvažovalo se o tom, že by novostavba měla být provedena jako reminiscence gotického, ideálně raně anglického stylu (Early English Style byla první etapa gotiky v Anglii) a bez vnitřních pilířů (aby nebránily výhledu na kazatelnu). Náklady neměly být vyšší než 2 500 liber. Byl to odvážný krok, ale kaple pod vedením svého tehdejšího duchovního, doktora Sadlera, byla na vrcholu víry ve svou budoucnost.

Nová stavba byla tedy navržena podle požadavků jako neogotická, ale mnohem jednodušší než například kaple Mill Hill v Leedsu. Byla dokončena v roce 1862. Při poslední bohoslužbě ve staré kapli dne 1. června dr. Sadler ve svém kázání uvedl: „Naše bohoslužebná místa by měla být jako svatyně na poutních cestách, v nichž se unavený může občerstvit, zarmoucený najít útěchu a všichni se mohou posadit, aby si na chvíli odpočinuli a napili se z pramenů rozjímání a modlitby.“ A promluvu zakončil následující výzvou: „Doufám, že

Budova Rosslyn Hill Chapel z vnějšku.

(Foto
Derek McAuley.)

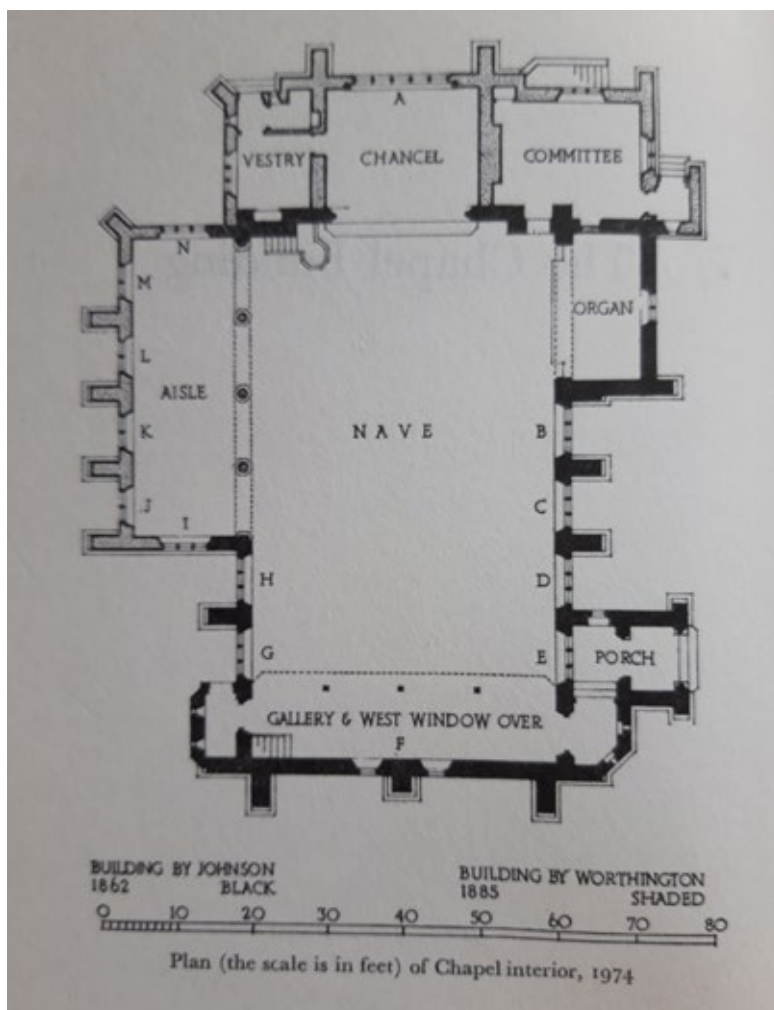
ať už dojde k jakýmkoli změnám, naše obec stále zůstane vesnickým sborem a neztratí ducha prostoty a klidu, což jsou jedny z věcí, které v sobě neseme od počátků. Všichni víme, jak je příjemné mít před sebou otevřený list Knihy přírody, zatímco zbožně rozjímáme o mravních zásadách a příslibech Knihy milosti, a proto mě nesmírně těší, když vím, že v naší nové budově se na nás budou při bohoslužbě dívat stromy.“

První duchovní shromáždění v nové kapli se konalo ve čtvrtek 5. června 1862 a vedl je reverend James Martineau, nejvýznamnější unitářský teolog té doby. Mimo jiné pronesl, že „v hampsteadské kapli si lépe než na kterémkoli jiném místě, jež měl to štěstí kdy dosud navštívit, uvědomil, jak by mělo vypadat unitářské duchovní shromáždění“.

Architekt John Brandon-Jones se domníval, že jednoprostorová loď byla inspirována prostor-

Plán půdorysu kostela.

(Foto
Derek McAuley.)

nými kostely řádu bratří kazatelů (dominikáni) a záměrně v ní byla více zdůrazněna funkce auditoria než prostor upravený pro procesí a obřady.

Jedním z výrazných prvků kaple jsou tzv. flaxmanovské (podle autora nazvané) reliéfy s křesťanskou tematikou, které kapli věnovali významní laičtí unitáři Henry Crabb Robinson a Edwin Field, a také krásné okenní vitráže a pamětní náhrobní desky. Nutno dodat, že ne všichni s těmito dnes již proslulými prvky souhlasili; členové Henry Sharpe a pan Bakewell například hlasovali proti umístění první náhrobní desky i Flaxmanovým reliéfům.

V roce 1867 byla postavena galerie a v roce 1868 byly osazenynové varhany. Roku 1883 byla kaple rozšířena o boční uličku a kněžiště po-

dle návrhu architekta Thomase Worthingtona. Přístavba kněžiště zřejmě odráží přechod sboru k rituálnějším, obřadnějším bohoslužbám. U křesťanského kostela by kněžiště samozřejmě zahrnovalo oltář, v tomto případě je zde stůl. Kaple má sice dodnes typické chórové lavice, ale nikdy je nepoužívala, protože z nich samozřejmě nebylo vidět k řečnickému pultíku duchovního, ani opačně, od pultíku na ně, což od počátku narušovalo danou liturgii shromáždění. Architekt Ronald Jones posměšně poukázal na to, jak se tento, v křesťanském prostředí vcelku významný prvek může stát pouhou dekorací průchodu mezi sakristií a pulpitem!

V roce 1974 byla kaple zapsána na Národní seznam kulturního dědictví jako památka

II. stupně, což omezuje možnosti zásahů do budovy a jejího interiéru. Stal se z ní školní dům a ještě později veřejný sál kaple. Patří k ní také malá fara (obydlí pro duchovního), která vznikla ze sborové předsíně a domku pro noclehy příležitostných poutníků.

VZTAH PROSTORU A LIDÍ

Unitářské společenství je ve vztahu ke své budově v zajímavé dynamice. Její základní architektonické řešení je dané, navíc ze zákona chráněné, nicméně uvnitř prostoru dochází k neustálým proměnám. Důvodem jsou jak měnící se potřeby sboru v oblasti bohoslužeb i dalších komunitních aktivit, tak měnící se očekávání, ale i finanční náročnost provozu.

Kolem roku 1965 byly z hlavního prostoru kaple odstraněny lavice, ale v této fázi ne z malé přilehlé boční lodi. V pozdější fázi byly odstraněny i z ní a vznikla zde kuchyňka, protože sbor nutně potřeboval také společenský prostor včetně zázemí. To umožnilo zavést praxi společně připravovaného a konzumovaného občerstvení po duchovním shromáždění, která tehdy nebyla v britském unitářství obvyklá (inspiraci našla obec v americkém unitářství). Aby bylo možné instalovat vnitřní toalety (další dost nečekané vybavení neogotického chrámu), byly přemísťovány varhany.

Odstranění pevných míst k sezení umožnilo mnohem variabilnější využívání velkého otevřeného prostoru lodi, a tedy také inovaci formátu bohoslužeb. Často například stavíme židle do kruhu nebo na podlahu umístíme meditační labyrint. Místa k sezení lze navíc pestře uspořádat i podle očekávané návštěvnosti, tedy jak pro předpokládaný počet 30 až 40 účastníků nedělních shromáždění, tak například pro více než 200 potřebných míst ke shromáždění na Štědrý den.

Také se tím otevřela možnost k různým alternativním využitím kaple, která mohou nést příjmy do sborového rozpočtu. V roce 1972 se na výbor obrátili technici z Polydoru, dceřiné společnosti vydavatelství Deutsche Grammophon Gesellschaft, s žádostí o povolení využívat kapli pro nahrávání klavírních koncertů Daniela Barenboima, a to kvůli vynikající akustice kaple. Po třicet let paktovořil tento nájem značnou část příjmů

sboru. V poslední době je kaple během všedních dnů pronajímána soukromé škole. Dlouholetým nájemcem je i Taneční škola Rony Hartové. Tito externí uživatelé samozřejmě do určité míry omezují aktivity sboru, ale bez příjmů z pronájmu by se kaple potýkala s finančními problémy; její údržba a provoz jsou velice nákladné. Kvůli zajištění péče o ni jsme museli prodat i část pozemků na okraji naší parcely. Byly použity k výstavbě nových domků. Je třeba dodat, že sbor během své existence získal určitý díl prostředků, jimiž disponuje, i díky velkorysým odkazům části majetku některých členů.

Jako významný prvek určující vzhled a působení prostoru se v kapli uplatňují také vitráže s biblickými poselstvími, které sboru věnovali někteří jeho bývalí členové; je to cenná památka na ně. Díky nim celý prostor působí ještě silně dojmem tradičního křesťanského kostela, to obci ale vůbec nebrání být z teologického hlediska progresivním liberálním společenstvím, což je ostatně patrné například z našeho prohlášení o sboru. Kaple Rosslyn Hill byla například již v 60. a 70. letech 20. století velmi oblíbená pro uzavírání mezináboženských sňatků a o něco později (jako jedno z mála míst) i sňatků osob stejného pohlaví. Pro ně je ostatně atraktivní dodnes. To vše je možné, i když Rosslyn Hill Chapel vzhledově stále vypadá a působí spíše jako „správný křesťanský kostel“ než jako unitářský veřejný sál!

Je ale také pravda, že pro malý a neustále se měnící počet členů obce představuje budova kaple značnou zátěž. Bývalý duchovní Rev. Islwyn Pritchard topřed mnoha lety přesně vystihl: „Hampstead je oblast se závratně vysokou hodnotou nemovitostí a ohromující fluktuací obyvatel. Za těchto okolností je těžké udržet náboženskou komunitu. Většina mladých manželů je ekonomickým tlakem donucena odejít z této lokality, jakmile se jim narodí první dítě.“ A bohužel myslím, že se situace od té doby ještě zhoršila, protože Hampstead je nyní jednou z nejatraktivnějších a nejdražších oblastí Londýna.

Na valném shromáždění obce v lednu roku 1987 upozornil člen David Dulley na přetrvávající problém: „Lidé, kteří pravidelně navštěvují v Rosslyn duchovní shromáždění, nejsou vždy těmi, kdo vykonávají

Jedno z vitrážových oken. (Foto Derek McAuley.)

neustálou a ubíjející administrativní práci, potřebnou k zajištění chodu kaple. My líní čerpáme všechny výhody živého společenství za velmi malé náklady, zatímco členové vý-

borů, dobrovolníci z našich řad, musí věnovat spoustu času našim záležitostem, takže vůbec není divu, že některé o nedělích vídáme jen zřídka.“

Dnes mnoho lidí využívá širokou nabídku programů kaple, a to nejen klasická shromáždění, ale třeba i pěvecký sbor, meditace, Death Café nebo skupinu pro maminky s batolaty. Zaplacené roční členské příspěvky a každotýdenní sbírky nestačí ani na pokrytí provozních nákladů téhle obrovské, památkově chráněné historické stavby, natož na údržbu budovy. Takže navzdory tomu, že máme duchovního na plný úvazek i další zaměstnance, jsou členové správního sboru a další dobrovolníci opravdu velmi zatíženi.

Pokud bych měl naši situaci shrnout, pak zcela jistě platí, že historická budova může být pro sbor přínosem. Ale jak mi jednou řekl jeden kolega, každý přínos s sebou nese i závazky. Adekvátně plnit a řešit tyto závazky – to často malý sbor zahltí a může to vést až k jeho uzavření. Vlastnictví budovy však nabízí i velké příležitosti, pokud je pečlivě spravována a udržována. Tradiční

architektonický styl budovy ani památková ochrana nemusí bránit růstu a inovacím, které jsou pro unitářská společenství klíčové. Obec Rosslyn Hill je ukázkou toho, jak se pozitivní vztah k fyzickému majetku, jenž má ve správě a péči, může v průběhu času velmi pružně vyvíjet přesně podle toho, jak se mění potřeby sboru i místní komunity.

VÝBĚR Z LITERATURY:

Jones, Ronald P., *Nonconformist Church Architecture*, London: Lindsey Press 1914.

Rosslyn Hill Chapel: A Short History 1692–1973, London: Rosslyn Hill Chapel 1974.

Rowntree, Ruth, *Religious Devils of Hampstead: Individually Respected, Collectively Reviled*, Oxford: Harris Manchester College 2004.

Rosslyn Hill Chapel: www.rosslynhillchapel.org.uk/

Přeložila KLK.

Požehnání a prokletí sakrálních staveb Franka Lloyd Wrighta

Roger Bertschausen

Jsem nejspíš jediný unitářský duchovní, který sloužil v obou budovách navržených Frankem Lloydem Wrightem a postavených pro unitářské a univerzalistické kongregace. Obě tyto kongregace v nich stále sídlí: Unity Temple (unitářská a univerzalistická kongregace v Oak Parku, Illinois) a First Unitarian Society v Madisonu (Wisconsin). V letech 2020–2021 jsem působil jako duchovní na mezidobí ve First Unitarian Society a nyní pracuji druhým rokem z až sedmiletého přechodového období jako duchovní v Unity Temple. Zaměřím se proto víc právě tento sbor, protože s ním mám hlubší zkušenosti. Můj rok služby ve First Unitarian Society byl totiž na začátku pandemie covidu-19 a v budově se bohužel nekonaly žádné bohoslužby ani jiná shromáždění.

Budova Unity Temple v Oak Parku (Illinois), exteriér. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

Unity Temple navrhl Frank Lloyd Wright kolem roku 1906; bylo mu třicet let. Nová budova měla nahradit první stavbu unitářského kostela v Oak Parku, která byla původně na trochu jiném místě a shořela po zásahu bleskem v roce 1905. Pro úplnost je nutné dodat, že členkou tohoto sboru byla architektova matka.

Koncept, který Wright kongregaci předložil, splňoval stanovené potřeby a byl, alespoň před zahájením stavby, v rámci možností jejího rozpočtu. Zároveň ovšem porušoval téměř všechna dosavadní nepsaná pravidla a konvence americké i evropské sakrální architektury a časem se stal základním východiskem mo-

derních staveb. Vedle revolučního kubického designu, bez věže a bez hlavního vchodu, měl Wrightův Chrám jednoty odvážným způsobem využívat beton. Zařadil se k prvním monumentálním stavbám na světě, které měly být postaveny výhradně z pohledového betonu, litého na místě. Poctivé a elegantní využití tohoto zdánlivě hrubého, základového materiálu na výstavbu celého chrámu se stane charakteristickým znakem designu 20. století.

Členové sboru byli po dobu trvání stavby v podstatě bez duchovního domova a pocho-pitelně toužili po tom, aby se do nové budovy mohli co nejdříve nastěhovat. Podle smlouvy měla být dokončena do 15. listopadu 1906. Ve skutečnosti ale mělo uplynout ještě víc než dva a půl roku, než byla stavba z podstatné části hotová a vhodná k užívání. Náklady neměly přesáhnout 40 000 dolarů. Lepší představu o skromnosti této částky dostaneme, když si uvědomíme kontext: Unity Temple byl obklopen pěknými veřejnými budovami, včetně několika kostelů, z nichž žádný nestál méně než 65 000 dolarů a některé přesahovaly 100 000 dolarů.

Odvážný návrh, optimistický rozpočet, nevyzkoušené stavební techniky a Wrightova záliba v úpravách návrhů takzvaně za pochodu způsobily, že proces stavby byl hodně náročný. Nakonec byl nový domov sboru slavnostně vysvěcen během nedělní bohoslužby 26. září 1909, tedy více než čtyři roky poté, co původní Unity Church vyhořel do základů. Po vysvěcení vydala správní rada sboru prohlášení, v němž Franku Lloyd Wrightovi děkuje: „Věříme, že budova bude dlouho přetrvávat jako památník jeho uměleckého génia a že dokud bude přetrvávat, bude vynikat jako mistrovské dílo umění a architektury.“

Wright později nazval Unity Temple svým „malým klenotem“. Má zasloužené místo na seznamu jeho nejvýznamnějších a nejkrásnějších projektů. V roce 2019 byl spolu s dalšími sedmi jím navrženými stavbami zapsán na seznam světového kulturního dědictví UNESCO. (Dalšími objekty jsou Robie House v Chicagu, Taliesin ve Wisconsinu, Hollyhock House v Kalifornii, Herbert and Katherine Jacobs House ve Wisconsinu, Taliesin West v Arizoně, Fall-

ingwater v Pensylvánii a Guggenheimovo muzeum v New Yorku. Unity Temple je nejstarší Wrightovou stavbou zahrnutou do této skupiny.)

Sám Wright byl členem sboru First Unitarian Society v Madisonu ve Wisconsinu (a jeho rodiče patřili mezi jeho zakladatele), pro nějž navrhl svou další sakrální budovu. Byla vystavěna v letech 1949–1951 a Wright ji nazýval svým „venkovským kostelem“. Stavba se vyznačuje čtyřicetimetrovou měděnou střechou, která působí dojmem lodní příďe, jež se noří do prerie. Má kolem sebe dostatek prostoru, takže ji sbor mohl několikrát rozšířit, mimo jiné v roce 2008, kdy zde byl otevřen sál s kapacitou 500 míst a další učebny a prostory pro společenství, které celkově slouží mnohem většímu počtu členů.

Wright navrhl obě své uvedené unitářské stavby s odstupem téměř padesáti let. Ačkoli mají společné rysy, jejich styly se (nepřekvapivě) výrazně liší. Budova First Unitarian Society se vyznačuje vápencem a mědí, zatímco pro Unity Temple je typický odhalený beton, ostré horizontální a vertikální linie dřevěného obložení, čirá vitrážová okna na stropě svatyně a společenského prostoru (Unity House), která propouštějí sluneční světlo, a velká svítidla, rovněž navržená Wrightem. Budova First Unitarian Society stojí na velkém travnatém a zalesněném pozemku, odkud je vidět jen málo dalších okolních staveb, Unity Temple naopak vyplňuje téměř celý nevelký rohový pozemek s budovami všude kolem.

Obě budovy mají status státem chráněné památky. Unity Temple se navíc řadí, jak již bylo zmíněno, do světového dědictví UNESCO. To o něco zvyšuje status chrámu jako světově významné budovy a nepochybně to rovněž zvyšuje počet turistů, kteří budovu každoročně navštíví. Je zajímavé, že mezi přibližně 400 000 církevními stavbami ve Spojených státech mají status světového dědictví UNESCO pouze Chrám jednoty a pět pohraničních misijních stanic z osmnáctého století v San Antoniu.

Obě Wrightovy sakrální stavby mají pro své uživatele velká pozitiva i velké výzvy.

Jednoznačně pozitivní je, že obě budovy, zejména Unity Temple – díky svému umístění v centru Oak Parku –, jsou velmi zná-

Budova Unity Temple uvnitř. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

mé, a to i širší veřejnosti. Většina amerických unitářských kongregací není příliš známá. Architektonická hodnota a památková ochrana budov Franka Lloyd Wrighta přitahuje velkou pozornost, z níž se části dostane i unitářství, zejména vzhledem k tomu, že to bylo Wrightovo náboženství.

Do Unity Temple nezdávka přijdou lidé poprvé proto, že se o budovu zajímají, pak přijdou na bohoslužbu, aby viděli, jak je budova využívána způsobem, který architekt zamýšlel, zjistí, že jim teologie vyhovuje, vracejí se na další bohoslužby, a nakonec se stanou členy. U mnoha z nich se fascinace budovou a její ocenění nakonec promění v lásku ke sboru. To, že oba popisované sbory patří mezi pětadvacet největších unitářských sborů ve Spojených státech, pravděpodobně do jisté míry souvisí s přitažlivostí budov, v nichž sídlí.

Unity Temple je nádherným místem pro duchovní shromáždění. Na to, že se do něj pohodlně vejde 225 až 250 lidí v hlavním patře

a na dvou balkonech, je pozoruhodně intimní. Vzdálenost od kazatelny k nejzazšímu sedadlu je něco málo přes dvanáct metrů. Lidé sedí na třech stranách čtvercového prostoru. To vše znamená, že kazatel snadno vidí do všech tváří v místnosti. Nikdy předtím jsem nevedl shromáždění v prostředí, které by tak napomáhalo navázání kontaktu se všemi přítomnými. Unity Temple má také vynikající akustiku. Když sbor – s více než padesáti hlasy – zpívá, krásně a dojemně zaplní prostor.

Když udeřil covid-19 a akutně vyvstala potřeba přímého přenosu bohoslužeb, byla za kazatelnu přidána obrazovka. Zvedá se pouze během shromáždění, takže neruší architekturu. Překvapuje mě, jak nenápadně působí plátno, projektor a videokamery během bohoslužeb. A to, že jsme snadno mohli umístit kamery dokonce ve čtyřech směrech, pomáhá vytvářet z videopřenosu plnější zážitek, který lidem umožňuje cítit se, jako by téměř byli skutečně přítomní v prostoru.

Ovšem s tím, že máme památkově chráněnou církevní budovu, jsou spojeny i nemalé problémy. Zprvu, status památky omezuje způsob, jakým sbor prostor využívá, a brání uskutečnění některých žádoucích změn. Nároky na uspořádání prostoru sboru v roce 1909 byly velmi odlišné od potřeb, které máme v roce 2024.

Chrám není použitelný k ničemu jinému než ke dvěma účelům, pro něž ho Wright zamýšlel: k bohoslužbám a ke sdílení. Je zde málo místa pro učebny, kanceláře, chybí menší prostory pro setkávání. Není proto možné, aby sbor o 585 dospělých (současný počet členů Unity Temple) fungoval pouze v této historické budově; sbor potřebuje další prostory, které lze využít pro administrativu, vzdělávání a pro setkávání menších skupin. Unity Temple využívá k některým z těchto účelů starou faru v sousedství, ale přesto je stále nutné pronajímat nebo vlastnit ještě další prostory. Před osmi lety koupil sbor starou kulečnickovou halu – dost velkou na to, aby se do ní vešlo padesát kulečnickových stolů – a přestavěl ji na učebny, kanceláře a místnosti pro setkávání. V těchto doplňkových prostorách se odehrává více než devadesát procent každotýdenních aktivit Unity Temple, kromě bohoslužeb. Já osobně nechodím do hlavní budovy během týdne jindy než v neděli ráno. Placení za další prostory samozřejmě ještě zvyšuje už tak velkou finanční zátěž, kterou sbor nese kvůli nákladné péči o kulturní památku.

Tím, že sbor využívá pro většinu svých aktivit i jiná místa než to pro bohoslužby, se v rozvrhu provozu Unity Temple vytváří prostor pro to, aby chrám zčásti sloužil jako „muzeum“. Během většiny z šesti dnů v týdnu vyjma neděle se v budově skutečně neděje nic jiného než prohlídky. Budovou ročně projdou tisíce turistů z celého světa. Není nic nepatřičného ani špatného na tom, když řeknu, že naše svatyně vyjma nedělí a několika večerních hodin během týdne patří světu.

Druhým, již zmíněným problémem je, že udržování, natožpak zachování budovy jako Unity Temple je velmi nákladnou záležitostí. Jakékoli servisní práce a opravy jsou náklad-

né a nestandardní. Wright například použil pro výmalbu stěn pracný postup malování houbou. Nechat vymalovat interiér stojí několik milionů eur.

Nákladnost údržby chrámu Unity Temple způsobila, že kongregace údržbu po mnoho desetiletí odkládala. V roce 2010 byla stavba už notně zchátralá a vypadala ošuntěle. Tristní stav budovy dobře ilustrovaly drobné části stropu padající na lavice v hlavním shromažďovacím prostoru. Vzpomínám si, jak jsem byl v roce 2013 v Londýně a viděl jsem v novinách článek o deseti nejhroženejších architektonických stavbách na světě – a na seznamu jsem viděl Unity Temple! Památkáři spolu s některými fundraisery ve sboru shromáždili asi jednadvacet milionů eur na tříletý projekt konzervace, který byl dokončen kolem roku 2017. Nyní, o sedm let později, budova již znovu vykazuje známky opotřebení.

Revoluční povaha konstrukce chrámu i některé charakteristické Wrightovy stavební zkratky způsobují, že dnes již sto patnáct let stará budova potřebuje stále spoustu preventivní péče. Nedávná studie vyčíslila roční částku potřebnou na běžnou údržbu na přibližně 460 000 eur. To představuje asi polovinu rozpočtu sboru – což je neudržitelná částka, pokud chce být sbor něčím víc než muzeem. A tak nadále hledáme všemožné kreativní způsoby, například partnerství s organizacemi zaměřenými na historii, jak zvládnout finanční zátěž budovy.

Dalším problémem památky je to, že se dříve obvykle věnovala jen malá pozornost přístupnosti pro lidi s fyzickými problémy. Zákon o Američanech se zdravotním postižením přijatý v roce 1990 vedl k tomu, že většina veřejně užívaných budov ve Spojených státech se stala přístupnými i pro lidi na vozíku. Historicky významné budovy, jako je například Unity Temple, jsou z těchto požadavků do značné míry vyňaty. To dává smysl; zpřístupňování chrámu, aniž by byl narušen, ne-li zničen Wrightův návrh, by přinášelo velké obtíže. Znamená to však také, že máme členy, přátele a návštěvníky, kteří se nemohou plně účastnit bohoslužeb. Jediným bezbariérově

Budova First Unitarian Society v Madisonu (Wisconsin), exteriér. (Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

přístupným prostorem ve svatostánku je to, co Wright nazval cloisters – sekce na každé straně pulpitu, která je pod úrovní hlavní podlahy. Lidé, kteří se dívají na bohoslužbu z těchto prostor, mají velmi omezenou viditelnost a nejspíše se cítí z prožitku shromáždění do značné míry vyloučení. V kostele je sice k dispozici výtah, je ale hlučný a obtížně použitelný – a nefunguje pro nikoho, kdo není schopen z invalidního vozíku do výtahu přestoupit. Každou neděli mi puká srdce, když člen, který je upoután na invalidní vozík, musí zůstat při bohoslužbě v křížové chodbě.

Další výzvou spojenou s touto stavbou a domovem našeho sboru je to, že někteří lidé, kteří se k nám připojí převážně nebo výhradně kvůli lásce k budově, někdy nedokážou tuhle lásku rozšířit na sbor jako celek.

Posláním sboru je „vítat všechny, podněcovat soucit, žít v nás úžas a sloužit společenství“. Sama budova Franka Lloyd Wrighta určitě pomáhá pěstovat úžas, ale ještě důležitější pro pěstování úžasu je to, co se v budově děje – hudba, sdílení příběhů, toho, s čím se kdo v životě potýkáme, i našich radostí, vzpomínání na zemřelé, oslava nově narozených dětí a smyslu světa i debaty o tom, jak můžeme mluvit a jednat, abychom budovali lepší svět. Pro všechny ostatní části poslání není budova vlastně vůbec důležitá – a ve skutečnosti vlastně dokonce působí proti jedné z nich (vítání každého) kvůli vážným problémům s přístupností.

Moje žena působila jako duchovní v jiném kostele – historické památce: v North Christian Church v Columbusu ve státě New York. Tato

Frank Lloyd Wright byl členem sboru First Unitarian Society v Madisonu.

(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

ikonická budova, kterou navrhl pozoruhodný finsko-americký architekt Eero Saarinen (navrhl mimo jiné i oblouk Gateway Arch v St. Louis), stále hluboce ovlivňuje americký kostelní design. V 80. letech, kdy zde má žena sloužila, měl sbor mnoho set členů. Jejich počet se ale v průběhu let snižoval, až si hrstka zbývajících před několika lety odhlasovala uzavření kostela. Budova se nyní stává součástí systému knihovny v Columbusu. Jedním z důvodů úpadku, a na konec i zániku sboru bylo zmatené udržování budovy a neporozumění tomu, co může budova v negativním i v pozitivním smyslu znamenat pro jeho poslání. Je to varovný příběh.

Unity Temple i všechny další sbory v památkových budovách si musí být především dobře vědomy toho, že údržba a zachování budovy nejsou jejich posláním. Je dobré snažit se o budovu pečovat a udržovat ji živou, nikoli jen jako zakonzervovanou památku, a v případě Unity Temple je dokonce dobré zpřístupnit ji světu, který má na této kulturní památce s výjimečnou univerzální hodnotou zájem. Budova však není důvodem existence sboru. Ztráta této pravdy ze zřetele by vedla Unity Temple stejným směrem, jako vedla Saarinenem navržený North Christian Church.

Přeložila KLK.

Víra a architektura v unitářských sborech Transylvánie

Norbert Rác

Místo bohoslužeb vypovídá o komunitě, která se v něm shromažďuje. Kostel lze v podstatě chápat jako teologii projevující se v architektuře. Pouhý vstup do takového prostoru tedy nabízí vhled do víry jeho společenství. Má například kostel židle nebo lavice, nebo lidé stojí? Je zde oltář? Jaká je v něm atmosféra? Cítíme se tu příjemně, pohodlně, nebo interiér spíše vyvolává pocit neustálého dohledu? Pobízí nás sama stavba, abychom pozvedávali pohled k nebesům, nebo se naopak zdá, že nebesa jakoby tlačí na věřící? Je důraz kladen na lidi, nebo na samotný akt uctívání? To jsou jen některé z otázek, které vyvstávají, protože každé místo bohoslužby neodmyslitelně odráží víru svého společenství.

Unitářský kostel v obci Kövend (Plăieăști), necelých 50 km od Kluže – v unitářských kostelech se často i dnes sedí v tradičních lavicích. (Foto KLK.)

Tento princip platí i pro unitářské kostely v Sedmihradsku. Ačkoli tyto stavby vykazují širokou škálu architektonických stylů, objevuje se v nich trvale několik ústředních témat. V tomto textu

se nejprve budu zabývat základními prvky a teoretickými přístupy k církevní architektuře v rámci transylvánské unitářské komunity a následně různými kategoriemi těchto staveb. Rád bych také

Unitářský kostel v městečku Bőllön (Belin), postavený mezi lety 1893–1985, architekt L. Pákei.
(Foto převzato z commons.wikimedia.org.)

nabídl hlubší vhled do architektonické teologie, která formovala kongregace, jež je postavily.

ZÁKLADNÍ PRVKY SEDMIHRADSKÉHO UNITÁŘSKÉHO KOSTELA

Začneme pomyslnou prohlídkou typického sedmihradského unitářského kostela. To, zda se jedná o chrám venkovský, nebo městský, velký, nebo malý, nový, nebo starý, není až tolik důležité. Naším cílem je identifikovat a pochopit základní součásti, jimiž jsou tyto bohoslužebné prostory definovány. Prvním nápadným rysem je absence obrazů. Nejsou zde žádné nástěnné malby, fresky ani sochy. Nanejvýš lze nalézt nápisy, obvykle biblické citáty doprovázené jednoduchou květinovou výzdobou. Nápadná je také absence centrálního oltáře; celkový dojem je střízlivý a jednoduchý. Tato puritánská estetika je záměrná, hluboce zakořeněná ve staleté tradici. Od prvních let unitářské církve byla tato čistota ceněnou charakteristikou, která má

svůj původ ve švýcarské větvi protestantské reformace. Na rozdíl od německé luteránské tradice, která zachovávala oltáře a varhany, se švýcarští reformátoři zasazovali i o jejich odstranění, čímž se podle jejich názoru více přiblížili učení Písma a měli na paměti, že cílem bohoslužby je naslouchat Božímu slovu. Vše, co by mohlo toto soustředění narušit, bylo považováno za nebezpečné. Tento puritánský přístup k interiéru kostelů se v unitářských svatostáncích zachoval dodnes.

Srdcem těchto kostelů je stůl Páně, který symbolizuje Ježíšův prostřený a pohostinný stůl, k němuž jsou všichni zváni, aby se shromáždili, jedli, pili a nasýtli se. U tohoto stolu se slaví přijímání, přičemž shromáždění stojí, zatímco služebníci, duchovní, rozdělují chléb a víno. Stůl Páně slouží také jako ústřední místo pro křty a svatby.

Dalším klíčovým prvkem těchto kostelů je kazatelna, často kamenná, ze které se pronášejí kázání. Podle unitářské víry nejsou kázání

Mapa území Sikulů.

(Foto převzato
z commons.

wikimedia.org.)

považována za proklamaci absolutní pravdy, ale spíše za myšlenky, které mají být každým zúčastněným zváženy a třeba i zpochybněny. Věřící jsou vybízeni k tomu, aby se aktivně zapojili do kázání a přemýšleli o tom, zda souhlasí, nebo nesouhlasí s tím, co bylo řečeno. Kazatelna tedy není místem pro hlásání nezpochybnitelných pravd, ale slouží praktickému účelu: vyzdvihuje kazatele, aby jej shromáždění mohlo vidět a slyšet. Nad kazatelnou bývá často umístěna ozdobná koruna.

V našich unitářských kostelech, uspořádaných kolem stolu Páně, se obvykle i dnes sedí v lavicích. V tradičnějších venkovských komunitách sedí muži a ženy stále odděleně

a lavice se často dědí z generace na generaci. V jiných společenstvích je zasedací pořádek smíšený, muži a ženy sedí společně bez ohledu na pohlaví nebo společenskou třídu.

Mnoho kostelů má galerie, kde jsou umístěny varhany, jejichž hudba během bohoslužeb doprovází písně. V tradičních sborech na těchto galeriích často sedí mladí svobodní muži a chlapci, což je tradice pocházející z doby, kdy měl každý sbor svou vlastní školu a studenti pomáhali kostelnímu zpěvákovi při vedení písní.

Před kostelem je často samostatná zvonice, věž se zvony, na které se zvoní při různých příležitostech: před bohoslužbami ke svolání shromáždění, při pohřbech k rozloučení

se zesnulými nebo jindy k upozornění obce na mimořádné události, jako jsou požáry. Zajímavé je, že na vrcholcích těchto věží nejsou kříže. V Transylvánii mají kříže na věžích pouze římskokatolické, řeckokatolické a pravoslavné kostely. Protestantké kostely včetně unitářských místo toho zdobí koule podobná buzole nebo kovový kohout. Při návštěvě Transylvánie tak lze na první pohled rozlišit protestantské a neprotestantské kostely. Kalvínské a unitářské kostely mají tolik společných architektonických rysů, že je nelze rozlišit pouze na základě vzhledu, a to i přes značné teologické rozdíly mezi oběma denominacemi.

HISTORIE A ARCHITEKTURA UNITÁŘSKÝCH KOSTELŮ

Poté, co jsem nastínil obecné uspořádání unitářských kostelů v Sedmihradsku, se nyní zaměřím na jejich architekturu a historii. Obecně řečeno, unitářské kostely se dělí do dvou kategorií: středověké kostely, které se později staly unitářskými, a kostely postavené speciálně jako unitářské svatyně. Budu se držet tohoto rozdělení, přičemž začnu u starších, středověkých staveb.

KOSTELY ZDĚDĚNÉ UNITÁŘI

Transylvánie, která byla historicky součástí středověkých Uher, má bohatou tradici církevní architektury. Po vzniku křesťanského Uherského království v roce 1000 n. l. hrála církev ústřední roli v organizaci nového státu a sloužila jako páteř správy, vzdělávání i společenského života. Rané zákony nařizovaly postavit kostel v každé desáté vesnici, stejně jako v každém městě a městečku. Tyto stavby plnily nejen náboženské funkce, ale sloužily také jako společenská centra a v mnoha případech i jako obranné stavby. Mongolská invaze ve 14. století vedla ke zničení mnoha z těchto kostelů, když je invazní vojska vyplnila a vypálila. Obce své kostely poté znovu vybudovaly a často je navíc opevnily zdmi a věžemi na ochranu před případnými dalšími útoky v budoucnosti. Právě tyto stavby, které obvykle pocházejí z druhé poloviny 13. století, dodnes využívají různé komunity v Transylvánii.

Původně byly tyto kostely navrhovány a stavěny s ohledem na římskokatolickou liturgii. Bohatší města budovala velkolepé gotické katedrály podobné těm, které se nacházejí po celé Evropě, zatímco chudší vesnice stavěly menší kostely ve zjednodušeném gotickém stylu. Navzdory svému skromnému měřítku obsahovaly tyto stavby všechny prvky potřebné pro katolickou bohoslužbu. Stěny obvykle zdobily fresky zobrazující životy svatých, apokalyptické obrazy a pro Transylvánii jedinečné výjevy z legendy o uherském králi Lászlovi, který slavně porazil kumánské nájezdníky a zachránil unesenou dívku.

S příchodem protestantské reformace v prvních desetiletích 16. století ovšem mnohé obce pomalu přijímaly novou víru. Jako první se k ní, konkrétně k luteránské teologii, přidávaly saské obce, které své kostely přetvořily podle koncepcí vytvořených v Německu. Fresky a sochy byly odstraněny, oltář však zůstal zachován. Je pozoruhodné, že ve větších městech, jako je Brassó (rum. Braşov, něm. Kronstadt, čes. Braşov), Nagyszeben (rum. Sibiu, něm. Hermannstadt, čes. Sibiň) nebo Kolozsvár (rum. Cluj-Napoca, něm. Klausenburg, čes. Kluž), byly fresky ze stěn oškrabány, zatímco ve venkovštějších oblastech byly jen přemalovány a v mnoha případech se zachovaly dodnes.

Zatímco Sasové se rozhodli přijmout luteránskou víru a nepokračovali v cestě reformace dál, uherské komunity zahrnující tamní šlechtu a Sikuly (Székely; maďarské etnikum usazené v oblasti Transylvánie zřejmě již v raném středověku) se s luteránstvím nespokojily. Po luteránské víře se v Uhrách prosadila víra helvétská neboli kalvínská a po ní se v druhé polovině 60. let 15. století objevilo unitářství. Jak švýcarské reformované učení, tak i učení unitářské odstranilo z kostelů oltáře a v některých případech i lavice, aby zjednodušilo bohoslužebný prostor. Vše, co by mohlo být příčinou odvádění pozornosti od kázání založených na bibli, bylo považováno za nežádoucí. Kazatelny byly nově stavěny na rozhraní mezi kněžištěm a lodí kostelů a s postupem doby byly znovu zaváděny lavice. Muži a ženy seděli odděleně, přičemž muži obsadili lavice v oltářním prostoru, zatímco ženy seděly v lodi. Toto

uspořádání bylo spíše praktické než teologické: ženy se aktivněji zapojovaly do církevního života, a proto potřebovaly více míst k sezení.

Ve druhé polovině 17. století bylo unitářství silnějšími náboženstvími postupně vytlačováno z větších měst, což přinutilo tamní sbory vzdát se velkolepých chrámů podobných katedrálám. V důsledku toho se většina středověkých kostelů, které dnes patří unitářskému vyznání, nachází v odlehlých vesnicích Sikulů, kde unitářství přetrvalo i v těžkých dobách.

Když se Transylvánie stala součástí habsburské říše (roku 1699), začaly snahy o rekatolizaci. Některé kostely byly protestantským sborům násilně odebrány, například katedrála svatého Michala v Kluži, o níž přišli unitáři. Ve prospěch římského katolicismu byly také vydány četné zákony, které občas zakazovaly protestantům, zejména unitářům, stavět nové kostely. Na tato desetiletí se vzpomíná jako na jedny z nejtemnějších v historii sedmihradské unitářské obce. Jediné středověké církevní budovy, které jsou stále v rukou unitářů, jsou ty, které zůstaly unitářské navzdory těžkostem, jimiž sbory procházely. Po tomto období již žádná nová společenství hromadně nekonvertovala k unitářství, což znamená, že pro unitářské bohoslužby nebyly již znovu využívány žádné starší kostely.

KOSTELY POSTAVENÉ UNITÁŘSKÝMI SBORY

Toleranční patent vydaný v roce 1781 císařem Josefem II. umožnil protestantům stavět nové kostely. Tato tolik potřebná reforma otevřela nové období růstu, během něhož unitáři stavěli nové kostely namísto těch, o které přišli. Zvláště významná je stavba unitářského kostela v Kluži, která představuje první případ, kdy měla unitářská církev možnost rozvinout svůj vlastní teologický architektonický styl.

Tento kostel, který dodnes využívá První unitářský sbor v Kluži, byl postaven v letech 1792–1796 podle plánů Antala Türka. Jedná se o typický pozdně barokní evangelický kostel s klasicistními prvky a rokokovou kazatelnou. Zahrnuje mnoho prvků popsanych na začátku tohoto článku, ale objevují se v něm i některé pozůstatky klasické křesťanské architektury.

Stále je tu patrna půlkruhová část stavby, která u tradičních středověkých kostelů bývá kněžištěm, i když byla už v architektonickém návrhu zvětšena tak, aby přímo navazovala na šířku lodi. Kazatelna je stále na jedné straně, což má však praktické důvody, neboť lidé shromáždění v této velké budově díky tomu kázání snáze slyší. Lavice jsou umístěny kolem stolu Páně, muži a ženy původně seděli odděleně, ale bez ohledu na své postavení. Později bylo rozdělení podle pohlaví zrušeno a lidé v budově sedí společně.

Během 19. století nechala unitářská církev postavit nové kostely podle tohoto modelu ve městech po celé sikulské oblasti a v Sedmihradsku. Většina unitářských kostelů tak má podobu klužského modelu. Tyto kostely mají mnoho společných architektonických rysů s reformovanými kostely, takže je obtížné rozlišit obě denominace pouze na základě jejich staveb, které stále odrážejí puritánský přístup reformace.

Ve druhé polovině 19. století se začala formovat nová éra unitářské architektury, kterou vedl vlivný architekt Lajos Pákei. Sám navrhl několik unitářských kostelů, mimo jiné v Bölönu, Magyar-sárosi, Firtosmartonosi a Székelyudvarhelyi. Tyto kostely vynikají architektonickou inovací a jedinečným designem. Pákeiho kostely, inspirované byzantskými bazilikami, ale i antickou, gotickou a renesanční architekturou s využitím některých modernějších prvků, jsou kulatější než dřívější stavby a soustředí pozornost i prostor ke stolu Páně. V Pákeiově pojetí stůl symbolizuje rovnost mezi členy sboru, kteří se kolem něj shromažďují v pomyslné přítomnosti Ježíše. Tyto kostely jsou navrženy tak, aby podporovaly smysl pro komunitu, učení se a pospolitost. Kazatelna, ať je jakkoli vysoká, je vždy součástí kruhu tvořeného lavicemi, což je příkladem toho, že farníci a služebníci jsou jedno. Galerie obvykle obepíná celý interiér, přičemž lidé mohou sedět i nad kazatelnou a za ní. Strop bývá obvykle kopulovitý, a když člověk vzhledne od stolu Páně, je jeho pohled přitahován vzhůru právě tímto stropem.

Při představování architektury tohoto období nemůžeme nezmínit multifunkční budovu budapeštského unitářského sboru. Navrhl ji Samu

Kostel prvního unitářského sboru v Kluži – hlavní loď a na ni navazující stejně široké kněžiště.
(Foto KLK.)

Pecz a nachází se v ní kněžiště v novogotickém stylu s honosnou kazatelnou obrácenou ke shromážděným, již bývají usazeni ve dvou řadách lavic. Tato budova, v níž se nachází také řada kanceláří a zasedacích místností, byla postavena jako předmostí unitářské misie v Budapešti.

Dvě světové války a následná komunistická diktatura výrazně omezily a zbrzdily rozvoj unitářství i jeho architektury. V tomto období bylo postaveno jen málo nových kostelů, společenství spíše bojovalo o přežití v nepřátelském politickém klimatu. Pád komunismu v roce 1989 a zhroucení Ceaușescova režimu však umožnily obnovení výstavby kostelů. Od devadesátých let 20. století bylo ve městech po celé Transylvánii postaveno více než deset nových unitářských sakrálních budov.

Současná unitářská církevní architektura nicméně stále hledá svůj osobitý styl. Nové kostely postavené v posledních třech desetiletích postrádají jasnou architektonickou vizi. Kladou větší důraz na účelnost než na zdobnost a mnoho kongregací se rozhodlo pro víceúčelové budovy, které slouží jako kostely i komunitní

centra. Jednoduchost těchto budov odráží puritánskou tradici, interiéry jsou stále rozvíjené od stolu Páně jako centrálního bodu a často je zdobí dřevem obložené, nikoli omítnuté stěny, které vytvářejí vřelou a příjemnou atmosféru.

ZÁVĚREM

Lze říci, že unitářské kostely v Sedmihradsku se vyznačují jednoduchostí a účelností zaměřenou na komunitu. Duchovní jsou vnímáni jako členové sboru, ne jako neomylné autority, a kázání mají spíše provokovat k zamýšlení, nikoli předávat absolutní pravdu. A přestože si unitářská církev v Sedmihradsku po pádu komunistické diktatury v zemi zatím plně nevytvořila svůj nový osobitý architektonický styl, dílo Lajose Pákeie stále nabízí slibný základ, na nějž lze navázat. Do budoucna by unitářské kostely měly usilovat o to, aby byly multifunkčními prostory, jež svou architekturou zdůrazňují zaměření komunit, které je užívají, na vzájemnost, vzdělávání a rovnost.

Přeložila KLK.

Sakrální architektura a komunitní život

Miroslav Cikán

Sakrální architektura v širším slova smyslu slouží pro mnoho náboženství k uctívání a chvále Boha. Je to Dům, v kterém, pomyslně vzato, přebývá Bůh a který má specifika ohledně svého umístění i přístupnosti. Těmito aspekty je utvářena i forma architektury, která zpravidla nese znaky viditelné i skryté vertikály a horizontály, pracuje s uzavřením nebo otevřením celku nebo jen jeho částí. Smysl otevřenosti je utvářen duchovním nastavením člověka a společenství, které sdílí „Společné tělo“¹ naplňující posvátný prostor.

Čapkův sál v pražské Unitarii. (Všechny fotografie z archivu MCA.)

V architektonické praxi se rádi setkáváme s úkoly, které odpovídají nastavení architektury jako služby. Proto se náš atelier prioritně orientuje na zadání z prostředí společnosti (v širším smyslu) nebo společenství (v užším lokálním významu), pro nás pak s rezonující kulturní stopou na paměťové lince mezi mi-

nulostí a budoucností. A nemusí se jednat vždy o památku.

Z hlediska služby architektů ve vnějším veřejném prostoru sídel a péče o něj máme možnost pracovat na projektech, jako jsou náměstí Jiřího z Poděbrad na Vinohradech, Komenského náměstí na Žižkově, Alšovo nábřeží,

1 Z anglického Common Body. Lidé se stávají tělem..., jednou masou, která vnímá, reaguje, je v pohybu. Myslí, promýšlí. Prožívá, pláče, truchlí, raduje se. Jedno tělo, které se vlní ve společném objetí jedné planety.

Liturgický nábytek v Čapkově sále.

novoměstské opevnění a přilehlé parky u Bastionu U Božích muk nebo Masarykovo náměstí v Jihlavě, a podílet se na vytváření koncepcí a manuálů pro další česká a moravská města. Aspekt veřejného rezonuje ve všech těchto projektech a těší nás, nacházejí-li řešení ohlas mezi lidmi, kteří tyto prostory navštíví a sdílí.

Další rovinou naší práce jsou pak projekty spojené s veřejnými prostory uvnitř objektů. V této oblasti jsme měli příležitost navrhnout a realizovat památníky Jana Palacha ve Všetatech a v Praze, vstup do krypty Národního památníku hrdinů heydrichiády v Resslově ulici, kavárnu na Bastionu U Božích muk a další.

Specifickou rovinou péče o vnitřní veřejný prostor je pak naše dlouhodobá práce pro různá náboženská společenství, například Církev československou husitskou a její sbory na Vinohradech a ve Vršovcích, Českobratrskou církev evangelickou a její sbor na Smíchově a v neposlední řadě i pro Náboženskou společnost českých unitářů a její veřejné prostory na Starém Městě. Zajímá nás služba společenství ve sdíleném kulturním prostoru jednoho „Společného těla“, které tyto budovy obývá a naplňuje.

OBNOVY STAVEB URČENÝCH PRO SAKRÁLNÍ ÚČELY

Náš přístup k obnově těchto objektů se liší podle míry otevřenosti daného společenství, kam jsme jako hosté-architekti s pomocí přicházeli, k přesahům směrem k širší veřejnosti. Byli jsme potěšeni, když se po našem odchodu sdílená sousedskost stala přirozenou vlastností obnoveného prostoru, který se po naší intervenci mohl stát více otevřený – přijímaný a navštěvovaný i širší veřejností. Naší odměnou je nakonec vždy přijetí obnoveného prostředí.

Přístup k těmto stavbám můžeme rozdělit na dvě skupiny: „aby byl“ nebo „aby se stal“. První se pojí se samotnou záchranou objektů vyhlášených a zdevastovaných minulým režimem. V takových případech se zpravidla jedná o existenční záchranu fyzické podstaty vynikajících kulturních statků pro komunitu nebo společnost, která se jako otevřená teprve ustanovuje a má práci sama se sebou, se sebepoznáním ve smyslu hodnot a jejich zvnitřnění. Teprve po tomto pochopení může mít potenciál nastoupit cestu otevírání se. K těmto obnovám dochází většinou v období, jež jsou spojena

s bezprostředním ožíváním (vzkříšením) daného společenství po nějakém traumatu. Takové společenství teprve znovu objevuje hmotné i nehmotné prostředí svého působení. Na plné otevření ještě není čas, jde o záchranu. U většiny sakrálních staveb se jednalo o projekty rozfázované na dlouhé roky, podle dostupnosti financí a naléhavosti obnovy.

Druhý typ obnov zpravidla (ale ne nezbytně) navazuje na první. Komunita užívající sakrální prostor si již určitým způsobem definovala své místo ve společnosti i své aktuální poslání a na tento základ může navazovat širším spektrem aktivit, které se už nějak dotýkají veřejného společenského prostoru nebo do něj přímo vstupují. Pro své objekty v této fázi často hledá širší než jen sakrální využití, nezdědka multifunkční. Pro naši práci na těchto obnovách je klíčové dobře porozumět jednak samotnému společenství, jeho vnitřní struktuře a dynamice, a jednak také kontextu lokality, do níž (nebo pro níž) se daná stavba má otevřít.

PALÁC UNITARIA, PRAHA, STARÉ MĚSTO

Oba přístupy se dají dobře ilustrovat na etapové obnově areálu pražské Unitarie patřící

mu Náboženské společnosti českých unitářů, pro niž jsme byli vybráni před deseti lety. Dlouho jsme zde řešili především záchranu a obnovu technické infrastruktury a bytové části domu.

Směr úprav společných komunitních prostor se objevoval až v dalších fázích obnovy a vycházel jednak z původního, sto let starého, poměrně vizionářského konceptu zakladatelů NSČU, a pak hlavně z rozhovorů se členy společenství, především s Kristýnou Ledererovou, předsedkyní společnosti. Naším cílem bylo co nejlépe reagovat na očekávaný program: otevření prostor společenství širší veřejnosti s promyšlenou nabídkou kulturních, relaxačních a kontemplačních programů, které ve sdíleném prostoru přirozeně doprovázejí vlastní bohoslužby. Vzájemné harmonické prostoupení všech aktivit a programů, které se v daném prostředí dějí, je pro všechny výzvou k hlubšímu zamyšlení a lepšímu poznávání sebe sama a následnému otevření.

V reakci na zamyšlené a plánované programy a jejich smysl v obnoveném prostoru jsme jako architekti modelovali jejich obálku: cílové vlastnosti prostředí, které musí umět

Lexova kavárna v pražské Unitarii.

splnit z hlediska prostorové akustiky, hlukových a zvukových podmínek, jako je absorpce zvuku a doba dozvuku, způsoby ozvučení, vnitřní klimatické vlastnosti, jejich řízení, spolehlivost, komfort a ekonomika provozu. Z hlediska vnímání povrchů jsme chtěli nabídnout empatické materiály jako masivní dřevo původních podlah, akcentované zajímavými detaily. Přidanou hodnotou byl i prostorový komfort zázemí.

Celkové provedení je laděno v elementárních barvách a odstínech bílé až černé, které mohou v souzvuku evokovat každodenní světlo v celé škále jeho proměn. Od živé zábavy ke kontemplaci, od všudypřítomného světla k orientovanému stínu. Zkrátka prostor proměnlivé atmosféry, kterou dokáže měnit podle očekávaného zaměření aktivity nebo programu. K tomu dobrý nábytek, který láká ke společnému usednutí ke kávě a domácímu koláči.

Šlo o dosažení souzvuku technologie a harmonizované architektury obnoveného celku, připraveného přijmout a dále nabídnout očekávaný dějový i kontemplační obsah.

Záměr zadavatele ohledně prostoupení různých dějů jedním prostorem pro nás znamenal výzvu pracovat dohromady jak s principem zvnitřnění, tak s otázkou, jak se společenství identifikuje s novými příležitostmi, které dům nabyl s přidanou hodnotou nových prvků, funkcí a vlastností, a jak jich dokáže využít ve svém poselství. Rádi pracujeme s pamětí, proto jsme chtěli naše intervence co nejlépe zapojit do zdravé původní struktury, opravit, rozvinout a doplnit původní detail a nechat ho splynout s nově osvětleným domem.

Asi základní rozdíl v našem přístupu k Unitarii v porovnání s dalšími sakrálními památkami byl zejména v nenásilném pojetí sakrálního významu unitářských interiérů, které se nikde výrazně neprezentují jako náboženské. Prostory jsou v prvním, vnějším plánu civilní, vertikály jsou skryté uvnitř společenství, avšak s viditelnou horizontálou prostupující všechny významy domu s přesahem do prostředí města a lidí, které zve k setkání, vzdělání a hrám. Dům je vlastně skrytý, nepřesahuje okolí hmotou, ale významem.

HUSŮV SBOR NA VINOHRADECH, PRAHA

Z uváděných příkladů je dům v naší péči nejdelší, od roku 1995. Byl vystavěn ve 30. letech 20. století významným architektem Pavlem Janákem. Jedná se o excelentní, promyšlený, hmotový, prostorový a významový koncept vložený do domu. Od počátku byly do této stavby plánovány funkce: obytná (bytový dům), duchovní (kostel) a kulturní (divadlo). Skvěle promyšlená kompozice vertikální věže a horizontální, až „tovární“ podélné haly kostela prostupuje prostorem do hmoty obytného domu. Sdružené tovární osvětlení v šedových oknech osvětluje modlitbu jako práci, která přitahuje k dalším myšlenkovým asociacím výjimečného kompozičního harmonického celku. V době po světové hospodářské krizi ve 30. letech 20. století, při nedostatku financí na dokončení stavby bylo rozhodnuto o proměně divadelního sálu na kolumbárium a hudební sál.

Na dělicí zdi v místě bývalé opony jeviště byl v roce 1938 ztvárněn působivý obraz apokalypsy a na další dobu hluboce ztišil vnitřní atmosféru domu. Hudební sál v místě jeviště vyniká akustickými kvalitami (paradoxně díky měkkým vlastnostem rozsáhlého otevřeného archivu s knihami v druhé úrovni tribuny, dříve provaziště jevištní části). Akusticky výjimečný prostor proto ráda využívají významná hudební tělesa, například sbor Českého rozhlasu, a konají se zde přednášky a koncerty. Tato výjimečnost samozřejmě vyžaduje velkou opatrnost při obnově.

Naše intervence vedla hlavně k navrácení těla domu (skvěle komponovaného architektonického souboru) do prostředí města, po roce 1989 postupně obnovovaných Vinohrad. Dům je posílen přidanou hodnotou nových zvonů, které nesou jména podle tří ctností: Pravda, Láska a Víra. Zvuk zvonu prostupuje místem a ukrajuje den v přesných časech, je signálem každodennosti. Dům svou vysokou kultivovaností zpevnil místo, v němž se nachází, ale jeho význam tkví spíš v jeho prostorovém zapojení v lokalitě a nenásilné hierarchii skvělou architekturou povýšeného místa než v bezprostřední komunikaci; v tomto ohledu je tichým memem.

Husův sbor (ČČSH)
na Vinohradech –
pohled od vodárny.

Svým způsobem zde platí, že forma ovlivňuje obsah i myšlení společenství: jeho prezentace je spíš uzavřená a meditativní, bez nutnosti přidané hodnoty vůně kávy. Zřejmě ještě není potřeba radikálnější proměny přístupu společenství a potenciálního otevření, přidání obsahu obyvatelům lokality. Existuje však víze toho, co by bylo případně možné. Prostory hudebního sálu mají již svůj projekt obnovy s platným stavebním povolením na otevření parteru podle původních Janákových plánů, které vytvářejí příležitost většího kontaktu a propojení vstupní zahrady se sálem, a tak posílení jeho významu. Snad se propojení v budoucnosti povede, forma najde svůj nový obsah a sál kurátora, jako mají ostatní prezentované domy.

HUSŮV SBOR VE VRŠOVICÍCH, PRAHA

V nedávné době jsme rekonstruovali objekt Husova sboru ve Vršovicích, který vystavěl (ve stejné době jako Janák budovu sboru na Vinohradech) architekt Truksa. Dům s věží završenou nasvíceným kalichem jako majákem víry dominuje širšímu prostranství, které je spoluvytvářeno budovou Sokola, bankou a Vršovickým zámčkem.

Objekt je přiřazen do uliční fronty a aktivním parterem kavárny spoluvytváří příjemný prostor s využitou předzahrádkou. Stejně jako v případě domu na Vinohradech se jedná o moderní polyfunkční objekt, který reprezentoval společné pobývání společenství sestavou několika funkcí: bydlení, bohoslužby

a kultury v podobě kinosálu, který obyvatelům meziválečných živých Vršovic jistě vyhovoval. V současnosti byl kinosál proměněn mnoha prostorovými intervencemi na funkční divadelní prostor s domácím souborem MANA a dobrým programem s nabídkou přesahující význam lokality.

Naším úkolem byla obnova vnějšího pláště, vnitřního osvětlení věže a kalicha, obnova všech fasád, exteriéru kolumbária a jeho detailů včetně osvětlení, a také všech vstupních a kontaktních partií divadla, kavárny, kostela a obytného domu. Všechny nově navržené výkladce a informační tabule divadla získaly kultivovanou formu a spolu s ostatními intervencemi napomohly domu důstojně se zapojit do prostředí města a lépe artikulovat svoje poslání a výzvu k návštěvě.

Obnova se soustředila na restaurátorský přístup při obnově fasády, zejména její barevnosti v autentickém provedení v tvrdé pemrlované omítce. Jedná se o velmi náročnou práci, která vyžadovala v současnosti nedostupnou dovednost ruční kamenické práce – a to nejen pro obnovu detailů, ale v tomto případě na celou fasádu domu, složenou z mnoha detailů a obtížných řemeslných provedení, která – asi záměrně – převyšuje svým významem civilní stavbu a zjevně má reprezentovat vírou povýšený dům, jenž opustil ornament, ale neopustil detail.

SBOR ČESKOBRATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ NA SMÍCHOVĚ PRAHA

Objekt evangelického sboru byl stejně jako ostatní zmíněné objekty vystavěn ve 30. letech 20. století, a to z iniciativy českoobratrské komunity Smíchova. Budova sboru sestává z obytné části domu, prostoru modlitebny a několika sborových místností, kanceláře a bytu faráře. Zadáání předcházela veřejná architektonická soutěž ve formátu pracovního workshopu, z kterého vyplynul směr řešení obnovy.

Námi navržený koncept spočíval zejména v maximální mobilitě vnitřního prostoru modlitebny a v její trvalé variabilitě pro jakékoli možnosti prostorového využití: divadlo, koncert, baletní představení, meditace, jóga...

Pro tento účel jsme vyvinuli pohyblivé nízké stoly – praktikáblý – , na kterých spočinuly očiš-

těné historické lavice posílené o topné rohože v sedáku. Systém umožňuje instalovat jakoukoli sestavu lavic v prostoru ve velmi krátkém čase s obsluhou pouze jediného člověka. Hlavnímu cíli, variabilitě, bylo nutné přizpůsobit všechny prostorové vlastnosti prostředí, upravit akustiku obrovské, zvukově naprosto nevyhovující haly modlitebny (brutálně snížit dobu dozvuku), posílit vlastní slyšitelnost prostého dialogu i slov liturgie, která je postavena na promluvě. (Prostor obdržel profesionální elektroakustiku posilující orientaci slyšeného slova.)

Pro osvětlení jsme navrhli speciální svítidla s proměnitelnou světelností, intenzitou světla a s řízeným a vertikálně pohyblivým světlem ovládaným z podstřeší. Doplnili jsme řízený systém osvětlení celku a divadelních reflektorů.

Důležitou intervencí byl také návrh hlavních liturgických předmětů: menzy, kazatelny, křtitelnice a tělesa varhan. Pro ně byla jako hlavní tvarová forma zvolena matematická funkce elipsy či paraboly, v prostorovém zobrazení dále formovaná rotací, vzájemným posouváním a exponenciálním rozvinutím. Tuto exaktnost matematického vyjádření doplňuje ve všech možných asociacích samotná liturgie: jak svou pravdivostí, tak harmonií, reprezentující přítomnost přirozených pravidel a cyklických návratů křité přítomnosti. Parabola kazatelny v určitých místech prostoru působí zásadní reflexní zvukové efekty. Není tedy jen statickým prvkem, sama promlouvá, když se kolem mluví.

Toto inovativní prostorové a funkční nastavení vlastností probudilo velký zájem o využití všech možností, které nyní prostředí domu nabízí. Sbor rychle objevil a okamžitě přijal všechny nové funkce domu a prokázal velkou kreativitu ve využívání nových příležitostí nejen pro vlastní farníky, ale s nebyvalou vstřícností se rovněž otevřel veřejnosti. Konají se zde vynikající koncerty vážné hudby ve spolupráci s AMU, vystupují zde další hudebníci, fungují zde studia tance a jógy. Prostory navazující na hlavní loď se proměnily v zákoutí pro výuku jazyků a další vzdělávací příležitosti.

Vůně kávy a domácích zákusků z nově otevřené kavárny naplnila celý dům a začíná plnit i prostor před ním a blízký park, který je ve spolupráci s městskou částí Praha 5 postupně

Sbor Českobratrské církve evangelické na Smíchově – multifunkční sakrální prostor.

kultivován – je připraven projekt lávky pro imobilní obyvatele města a děti v kočárcích a má vzniknout cesta parkem propojující evangelický sbor s nedalekým objektem Husova sboru. Ozvali se i skauti, kteří se chtějí zapojit do úprav prostředí a celé ulice, jež se má stát obytnou zónou. Je zde připravena příležitost rozvinutí dalších vazeb zpevňujících celkový význam kulturního místa v lokalitě Smíchova.

ZÁVĚREM

Z výše uvedeného, byť stručného popisu je zřejmé, že všechny intervence pomohly obnovovaným budovám nejen „aby byly“, ale že díky nim „se stávají“ pro své okolí i důležitými krystalizačními body: místy světla pro navazující prostředí a zpomalení celého města ve prospěch jeho obývání.

V podstatě u všech se jedná o obnovu s obsahem, který se různil v potřebách daných jejich základními funkcemi (obytná, liturgická...), následně se ovšem většina z nich probudila také k intenzivnímu společenskému prolnutí s obyvateli lokality – se snahou oslovit nejen vlastní věřící. Všude samozřejmě záleží na vedení

daného společenství a zároveň na jeho postoji k formě a obsahu nástrojů v procesu otevírání se veřejnosti. Husité nabízejí spíše meditativní uzavřenost danou funkcemi chrámu a vše ztišujícího kolumbária a komunikují tichou nabídkou pietního obsahu posíleného vertikální formou architektury věže světla a zvonů. U mnohých je jasným signálem otevřenosti využívání prostředků, které jsou znělé Slovem, s podporou všech dostupných nástrojů v horizontální rovině města a možností obnoveného multifunkčního prostředí s přidanou duchovní hodnotou. A evangelíci na Smíchově jsou navíc z hraček, které dostali, nadšení jako malé děti.

Architekt Miroslav Cikán je profesorem a vedoucím atelieru na Fakultě architektury ČVUT. Je spolu s architektkou Pavlou Melkovou vlastníkem architektonické kanceláře MCA atelier (www.mca-atelier.com), působící jak v rovině architektonických a urbanistických projektů, tak v rovině koncepcí utváření veřejného prostředí českých měst, jako jsou například Olomouc, Karlovy Vary, Pardubice, Jindřichův Hradec, Louny aj.

Proč je vztah jádrem unitářství

Adam Robersmith

Mám to štěstí, že žiji v lesích, kde se nejčastěji setkávám se sousedy, jako jsou duby a bohlavy, vysoká a medvědi, mechy a lišejníky.

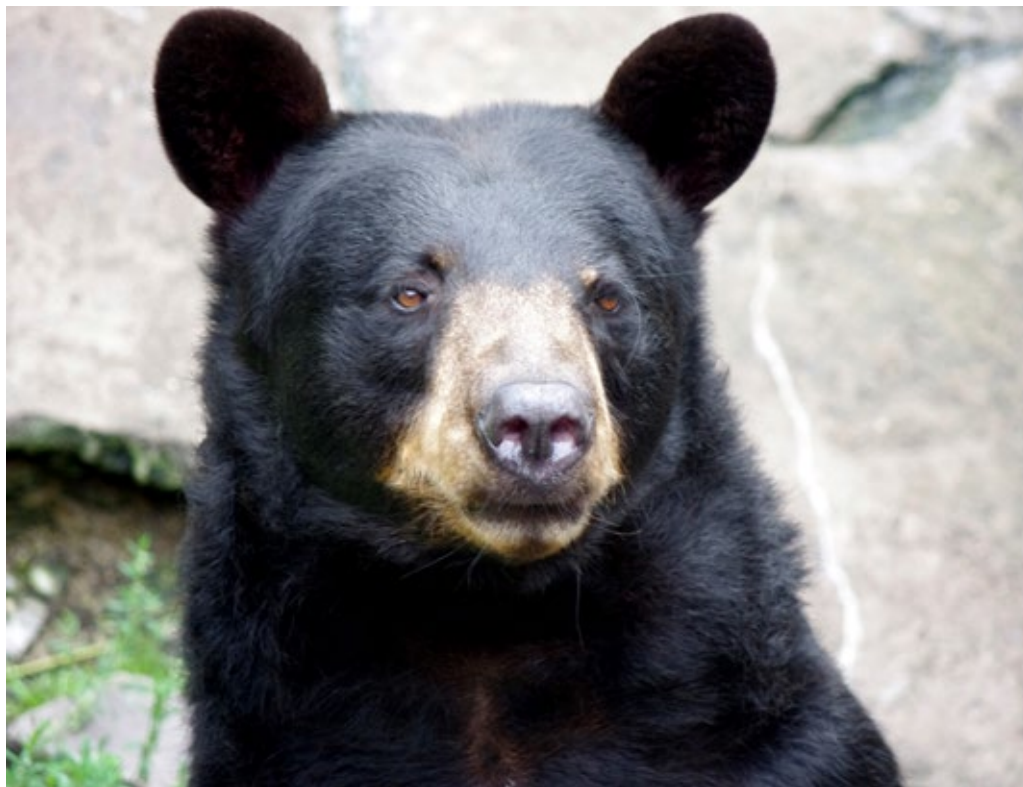
Když vidím lidské sousedy, tak jim zamávám, ale společenství, k němuž mám, když jsem doma, nejbližší vztah (až na internet), to je svět mimolidské přírody. Z okna pracovny sleduji jedno propojení za druhým: lišejníky na kmenech dubů, zvěř oždibující zelené výhonky, mechy, které si postupně berou zpět travnatý dvorek, protože tráva sem vlastně nepatří. Vzájemná hra slunce, půdy a vody utváří přítomnost rostlin a živočichů, kteří jsou mými nejbližšími sousedy. Každý den mě toto místo učí něčemu novému o společenství a spojení; ve vzácných a nádherných dnech

mně dokonce ukáže něco, co pozmění moje vidění světa.

Jednou v neděli jsem přijel na shromáždění o dvacet minut později, protože jsem se prostě nedokázal odtrhnout od zázraku, který se děl na dvorku. Rodina pěti černých medvědů – dospělá samice a medvíďata, dvě loňská a dvě letošní – si na veliké hromadě přichystaného mulče hrála na „krále hory“: vylézali na vrchol, zápolili, vždycky se skutáleli, a už se zase drápali nahoru. V jednu chvíli matka popadla jedno medvíďe, přitáhla si je, objala, a zas ho pustila, aby si hrálo s ostatními. Nemohl jsem odejít,

„Mám to štěstí, že žiji v lesích, kde se nejčastěji setkávám se sousedy, jako jsou duby a bohlavy, vysoká a medvědi, mechy a lišejníky.“ (Foto © pixabay.com.)

„V rodině hrajících si medvědů jsem spatřil podporu mláďat jako aktivně uskutečňovaný vztah, který jsem vnímal jako lásku.“ (Foto © pixabay.com.)

dokud to neskončilo. Ne proto, že bych se bál, protože mám na dvorku medvědy, ale protože na dvorku byli medvědi a to bylo posvátné.

Jako mnohíz nás nacházím v celku této úžasné existence úlevu, útěchu a hluboké propojení s životem, který mne obklopuje. Sledovat, jak si v neděli dopoledne hraje na dvorku medvědí rodinka, to bylo posvátné setkání mimo svatyni a zároveň příprava ke shromáždění v našich prostorech. Můj unitářský univerzalizmus je rovnoměrně utvářen dvěma způsoby setkávání se světem. Jsem univerzalista: věřím v lásku, která je tak mocná a dokonalá, že ve svém všepřijímajícím náručí objímá všechno a všechny. A jsem zároveň ekoteolog: věřím, že v našem vesmíru a ve světě, jehož jsme součástí, se zjevuje povaha existence.

A přece je to složitější. Jsem naprosto přesvědčený o tom, že základem skutečnosti je láska. Ale myslím si také, že lidské pojetí lásky – city, toužení, činy, jež nazýváme láskou – nelze předpokládat u ostatních druhů prožívání života,

jak to máme sklon dělat. Nevím, co onen den cítili medvědi, ale viděl jsem něco, co vzedmulo mé srdce proto, že jsem v tom rozpoznal lásku. Takže co nám může svět přírody sdělit o lásce? Jaké místo má láska v rámci naší šířeji pojaté ekologické existence? Jak nám může ekoteologie vyjevovat lásku uprostřed našeho bytí?

Jelikož mám vědecké i duchovenské vzdělání, řídím se propojeními života a významu, biologie a náboženství, ekologie a teologie. Ekologie se podobně jako teologie zabývá vzájemnou propojeností (interconnectedness). Náboženství je praxí vzájemné propojenosti, je to prostředek, díky němuž my, lidé, rozpoznáváme, rozvíjíme a oceňujeme svoji vztahovou provázanost s druhými lidmi i s tím, co je větší než my sami. Prostřednictvím vědy, prožitků a náboženství jsem dospěl k pochopení, že nic neexistuje samo o sobě. Všechny věci existují ve vzájemné závislosti, ve vzájemné propojenosti. I to, co vypadá, že je jen samo pro sebe (třeba daleká hvězda) je

zakotvené ve spleti spojení a vazeb, kterou jednotlivec nedokáže snadno poznat, ale která existuje stejně tak jako on sám. Základem bytí je vztah.

Stejným způsobem uvažovalo už mnoho lidí přede mnou. Teologickou spřízněnost jsem našel třeba u procesuální a vztahové teologie, ačkoli mluvíme poněkud odlišným jazykem. C. Robert Mesle vysvětluje myšlenku vztahové síly (relational power), pocházející od Bernarda Loomera. Vztahová síla je schopností ovlivňovat a být ovlivňován. Vztahová povaha existence je pak odrazem Božství. Mesle píše, že Bůh miluje dokonale. Bůh musí být tím nanejvýš vztaženým (supremely related), který plně sdílí zakoušení každého stvoření a který je zároveň zcela neměnný i zcela reagující.

Carter Heywardová zachází v popisu vztahové síly Boha ještě dále: „... jako je tomu v každém vztahu, Bůh je ovlivňován působením lidstva a stvoření, tak jako jsme my ovlivňováni Bohem. S námi, skrze nás a naším prostřednictvím Bůh žije, vzniká, mění se, promlouvá, jedná, trpí a umírá v tomto světě. [...] Lásku,“ píše, „je aktivním uskutečňováním vztahu. Bůh je láska. Lásku je Bůh. ‚Bohovat‘ znamená milovat.“ (V originále: *To god is to love.*)¹

Ve vztahové a procesuální teologii neznamená láska vřelé nebo rozbředlé city, jaké známe z pop music a romantických komedií. Lásku je tím, co světu umožňuje existovat. Je tím, co drží všechno pohromadě a čím je existence ucelená. Lásku je vztah v tom nejlepším slova smyslu, způsob bytí vyžadující vztahovou sílu, sílu, která oceňuje a respektuje to, k čemu se váže. Tento způsob lásky – vztahový a božský – lze praktikovat a pozorovat i ve světě. Hluboká vztaženost houbového mycelia a kořenů stromů, střevní flóry a živočichů, prospívá a umožňuje rozvoj obou zúčastněných. Přítomnost vrcholových predátorů může zlepšovat krajinu tím, že omezí konzumaci rostlin u zvířat, která jsou jejich kořistí, takže větší množství rostlin zpomalí erozi a půda pak zadržuje víc vody. Nic není bezvztažné.

¹ V současné teologii zaznívá upozornění, že Bůh by neměl být omežován na jediný slovní druh, tedy podstatné jméno. Angličtina přímo umožňuje používat slovo Bůh (God) jako sloveso (podobně jako třeba slovo google ve významu googlovat). A to je samozřejmě výzva, podívat se i na možnosti dalších slovních druhů [pozn. překl.].

Ekologická rovnováha odhaluje hodnotu každé z propojených částí: vody, vzduchu, země; rostlin, živočichů, hub, mikrobů. My se na těchto ekologických vztazích dokážeme v nejlepším případě vyváženým způsobem podílet, tím, že dáváme a přijímáme tak, jak je třeba. Užíváme vodu a potravu a v ideálním případě vracíme zemi to, co ji zúrodňuje. Naše dýchání podporuje rostliny a jejich „dech“ podporuje nás. Lásku je aktivním uskutečňováním vztahu. Právě to nám ukazuje živoucí svět a my se tím můžeme nechat vést při svých lidských činnostech a tvoření smyslu.

Mé pojetí náboženského společenství se soustředí na lásku, kterou musí sdílet, aby existovalo a rostlo. Moc společenství spočívá ve vztahové propojenosti a podporuje jednotlivce tím, že je vtahuje do společenství. Mám představu ekologie lásky, vycházející a vyrůstající z našich sborů a společenství, širokou vzájemnou propojenost našich vlastních lesů, oceánů, plání a pouští. Svět samotný nám říká, že systém může mít prostor zahrnující širokou rozmanitost lidí a myšlenek, jež myriádami různých způsobů dávají vzniknout životu a růstu. Ekosystémy nám říkají, že zdravý systém může jednat tak, aby si zachoval vlastní dynamickou rovnováhu. Říkají nám, že my, kteří jsme sami ekosystémem, můžeme rozpoznávat věci, které nás poškozují či ohrožují, a buď je uzdravit, nebo ponechat jejich osudu.

Věřím, že unitářství může dát vzniknout takovému společenství. Tím, že se organizujeme na bázi úmluv, potvrzujeme, že jádrem naší víry je vztah, že jeho středobodem je láska. Našel jsem zde náboženský domov, protože jsme lidem úmluvy, tedy vztahu. Když žijeme svoji víru, používáme svoji vztahovou sílu k tomu, abychom rostli v lásce, jež respektuje tyto hodnoty a respektuje i vše, co spojuje.

A to je další komplikace: láska je jedním z těch slov, která mají velice široký obsah, ale my je používáme tak, jako bychom přesně věděli, co jím kdo z nás myslí. Způsobů uvažování o konceptu lásky je tolik, jako je lidí. Někteří z nás o ní uvažují jako o ctnosti nebo etickém pojmu, další jako o přirozenosti Posvátna nebo jako o jádru lidského vztahu, a další jako o emoci, praxi, volbě. Nemůžeme říci, že stromy, medvědi nebo další biologické druhy milují tak jako my.

„Jestliže láska je tou nejlepší podobou propojení, pak je láska v centru samotného Života a protkává veškerou existenci.“ (Foto © pixabay.com.)

Nemůžeme ani zaručit, že druzí lidé vnímají lásku tak jako my.

Co kdybychom chápali emoce jako jeden ze smyslů, tak jako cit pro rovnováhu, hmat nebo chuť, jako něco, co nám pomáhá shromažďovat informace? Pak by emoce byly spíše způsobem zakoušení a poznávání lásky – tím, jak vnímáme vztah –, než že by láska samotná byla emocí. Nezáleží na tom, jestli stromy a medvědi cítí lásku jako my: mnoho bytostí má odlišné způsoby vnímání. Někteří živočichové například vůbec nevidí – psi nevidí červenou, včely vidí v ultrafialovém spektru a strašek kudlankový má oči, které vidí dvanáct různých barev a k tomu ještě rozdíl polarizovaného světla. K tomu, aby něco bylo skutečné, není zapotřebí, abychom to všichni vnímali stejně.

Co když to, co vnímáme jako lásku, je také potravou a vzájemností, udržitelností a rovnováhou vetkanou do vztahových sítí? Můžeme pozorovat, jak co žije. Můžeme tu najít altruismus, vzájemný prospěch a rozvíjení, péči o mláďata a pomoc partnerům. Věci, které děláme my, lidé, pozorujeme také u jiných forem života. Když je

děláme my, označujeme to slovem láska. Ačkoli nevíme, jak toto chování, city a motivace chápou jiné druhy, můžeme říci, že se od ostatního života zas tak moc nelišíme. Naše nutkání k podpoře druhých, k hledání vzájemnosti a rozvíjení není jedinečné. Nevím, jak medvědi chápou to, co se mezi nimi děje, ale já v jejich chování rozpoznal cosi podobného tomu, jak jednám a žiji já sám. V rodině hrajících si medvědů jsem spatřil podporu mláďat jako aktivně uskutečňovaný vztah, který jsem vnímal jako lásku.

A právě to nám možná svět přírody sděluje o lásce: ne to, že ostatní bytosti milují tak jako my, ale že lásku můžeme poznat jako něco většího, než jsou naše vlastní city. Jestliže láska je tou nejlepší podobou propojení, pak je láska v centru samotného Života a protkává veškerou existenci.

Ukázka z knihy Rev. dr. Adama Robersmithe vydané v nakladatelství Skinner House, v níž autor nastiňuje ekologii lásky, jež by mohla vycházet z unitářských sborů a společenství.

Přeložila Ruth Jochanan Weiniger.

Jak ze mě baskytara udělala unitáře

David Kaye

Vůbec jsem nečekal, že se nějaká církev stane důležitou součástí mého života. Unitářství je pro mě ale mnohem víc než církev, říká David Kaye, unitář z Wisconsinu.

„Tak jsem vzal baskytaru a zapojil ji do zásuvky.“ (Foto © pixabay.com.)

Když jsem vyrůstal, nehlásili jsme se k žádnému náboženskému směru. Základem mého života nebylo náboženství, ale muzika. Táta mě přivedl ke klasickému rocku, blues a k protest folku. Děda byl učitelem hudby, a tak bylo naprosto přirozené, že sestra a já začneme chodit do hudební školy. Během let se můj hudební svět rozšířil: hrál jsem s různými skupinami na kytaru, klávesy a další nástroje, měl jsem sólové akustické koncerty, hrávali jsme také doprovod k divadelním

představením. Hudba se stala součástí mojí osobnosti.

Po třicítce jsem začal chodit s jednou skvělou ženou, jmenovala se Johanna (prozradím, že teď jsme manželé). Hrála na klavír se skupinou Kaleidoscope ve sboru Unitarian Universalist Church West v Brookfieldu ve státě Wisconsin. Zašel jsem na shromáždění, abych si je poslechnul, a byli dobří – opravdu dobří. A taky bylo vidět, že je to baví.

Několik týdnů potom měli zkoušky u Johanny doma a začali hrát písničku, kterou jsem měl vždycky rád, *Dancing in the Street* od skupiny Martha and the Vandellas. Ale nastal problém: neměli baskytaristu. Tak jsem vzal baskytaru a zapojil ji do zásuvky. Některé věci jsou za mě prostě špatně – a hrát motown styl bez baskytary, to je jedna z nejhorších.

Když jsme pak za několik týdnů hráli na shromáždění, bylo to skvělé. Poprosili mě, abych hrál i příští měsíc, a pak i ten další. V unitářském sboru jsem pokaždé cítil přijetí, jaké jsem nikdy nezažil. Až do té doby jsem vůbec nevěděl, o čem to unitářství vlastně je, ale teď, když jsem měl čas to zjistit, naprosto mě to změnilo. Tady bylo v pořádku, že nemám úplně jasno, v co vlastně věřím, tady nemusím zakrývat, že jsem bisexuál. Spojuje

nás přesvědčení, že všichni lidé mají vrozenou hodnotu a že svět se dá měnit k lepšímu.

Pamatuji se na ten den, kdy jsem Johanně řekl, že bych rád oficiálně vstoupil do sboru. Měla slzy v očích a řekla, že mně nikdy nechtěla říkat, ať tam vstoupím. A že pokud se mám stát členem, tak to musí být z mých vlastních důvodů a podle mého. A taky bylo.

Vůbec jsem nečekal, že se nějaká církev stane důležitou součástí mého života. Ale unitářství je pro mě mnohem víc než církev. Je to místo, kam může patřit každý a kde je fajn být tím, kým jste. Jako člen sboru mám duchovní pomoc, muziku, vlastně jsem získal i širokou rodinu. Pořád jsem na cestě, na kterou jsem se před lety vydal s motownem a baskytarou.

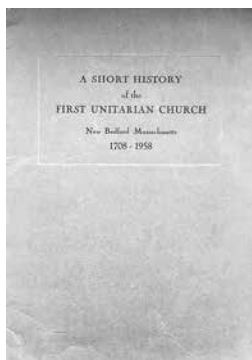
Přeložila Ruth Jochanan Weiniger.

Zprávy z unitářské knihovny v Praze

Dvacátý čtvrtý díl

Bohdan Chlíbač

Sakrální prostor – svatyně, chrám, kostel:

Anonym, *A Short History of the First Unitarian Church*. Published by the Board of Trustees, New Bedford 1958. 20 s.

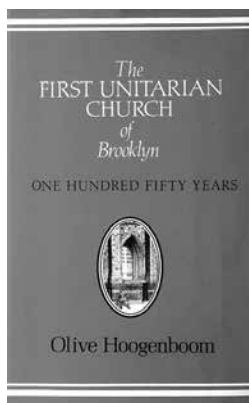
(Všechny fotografie pocházejí z archivu knihovny NSČU.)

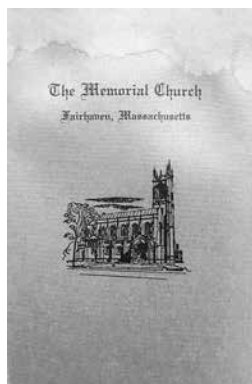
Burckhardt, Titus, *Vom Wesen heiliger Kunst in den Weltreligionen*. Origo-Verlag, Zürich 1955. 200 s.

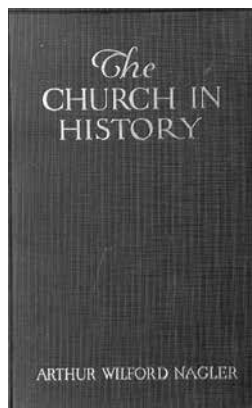
Girgis, Samir F., *Ägypten*. Walter-Verlag, Olten [u. a.] 1988. 479 s.

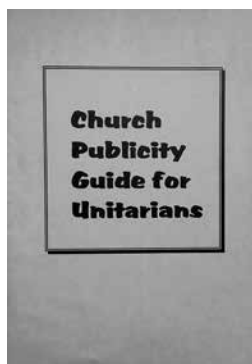
Hoogenboom, Olive, *The First Unitarian Church of Brooklyn: One Hundred Fifty Years*. The First Unitarian Church of Brooklyn, New York 1987. 459 s.

Mosgrove, Mildred C.,
The Memorial Church, Fairhaven, Massachusetts. Fairhaven 1986. 52 s.

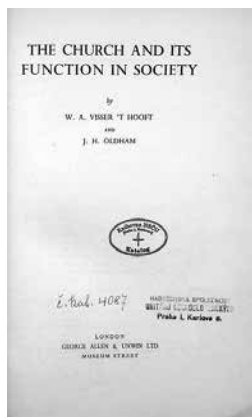
Nagler, Arthur Wilford,
The Church in History. Abingdon Press, New York 1929. 468 s.

Smith, Matthew (Pref.),
Church Publicity Guide for Unitarians. Názvy nakl. a místa vydání neuvedeny. 24 s.
(Dar Billingshurst Unitarian Church.)

Steiner, Florence B.,
One Hundred Years of Service 1845-1945: First Unitarian Church Toronto, Ontario. First Unitarian Church, Toronto 1945 (?). 32 s.

Visser't Hooft, Willem Adolf,
The Church and Its Function in Society. George Allen and Unwin, London 1937. 259 s.
(Titulní list)

Webster, T. B. L.,
Hellenismus. Schweizer Druck- und Verlags haus, Zürich 1966. 272 s.

Snažím se nebýt škarohlíd

Rozhovor se Zdeňkem Rychlíkem, členem LOU

V zimě pracuji v lyžařské škole jako instruktor dětí, což mě ohromně baví.

(Obě fotografie z archivu Zdeňka Rychlíka.)

Čím jsi chtěl být, Zdeňku, když jsi byl malý?

Strojvůdcem. Mašinky jsem měl odmalička rád a vůbec cokoliv technického a mechanického. Všechno jsem se snažil rozebrat. Měl jsem kolo favorit a i to jsem několikrát rozebral a zase složil. S technikou jsem se nakonec v rámci studií i profese potkal. Možná to byla i maličko náhoda, protože jsem nejdřív nastoupil na gymnázium, ale potom začala být maminka hodně nemocná a s tátou mě přesvědčili, abych přestoupil na průmyslovku, aby ze mě po maturitě už něco bylo. Tam jsem zjistil, že to je přesně pro mě. Pak jsem vystudoval strojní

fakultu na Technické univerzitě v Liberci. Takže od té doby jsem strojař.

Jak rád trávíš volný čas?

Posloucháním muziky. Dnes poslouchám hlavně americké písničky obvykle starší než 60 let, rokenrol, trochu country. Také klasickou hudbu – taktéž čím starší, tím lepší – tedy z období renesance, baroka, gotiky. Občas i staráním se o naše auta. Vlastní jsem si pořídil teprve ve čtyřiceti sedmi letech. Byť jsem měl auta moc rád, své jsem dlouho neměl. Pořád ho беру jako takovou větší hračku. Abych se nestaral jen o svoje, chodím jako dobrovolník

pomáhat do Technického muzea v Liberci. Také trávím čas čtením, ale hlavní by asi byly ty první dva zájmy.

**Můžu se u té hudby trochu zastavit?
Vím, že ji máš rád, ale nevím, jestli také
na něco hraješ.**

Než jsme začali rekonstrukci bytu, tak jsem začal hrát na kytaru. Chci se k tomu vrátit, i když teď mám už dva roky pauzu. Kytaru jsem dostal jako dárek, neočekávaný, protože předtím jsem na žádný nástroj nehrál. Přesněji řečeno, kdysi jsem tři roky cvičil na housle, na základní umělecké škole, kterou prošel asi kdekdo. Základ jsem tedy měl, nebylo to úplně z nuly. Je to zvláštní pocit, když si člověk může hudbu dělat sám, aktivně, prostě sáhne do kytary a ono to zahraje přesně ten akord, který jsem si myslel.

Čím se dnes živíš?

Pracuji jako kvalitář. Po vysoké škole jsem nastoupil do Liazu, to byla moje první práce a dobrá životní škola. Dělal jsem pochůzkového kontrolora drobných motorových dílů, tedy v úseku, kde pracovali pánové z druhé nápravně výchovné skupiny. Tehdy bylo zvykem, že se věznice stavěly u fabrik a vězni tam chodili pracovat. Tohle mi dalo nejen strojařský základ, ale i hodně zkušeností v práci s lidmi. Už mě skoro nic nepřekvapí, protože všechny možné zhůvěřilosti a šílenosti už jsem někdy zažil.

Do oblasti kvality jsem se dostal z výrobní a nákupní oblasti v roce 1997. A od té doby dělám v různých firmách kvalitáře.

**Jaké vlastnosti a dovednosti musí člověk
mít, aby tuhle práci dělal dobře?**

V této době mám na starosti nakupované díly, to znamená, že se už při kontaktu s dodavatelem snažím být korektní, pečlivý a přesný. Zároveň člověk musí být komunikativní. A je to trochu i výchovná činnost – věnuji se segmentu nazvanému rozvoj dodavatelů, takže se (jak už je patrné z názvu) snažím zakládat a udržovat co nejlepší vztahy se všemi partnery. Někdy se to daří, někdy ne, ale baví mě to.

**Jsi založením spíš optimista, nebo
pesimista?**

Jak kdy, ale myslím, že převažuje optimismus. Když občas jdou na člověka nějaké větší chmury, je třeba si na té chvíli najít něco dobrého, myslet na něco pěkného – a ono to jde. Občas se musím trochu pošouchnout, ale řekl bych, že jsem většinou optimista.

**Můžeš o sobě říct, že si v životě šťastný?
Nebo bys použil jiné slovo?**

Jsem. Pokud tedy mám zaujmout nějaké stanovisko.

**O co se u tebe ten pocit opírá? Z čeho
pramení nebo z čeho čerpáš?**

Asi hlavně z přesvědčení, že i když se okolo mě někdy dějí věci, které nejsou dobré, tak nejsou a priori špatně míněné. K tomu přispěla vlastně i moje práce. Při ní neustále zjišťuji, že jen strašně málo věcí je uděláno úmyslně špatně. Spíš k tomu vždy nějak vedou okolnosti, takže být kvůli tomu naštvaný na svět ničemu nepomůže. Tak se snažím být pozitivní a myslím, že se mi to i vrací.

Jak a kde odpočíváš?

Třeba na chalupě, když něco dělám na zahradě, občas zmizím dovnitř a tam si pouštím hodně nahlas hodně rychlou muziku, někdy si k tomu i tancuju. To je taková moje droga, písničky z konce padesátých let, rockabilly, což je vlastně jakoby country, ale zahrané trochu víc od podlahy. To se nějak spojilo s mojí přirozeností.

**Zmínil jsi chalupu, tím jsme se trochu
dostali k dalšímu tématu, které mne
zajímá. To jsou různá místa a jejich role
ve tvém životě. Odkud vlastně pocházíš?**

Maminka byla z Benecka a tatínkova rodina ze Svaljavy, to je městečko v Zakarpatské oblasti Ukrajiny. Já jsem strávil celý život v Liberci. (Tedy přesněji řečeno – rok jsem bydlel v Jablonci na konečné tramvaje, ale to je tak blízko Liberce, že se to asi jako životní změna nepočítá.)

**Jaká místa máš rád? Ať už v přírodě nebo
třeba i uprostřed civilizace.**

Jako první musím zmínit Ještěd, protože s tím jsem spojený už od mala, od nějakých svých

dvanácti let. Mamka mě vždycky vedla k tomu, abych byl lyžař. Zpočátku jsem trochu kladl odpor. Ale v těch dvanácti jsem dostal nové lyže. Měly bezpečnostní vázání, což byla tehdy celkem novinka, a to mě zaujalo. Prostě technika. Najednou jsem nebyl z lyží k sundání, soboty, neděle, od devíti do čtyř jsem „hobloval“ sjezdovku. Tedy to lezlo trochu do peněz, a tak maminka říkala: „Hele, přihlášíš se oddílu, tam budeš chodit na brigády a na ty tréninky si vyděláš.“ Takže to byla moje teenagerská léta. Zatímco ostatní řešili, co o víkendy, já už byl v sobotu v devět hodin na Ještědu v montérkách. Na tamních sjezdovkách je jen málo míst, kterých bych se někdy nedotkl krumpáčem. A stále tam chodím, protože v zimě pracuji v lyžařské škole jako instruktor dětí, což mě ohromně baví. Je to můj základní plán na zimní víkendy. Je to nádherné. Vzrušující v tom, že vám přivedou takový pětiletý uzlíček, který neví, kde jsou ruce, kde jsou nohy, a přece třeba za dvě tři hodinky už něco sjede. Člověk se navíc od těch mrňousů dozví hodně zajímavé věci. Někdy musím vést lekce v němčině, v angličtině, v ruštině, domluví se i s Poláky.

A další místa?

Ještě divadlo. Ted' tam až tak moc nechodím, ale asi od roku 1974 jsme měli s rodiči v Liberci premiérové předplatné, takže jsem tam od té doby vlastně viděl všechno – i všechny uvaděčky mě znaly, v obou divadlech, velkém i malém. Když jsem v divadle, je to takový zvláštní pocit: jako když přicházím někam jakoby domů, kde jsem dlouho nebyl, ale vlastně tam trochu patřím.

Máš sourozence?

Ne, jsem sám.

Měl jsi někdy nebo máš nějaký životní vzor, nějakou osobnost, která tě inspirovala, ať už v dětství, nebo v dospělosti?

Drobných vzorů může být hodně. Ted' mám třeba jeden čerstvý zajímavý příklad: V úterý u nás měl přednášku Luděk Pivoňka – mně se moc líbí, jak vystupuje, jak působí. Říkám si – jo, takhle bych to zkusil, trochu to od něj „opisovat“. Ale jinak asi nemám výrazné vzo-

ry. Obecně vzato mě zaujmou spíš lidé, kteří jsou pozitivní. Mám třeba rád Jana Wericha. Zrovna nedávno jsem uvažoval, co bych si dal k svátku založení Československa, tak jsem si pustil něco z Osvobozeného divadla. Ted' jsem si zase přečetl hru *Osel a stín*.

Kdy jsi začal nějak víc nebo hlouběji přemýšlet o tom, že je nějaké náboženství, nějaká víra, nějaký pojem Bůh... Bylo to už v dětském věku, třeba díky rodině, nebo později?

Bylo to až v pozdějším věku, řekněme koncem osmdesátých let, kdy jsem byl členem Hudební mládeže Československé republiky. Všichni jsme tam měli rádi vážnou hudbu, sjižděli jsme se například na koncerty filharmonie nebo jsme i dělali takový malý, třídení festival s muzikou. Na těchto akcích jsem se potkával i s lidmi, kteří byli věřící, ale také s hudbou, která byla napsaná jako duchovní, třeba *Loutna česká* od Adama Michny z Otradovic. To mne hodně oslovilo. A další z velkých věcí, která na mě v tomto ohledu hluboce zapůsobila, byl muzikál *Jesus Christ Superstar*.

Ten původní?

Ano, navíc jsem ho poprvé viděl v kině, tedy na obrovském plátně. To je pro první zážitek úplně něco jiného než televize.

Kolik ti tehdy bylo let?

Zhruba dvacet pět. Ale když se vrátím k jádru té otázky: Pro mě je víra v Boha spíš způsob přemýšlení než nějaká představa a vztahování se k něčemu nebo k nějaké bytosti.

Pak sis tu cestu k něčemu jako víra, řekněme, hledal sám? Nebo jsi třeba zkoušel i nějaké náboženské společenství?

Měl jsem sousedy, kamarády, kteří byli u Českobratrské církve. Jednou mě vzali na bohoslužbu. Ti lidé se mi zdáli opravdu skvělí, scházeli se myslím jednou do týdne a dávali si navzájem cosi jako svědectví, jak vlastně pocítili Boha. Bylo mi mezi nimi moc dobře, jen mi připadalo, že to je takové až příliš jednoznačné. Na unitářích se mi líbí idea

Auto беру jako takovou větší hračku.

kritického myšlení. Ne jako u ostatních církví, kde je dost věcí dáno dogmaticky. Unitáři prostě musejí přemýšlet, co si chce každý pro sebe z duchovních věcí vzít. Neznám moc bibli, ale je tam spousta míst, která nevnímám jako zjevenou pravdu, ale spíš jako koncentrovanou zkušenost lidstva.

Co tě přivedlo k unitářství?

Marcela, moje partnerka. S Marcelou jsem přišel do kontaktu asi tak před osmnácti, devatenácti roky v Liberci na akcích Nové Akropolis. Přednášky, které tam tahle organizace pořádala, mi připadaly opravdu skvělé jako návod na přemýšlení. Jak předat lidem nějaké zkušenosti,

jak by mohli začít přemýšlet a co by jim to mohlo přinést.

Právě v případě unitářských akcí se mi to někdy zdá trochu podobné, že vlastně díky podpoře kritického myšlení by se člověk měl umět orientovat a zvažovat, jestli to, co dělal a dělá, dělá správně, čemu by se měl věnovat a čeho se snažit vyvarovat.

Zajímalo by mě, jestli jsi někdy v životě zažil něco, čemu se říká přelomová zkušenost nebo přelomový prožitek, něco, co tě opravdu hluboce zasáhlo. A nemusí to být třeba spojené s vírou.

Už jsem zmínil ten film *Jesus Christ Superstar*. Ještě předtím, než jsem ho viděl, jsem znal ty písničky, takže jsem si to pak mohl vychutnat naplno. Asi je to často bráno „jen“ jako rockový muzikál, ale pro mě to byl velký zážitek.

Podobně silně na mne působí věci, které navádějí člověka k přemýšlení. Viděl jsem několikrát po sobě v Liberci divadelní představení *Peer Gynt* a ten pro mě patří přesně do téhle kategorie. Hlavní hrdina nemá úplně nejlepší vlastnosti, ale zároveň naslouchá hlasu svědomí. Je to takové to přemýšlení sám o sobě, jestli vlastně jsem tady na světě k něčemu, jestli něčemu pomáhám. Viděl jsem to myslím v osmnácti letech a hodně mě to tehdy ovlivnilo. Další příklad asi neumím uvést, ale spíš to jsou věci z filozofické oblasti.

Máš ve svém životě něco, co by sis pro sebe nazval duchovní praxí? Něco jako rituál, který ti pomáhá, nebo nějakou činnost, která ti navodí klid, uzemní tě...?

Necileně, nebo možná ještě lépe řečeno nezáměrně se ve mně zrodilo cosi jako meditace, když jsem zhruba ve dvanácti letech dostal nové kolo, favorita. V něm se mi zhmotnila touha po svobodě. Mamka byla trochu nervózní, protože jsem mizel často na dlouhé hodiny, které jsem trávil sám na kole na silnicích. A tam někde, při těch jízdách, mi něco šlo hlavou. Byla to kombinace určitého fyzického výkonu a bytí sám se sebou, se svým myšlením. Myslím, že jsem tehdy možná dosáhl toho, čemu se říká meditace.

A musím říct, že to vlastně trvá do dneška. Když mám nějakou chvíli, kdy jsem jenom sám se sebou, jen se svojí hlavou, tak si občas v duchu promítám prožité věci. Zaměřím někam pozornost a přitom mi dojdou určité souvislosti, nechci říct životní, ale třeba co jsem měl nebo co bych měl udělat, nebo proč. Jsem rád sám se sebou, jenom v tichu. To se právě dá krásně dosáhnout při jízdě na kole někam daleko.

Další podobnou věcí, kterou mám rád, jsou dlouhé cesty autem, bez rádia, jenom potichu, soustředěný třeba na zážitek z kraje, kterým projíždím.

Jak velkou roli hraje v tvém životě společenství? Ať už to vztáhneš třeba na rodinu, na přátele nebo na unitářskou obec. Prostě bytí uprostřed nějaké lidské skupiny.

Mám to rád. Jedna kamarádka mi kdysi jsi řekla „ty jsi rád kolečko“. Bytí kolečkem ve velkém mechanismu a točit se s ním. To měla pravdu. Nemusí to být úplně pořád, ale prostě jsem rád, když se můžu zapojit nebo někde pomoci, když mám nějakou úlohu, třeba malou. Hned si říkám, že to je o stupeň lepší, než kdybych tam byl prostě jenom jako nezávislý pozorovatel.

Nedá mi to, abych se nezeptala na jedno z témat, které hybe světem, a to jsou nové technologie, umělá inteligence. Jaký k tomu máš vztah?

Dobrý sluha, zlý pán. Krůček po krůčku sami sebe vychováváme tak, abychom se bez toho neobešli. Víím, že si člověk může těžko nebo hůř udržet práci, kdyby to naprosto odmítal, nejde z toho vystoupit, ale sám za sebe se snažím využívat tohle minimálně, spíš se tomu vyhýbat. Nemám chytré hodinky. Zeptat se chatbota, to jsem ještě neudělal.

Co máš v životě před sebou hezkého? Výzvy, cíle, na co se těšíš?

Velké plánování a strategické plánování nebylo nikdy mojí silnou stránkou. Kdybych to měl, tak bych asi byl profesně jinde. Nemívám před sebou jasný bod. Ale o jednu věc se snažím: teď je mi jednašedesát, tak zkouším svou tělesnou i duševní stránku řekl bych zocelovat a připra-

vovat na to, že dřív nebo později začne křivka výkonů klesat. To jednou musí přijít, už teď toho na kole ujeď desetinu, než když mi bylo dvacet. Zatím sice moje tělo docela funguje, ovšem právě proto je podle mě třeba se včas připravit na to, že přijde zlom.

Čím se udržuješ v kondici?

Cvičím ráno půl hodiny. Mám to štěstí, že do práce můžu chodit pěšky. Je to půl hodiny tam a půl hodiny zpátky. A snažím se udržovat i bystrou mysl a smysly, třeba večer si nerozsvítím a zkouším si vzpomenout, jak přesně dojdu tam a tam, nebo se holím jenom po hmatu, aby si člověk všechno musel uvědomit, nefungovat jen mechanicky, na autopilota.

Kdysi jsem slyšel komentář, že my Evropané jsme pořád někde na cestě. A na té cestě stále přemýšlíme, kde budeme za chvíli, a když tam jsme, tak zas už přemýšlíme, co budeme dělat dál. Nežijeme okamžikem. Jenže život je právě ten okamžik. Tak se občas snažím přibrzdit. Jít po Karlově mostě a zkoušet si pocitově co nejvíc otevřít hlavu, užít si tu chvíli.

A nepodléhat žádné malé skepsi, i když se to s postupem let někdy nabízí: Rád třeba lyžuji. Měl jsem to štěstí, že jsem zažil v sedmdesátých letech doby, kdy sněhu bylo více než obvykle v celé Evropě (snad prý „malá doba ledová“), a to zapříčinilo obrovský nárůst oblíbenosti lyžování. Ale teď je to už jen takové „plató“, spíše úpadek, sníh prostě nebývá. A s ním nás všechny postupně opouští „věk lyžařství“. Podobné je to i v mé druhé oblíbené oblasti, v automobilovém průmyslu. Zažil jsem v devadesátých letech počáteční „boom“. A teď to vypadá, že budu rád, když se nám to tu do mého důchodu udrží; tahle vlna v Čechách končí. Ale když si člověk poodstoupí, musí

uznat, že si opravdu nemáme na co stěžovat. Třeba za první republiky byly tyto hospodářské cykly, rozvoj a recese, rovnou dva, a ten druhý skončil druhou světovou válkou. Takže to, že to teď drží už třicet let, je „super“, ale už to asi nepůjde. Na to se snažím být mentálně připravený.

A sny? Máš nějaké pro další roky?

Blíží se mi důchodový věk, ale nevím přesně, co si pak s důchodem počít. Nemám představu, čím pokračovat. Vnímám to tak, že když člověk chodí do práce, tak je vlastně určitým způsobem ve hře. Hodně lidí se na důchod těší, ale pro mě to není úplně dobrý přechod. Je to už určité nakročení tam...

A snění? Asi úplně nesním, ale umím si vyvolat nebo hodně hluboce procítit určité situace a scény. Proto třeba nemám rád drastické filmy nebo horory, protože když je film dobrý, tak mě úplně vtáhne, jsem v něm, a pak ty drastické mohou být až poškozující.

Asi nemám velké sny, žádné vzdušné zámky, co bych si stavěl. Spíš se snažím o pozitivní pohled na život. Neříkat si, že tento týden nestál za nic, ale uvědomit si, že v pondělí se na mě několik lidí usmálo, ani jsem nevěděl proč, v úterý se stalo něco milého a podobně.

Úplně je na konci: Máš nějaké životní motto?

Asi nevzdávat to. Nebo citát připisovaný Louisi Armstrongovi, že život je jako trubka – když pořádně neduješ, nic z ní nevyjde. Tak se snažím občas sám sebe pošouchnout, něco dělat, aby život k něčemu byl, aby se mi líbil a abych třeba i ostatním něco dal.

Rozhovor vedla KLK.

Zažít město jinak

Petr Samojský

Cestou do našeho unitářského ústředí procházíte bulváry i křivolakými uličkami. Může vás napadnout, jak to asi dřív bylo jiné, když lidé v těch ulicích skutečně přebývali. Akce Zažít město jinak dává příležitost k takovému zážitku, a proto jsme rádi, že jsme se do ní mohli už potřetí zapojit – oživit tak aspoň na jeden den Anenské náměstí. Je to vždy unikátní příležitost spolupráce mezi těmi, kdo prostory obývají, v našem případě Národním divadlem, divadlem Na zábradlí, galerií Fotografic a kavárnou U zábradlí.

„Tak zase příští rok na viděnou!“ (Foto KLK.)

A tak jsme se 21. září hned ráno po sousedsku sešli na snídani u bohatě prostřeného stolu vedle kašny na Anenském náměstí. Mezi nejrozumnějšími dobrotami jste mohli najít i misku s praženými červíky – prostě dobrý rozjezd do dne plného zajímavostí. Po celý den pak probíhal unikátní program zvaný Jarmark talentů, pingpongový turnaj, mohli jste jít na jedinečnou prohlídku vnitřních prostor archivu a knihovny Národního

divadla a zapojit se do zážitkového putování pro celou rodinu, které vedlo různými budovami okolo náměstí.

Náš dětský Unitaria Team nabízel soutěžní tvůrčí dílny pro děti a dospělé – stačilo rituálně projít bránou, speciálně vytvořenou pro tento účel, abyste si uvědomili, že nyní se na celé náměstí a jeho život díváte tak trochu jinak, než když tudy jen ve spěchu bezmyšlenkovitě procházíte.

A pak jste třeba mohli navrhnout domům na Anenském náměstí domovní znamení, užít si hru světla a stínu anebo se zapojit do vytváření plastiky genia loci Anenského náměstí. Největší úspěch mělo poznávání rozmanitých struktur náměstí a vytváření hravých kompozic z nich pomocí frotáže, a pak „ekograffiti“ dílna, kdy si každý, kdo chtěl, mohl vyzkoušet malovat na kus fasády, aniž by ji poničil. Za jediný den byly některé výtvary i čtyřikrát domalované či přemalované jinými autory, takže díla skutečně žila městem a jeho ruchem, jak to má u správného street artu být.

Kulturní zpestření nabídl koncert herce Ondřeje Škrabala a křest jeho knihy *Druhé Německo*. Program dne uzavřel koncert skupiny Kolorej, kdy se náměstí proměnilo zčásti i v taneční sál.

Unitaria Teamu patří veliký dík za to, že prakticky celý den vedl své dílny pro mnoho návštěvníků (nejen dětských). Dík patří i dobrovolníkům z řad našich členů a našemu ústředí, především Komunitnímu centru Unitaria, protože za tou krásou a pohodou dne bylo skutečně hodně práce.

Kdo jste se zúčastnil, opravdu jste tak zažil (to naše) město jinak. Tak zase příští rok na viděnou!

Den divokých rostlin – duchovně laděné podzimní putování krajinou

Kristýna Ledererová Kolajová

Obec širšího společenství nabízí již od roku 2010 svým členům několikrát ročně možnost připomenout si naše propojení s tvořivým a životodárným světem přímo v přírodě, bez bariér podlah, zdí a stropů, jimiž se ve svém běžném životě obklopujeme. Pro letošní a příští rok je to v rámci tematického projektu Zapojení v příběhu, v němž se snažíme připomínat lidský život jako součást příběhů přírodního světa a posilovat pocit sounáležitosti s ním.

Závěrečné zastavení – náš dočasný domov v krajině pod skalním útvarem Kočka. (Foto KLK.)

Jednou z akcí, která k tomuto projektu patří, bylo i podzimní putování českou krajinou v sobotu 6. října. Procházeli jsme tentokrát oblastí Bílých strání kousek od Litoměřic, což je přírodní rezervace chráněná především kvůli desítkám zajímavých a v naší republice vzácných rostlin.

Na tyto akce často chodí i někteří členové jiných obcí a naši příznivci, za což jsme samozřejmě rádi. A v posledních řekněme pěti letech je to i vítaná příležitost k setkání pro Unitaria Team, naši mládež.

Tentokrát nás dopoledne z Litoměřic vyrazilo šestnáct, z toho pět dětí ve věku šest až třináct let. Čekalo nás zhruba deset kilometrů pomalu procházené cesty a několik zastavení, která mají vždycky nějaký tematický, duchovně laděný program přístupný všem věkovým kategoriím.

První zastavení bývá věnované seznámení se s tématem a s důvody, proč bylo dané téma zvoleno. Rostliny máme někdy tendenci trochu opomíjet, přestože náš život na Zemi je na nich naprosto závislý. Málokdo je dobře zná, ne

každý jim věnuje pozornost a péči, přestože jen díky nim můžeme dýchat, tvoří základ naší potravy, odumřelé rostliny jsou základem uhlí, ropy i zemního plynu, látek, bez kterých se zatím neumíme obejít, výtažky z rostlin najdeme ve velké části léků, které užíváme, a dřevo je pořád základní stavební materiál v mnoha oblastech světa. Proč je tedy tak nějak podvědomě odsouváme spíše na periferii zájmu o živý svět kolem nás? Zkusili jsme nabídnout trochu jiný pohled na rostliny: Jako na spojovací články mezi Zemí a Sluncem. Rázem tím v našem nahlížení na svět mohou zaujmout mnohem zásadnější a pravdivější místo. Během cesty jsme se pak některé podzimní květy a keře učili rozpoznat a pojmenovat, aby naše setkávání se s jejich světem nabývalo osobnější roviny.

Při druhém zastavení už na nás z mezery mezi šedými oblaky vykouklo slunce a projasnilo shromáždění vedené na louce Petrem Samojským, naším duchovním. Jedním z leitmotivů byl nový podzimní čant, který Petr pro tuto příležitost složil. (Je už třetí ze série čtyř čantů věnovaných jednotlivým obdobím roku, které v obci letos vznikají k vybraným programům. Posledním bude zimní, spojený se zelenou slunovratovou meditační spirálou.)

Listy padají a něco v nás promlouvá k nám jako tichý hlas: Vyzývá, pobízí být tím, kým můžeme být, s tím dál životem jít, ten hlas nečeká na souhlas.

Třetí zastavení bylo u kapličky v Žitenicích a poslední, nejdelší, pak u skály zvané Kočka, která vyčnívá ze zvlněné krajiny nad Litoměřicemi. Na chvíli se nám stalo domovem, symbolicky ohraničeným barevnými šňůrkami, které členové Unitaria Teamu roztáhli kolem našeho společenství podle svého vnímání toho, jaký prostor by nám pro tuhle chvíli mohl být útočištěm, místem spočinutí. Miloš Hlávka pro nás zahrál na kytaru několik svých písní a k reflexi celého dne patřilo i to, že každý z účastníků věnoval anonymně jeden drobný předmět sebraný cestou a svůj vzkaz, který pak dostal někdo další jako připomínku společně prožitého putování.

Sestupem z Kočky do Litoměřic se naše pouť završila. Milým artefaktem, jenž nám ji určitým způsobem zachycuje, je i vzpomínková mapa, sestavená z toho, co každý z nás považoval za zajímavé, důležité či výstižné z onoho hezky naplněného dne.

**Vzkazy
pro účastníky
putování.**
(Foto KLK.)

Po stopách svobodné víry

Martin Oskorip

Ve dnech 19. a 20. října 2024 se ve slovenských obcích Malé a Velké Leváre konalo unitářské setkání s přesahem k veřejnosti. Je to již víc než šest let, co se podobná akce konala ve Zvolenu.

Setkání u Pavola Balgavého – před duchovním shromážděním. (Všechny fotografie KLK.)

Místa pro naše aktivity jsme nevybírali náhodně. Oblast Záhoří mezi Malými Karpaty a Moravou je spojena s habánskou kulturou. Habáni neboli novokřtěníci přišli na toto území v polovině 16. století především z Rakouska a Německa. Toto náboženské a společenské hnutí se vyznačovalo komunitním životem, svěbytnou kulturou a výrazným odklonem od křesťanských představ. Reformační projev Martina Luthera s kritikou církve a jejích vnitřních poměrů vyvolal negativní reakce i v reformačním táboře. Jednalo se především o stoupence reformace, kteří ji chtěli duchovně i sociálně dokončit.¹ Tím místem byl pro nás tentokrát rodinný dům našeho dlouholetého člena Pavola Balgavého v „Levár-

kách“, jak s oblibou nazývají místní obyvatelé Malé Leváre, a také centrum zájmových aktivit v obci Velké Leváre.

V DOBRÉ NÁLADĚ

Sobotní ráno začalo společným shromážděním, které vedl náš duchovní Petr Samojký. Správně naladěni jsme si tak společně připravili výbornou půdu pro naši další práci.

SÁZENÍ STROMŮ

Sázení stromů se stalo na našich setkáních jakousi tradicí. Dalo by se říci, že právě strom za- nechává v krajině i v lidech významnou stopu. Není to jen jeho biologické naplnění, co z něj dělá vhodný a potřebný doplněk obce či města. Nese v sobě možná daleko větší, dokonce duchovní význam. Během našeho setkání jsme

1 <https://www.quark.sk/habani-aka-bola-keramika/>

Požehnání meruňkám.

takto vysadili dva stromy. Jejich umístění nebylo vybráno náhodně. Staly se součástí trávníku u příjezdové cesty naproti kostelu Nanebevzetí Panny Marie v „Levárkách“. Jedná se o dvě meruňky, jejichž poselstvím bude rozdávat sladkou radost dětem vracejícím se v době sklizně z místní školy. Jejich květy z jara přilákají mnoho užitečného hmyzu, rozzáří tváře a vykouzlí úsměvy na tvářích kolemjdoucích. Budou vytvářet stinnou kulisu nebo svými kmeny bránit autům v parkování na pro ně nevhodném místě. Na závěr výsadby Petr Samojský stromům i nám požehnal.

NÁVŠTĚVA HABÁNSKÉHO MUZEA

Po vysazení stromků vedla naše cesta do obce Velké Leváre, kde jsme měli možnost prohlédnout si Habánské muzeum. Sídlí v Iserově domu z roku 1717, který je součástí památkové rezervace lidové architektury. Seznámili jsme se s historií samotné obce i s příchodem habánů do této oblasti. V poslední části jsme měli možnost obdivovat ukázky habánských

řemesel. Zajímavý byl způsob jejich života, kterým se odlišovali od místního obyvatelstva. Stejně tak nás zaujala i samotná architektura domů.² Po celou dobu byl naším průvodcem místní evangelický farář Radoslav Danko, díky němuž jsme měli odpoledne možnost prohlédnout si místní evangelický kostel a faru. Právě v kostele nás stručně seznámil s historií i současností zdejšího sboru. V tichu a úctě sakrální stavby nám nabídl krátké zamyšlení při hře na varhany. Okolí kostela lemují zahrady s mnoha různými stromy a květinami. Na jedné straně jsou dokonce postaveny včelí úly. Takto vyplněný prostor mezi hlavní budovou a farou vytváří příjemný poetický kontrast. Bylo nám také umožněno prohlédnout si zdejší faru, kde kromě jiných osobností působil po určitou dobu i místní rodák, kněz Ján Maliarik.

² <https://www.levare.sk/o-obci/informacie-o-obci/kultura/habanske-muzeum>

PŘEDNÁŠKA REFORMACE – OD HABÁNŮ K UNITÁŘŮM

Představit myšlenky unitářství lidem na Slovensku je pro nás velkou výzvou. Ještě větší se však stala tentokrát, když byla prezentována v místě, kde o unitářích nikdo nikdy neslyšel. Přednáška se konala v místním komunitním centru.

Program zahájil a úvodního slova se ujal Radoslav Danko. Po jeho přivítání měl první prezentaci Martin Hoferka, ředitel Záhorského muzea ve Skalici, který nás uvedl do tématu Život a víra novokřtěnců na Záhoří. Přednáška byla poutavá a přinesla nám informace, které pro nás byly nové a zároveň velmi poučné. Po přednášce následovala plodná diskuse, neboť většina z přítomných má nějaké rodinné kořeny u novokřtěnců.

Po krátké přestávce jsme přešli k druhému a hlavnímu tématu – Co může unitářská tradice a současnost nabídnout světu? Přednášku vedli Kristýna Ledererová Kolajová a Petr Samojský. Účastníci tak měli možnost obohatit své znalosti o historii, současnost i o základní myšlenky a principy unitářství. Prezentovat se na veřejnosti je pro nás velkou výzvou, ale předpokládáme, že je to správná cesta a může nastartovat širší diskusi ve společnosti na téma unitářství jako zralé alternativy pro ortodoxní náboženství, alespoň u nás na Slovensku. I po této přednášce následovala plodná diskuse, která se později přesunula do kuloárů přednášky. Celou akci moderoval Pavol Balgavý, za což mu velmi děkujeme. Kulturní akce se kromě nás a hostitelů zúčastnilo dvacet pět osob, což vnímáme jako poměrně dobrou návštěvnost.

VEČERNÍ DISPUTACE

Jednou z nejdůležitějších částí víkendu byla naše interní sobotní večerní disputace. Právě tento bod programu jsme všichni netrpělivě očekávali. Vzhledem k tomu, že jsme všichni členy Obce širšího společenství a setkáváme se převážně prostřednictvím internetu, je pro nás každé osobní setkání nesmírně důležité. Účelem debaty bylo probrat

možnosti a způsoby dalšího postupu. Být na začátku cesty je výsada, ale vyžaduje to také správný přístup, odhodlání a chuť pracovat. Na cestě je mnoho úskalí, problémů nebo nedostatků, které je třeba společně překonat. Je to dlouhá a složitá cesta. Je to však také krásná cesta plná zajímavých zážitků a osobního naplnění. Diskuse byla plodná a přinesla několik závěrů. Jsme si vědomi velké výzvy, která před námi stojí. Díky nejnovějším technologiím jsme do ní mohli pozvat i předsedu OŠS Miloše Mášika, který v současné době žije a pracuje v Norsku. Měl tak možnost být s námi během každé části programu. Několik hodin společného rozhovoru nám dalo prostor a možnost promyslet základní směry a cíle naší nadcházející práce.

MÍSTO ZÁVĚRU

Dalo by se říci, že unitářství se na Slovensku rodí podruhé (poprvé zde unitáři působili ještě za dob uherské monarchie). Do jaké míry se myšlenky tohoto svobodného náboženství v naší zemi usadí, záleží na nás všech. V tomto případě je třeba postupovat citlivě, ale s jasnou strategií. Zatím jsme součástí české unitářské komunity. Vzájemně se inspirujeme, učíme a sdílíme stejné hodnoty. Jsme si však vědomi toho, že s její pomocí a podporou můžeme prolomit dlouholeté mlčení a přinést základy těchto krásných myšlenek na naše území. Slovensko prochází složitým obdobím. Netýká se to jen politického života. Cítíme, že stojíme před velkou výzvou, jak bude naše země a život v ní vypadat v budoucnosti. Věříme, že unitářské myšlenky v ní mají nezastupitelné místo. A proto jdeme kupředu.

Cílem setkání bylo prodiskutovat důležitá témata, vyzkoušet si za naší malou slovenskou unitářskou skupinu v praxi organizaci veřejné akce a diskusi s lidmi. Myslíme si, že se to podařilo.

Děkujeme obci Velké Leváre a tamnímu evangelickému sboru za spolupráci a pohostinnost a Kristýně Ledererové Kolajové a Petrovi Samojskému za pomoc při organizaci i za inspiraci do budoucna.

Přednáškové odpoledne v místním komunitním centru.

Výstava Tajné pohlednice v IUCP

Sarah Vinz

Po téměř čtyřech letech příprav se Mezinárodní unitářské obci v Praze (IUCP) podařilo uskutečnit výstavní akci Tajné pohlednice (Secret Postcard Exhibition). Konala se ve dnech 24. až 26. října 2024 v Čapkově sále v Praze. Jejím cílem bylo shromáždit prostředky pro organizaci Amelie, zaměřující se na psychosociální pomoc – a také upozornit na univerzální sílu, jíž umění pozitivně ovlivňuje společenství.

„Tajné pohlednice.“ (Obrázek z archivu IUCP.)

JAK TO FUNGOVALO

Předpoklad byl jednoduchý: IUCP a Amelie rozeslaly veřejnou výzvu jednotlivcům, aby vytvořili dílo o velikosti pohlednice (formát A6). Volba techniky byla na autorech. Některé obrázky tak pocházely od známých umělců, další od slavných osobností, jiné zase vytvořili členové sboru.

Celkem se sešlo 576 pohlednic, které přišly minimálně ze sedmi zemí: z Austrálie, České republiky, Francie, Německa, Španělska, Velké Británie a USA. K autorům patřily veřejně známé osobnosti jako poslanec Pavel Bělobrádek, zpěvačky Martha a Tena Elefteriadu, hlasatel Alexander Hemala, zakladatelka Institutu cirkulární ekonomiky Soňa Jonášová, novinář Josef Klíma, zpěváci Tomáš a Tamara Klusovi, novinář Radko Kubičko, hudebník Radek Pobořil (bo-

hužel mezitím zemřel), dirigent Lukáš Prchal a sochař Petr Váňa.

Všechny příspěvky byly vystaveny anonymně a prodány za stejnou cenu 299 Kč. Bylo zábavné, že kupující nevěděli, kdo je autorem/autorkou které pohlednice, protože ji mohli otočit až po zakoupení!

VZNIK A PŘÍBĚH TOHOTO PROJEKTU

S nápadem přišel člen IUCP David Wardmore, jehož inspiroval podobný projekt britské Královské akademie umění, která touto cestou získává prostředky na studentská stipendia. David to však pozměnil v naprosto inkluzivní akci: u nás mohl být autorem kdokoli, bez ohledu na věk a schopnosti. Skutečné kouzlo umění.

Projekt se hodil do akcí IUCP, protože náš sbor se zaměřuje jak na sociální spravedlnost,

tak na roli umění ve spiritualitě. Kvůli pandemii však jeho přípravy trvaly mnohem déle, než jsme předpokládali. Původně se akce měla konat v roce 2020, ale byla dvakrát odložena. David a jeho manželka Gilly u sebe měli po celou dobu některé z prvních pohlednic. „Už jsou z nás staří známí,“ poznamenal David.

SPOLUPRÁCE S AMELIÍ

Jakmile se IUCP setkala s Amelií, bylo jasné, že naše organizace mají podobný étos – prosazování respektu ke všem lidem a k jejich důstojnosti a zdůrazňování síly společenství. Svou roli sehrálo i to, že obě organizace jsou relativně malé: zjistili jsme, že když budeme spolupracovat, můžeme znásobit svůj přínos české společnosti. Na osobnější úrovni pak za ty roky spolupráce a vzájemné podpory už vznikla i skutečná přátelství.

Amelie zastává postoj, že tvůrčí činnost i radost z jejích výsledků vycházejí z cesty, která spojuje všechny, nemocné i zdravé. Proto byl projekt výstavy Tajné pohlednice mimořádně vhodnou formou spolupráce. Naše obec a Amelie už předtím spolupracovaly na projektu Každý je originál, charitativní výstavě uměleckých děl, která se konala v roce 2018.

CO VÝSTAVA POHLEDNIC PŘINESLA

Výstava byla zahájena vernisáží, na níž měli úvodní slovo duchovní IUCP, Rev. Mark Shields, a výkonná ředitelka Amelie, Michaela Čadková Svejčková. Hudební části se ujalo duo Cricket & Snail (tvořené členy IUCP). Návštěvníci si prohlíželi a kupovali pohlednice, a když zjistili, kdo jsou autoři, došlo často skutečně na překvapení! K prodeji byly nabízeny rovněž grafiky Mishy Kaina, a to formou obálkové aukce (za poskytnutí děl děkujeme Mishově manželce Sue Kain, která

je rovněž členkou IUCP). Amelie nabízela také „štěstíčka“ a čerstvé růže.

Během tří dnů, po které výstava trvala, bylo prodáno 135 pohlednic. Když započítáme i další prodané předměty, podařilo se pro Amelii vybrat celkem 48 000 Kč.

K ČEMU AMELIE OBNOS POUŽÍJE?

Amelie poskytuje široké spektrum aktivit a služeb pro onkologické pacienty, s cílem pomoci jim překonat sociální izolaci, kterou s sebou jejich nemoc často přináší, a vrátit je do aktivního (a pokud možno i pracovního) života. Jako asociace pacientů podporuje léčebnou péči a nepokouší se ji nijak nahradit.

Prostředky získané dobročinným prodejem podpoří cíl Amelie informovat o životě s rakovinou. A to, jak Michaela upozornila, není jednoduché, protože tato nemoc je obestřena řadou tabu a negativních stereotypů. Část prostředků půjde také přímo na bezplatné služby, které Amelie poskytuje onkologickým pacientům a jejich blízkým.

A CO SE ZBÝVAJÍCÍMI POHLEDNICEMI?

Momentálně vedeme diskuse, co máme udělat s neprodanými pohlednicemi – vlastně je to docela legrační „problém“! Zřejmě poputují do centra Amelie v Liberci, kde budou nabídnuty do prodeje. Budou nabízeny také na webu Amelie (<https://www.amelie-zs.cz/>) nebo využity při dalších akcích.

Tímto naše obec vyjadřuje svůj dík a vděčnost NSČU za velkorysé poskytnutí grantu na doprovodné výdaje. Děkuje také všem, kdo přispěli jinak, ať už pohlednicí, sdílením informací o akci nebo přímo během výstavy. A těm, kdo si koupili jednu, dvě pohlednice – bez vás by se to nepodařilo!

Přeložila Ruth Jochanan Weiniger.

Pozdrav z Teplic

Vlastimil Krejčí

Obec unitářů Teplice se poslední dobou, podobně jako i jiné obce, snaží především o rozšíření členské základny. Jdeme cestou nabídky akcí, které mají potenciál oslovit z řad veřejnosti ty, kteří mají podobné nastavení hodnot jako my. V první řadě pořádáme přednášky. Jsou to povětšinou přednášky založené na tradiční čínské medicíně, podle aktuálního ročního období, takže je jich na toto téma pět do roka. Další jsou seberozejcová témata, která by mohla mít ohlas u veřejnosti. Největším problémem pro nás je oblast propagace, kde jsme vyzkoušeli plakátovací kampaně, propagaci v místních papírových médiích, roznos letáčků do kaváren, čajoven apod., ale naše zkušenost ukazuje, že to nezabírá. Rozjíždíme tedy cestu Facebooku, případně časem i Instagramu, a uvidíme.

Sýrová slavnost OUT. (Foto Vlastimil Krejčí.)

Další oblíbenou aktivitou doprovodných programů jsou tematické výlety. Jednak pěšky přírodou do zajímavých lokalit kraje (Fláje, hrad Rýzmburk), ale i s dopravou – do muzea nebo za kulturou. Snažíme se je vždy pořádat takovou formou, aby byly vhodné i pro rodiny s dětmi.

Naše pojetí adventu a vánočního období je již tradičně v duchu slavnosti „Bílý slon“. Název je odvozen od porcelánové sošky bílého slona, na kterou se praší na polici. Takové „lapače prachu“ nebo cokoli, co má někdo doma a rád by to zdarma poslal dál, zabalí jako vánoční dárek, přinese na den

„Bílého slona“ a umístí pod stromeček. První kolo spočívá v rozdělování „dárků“ mezi přítomné, což většinou obstarávají právě děti, které balíčky roznesou. Druhé kolo spočívá ve výměnném obchodování, kdy si lidé mezi sebou vyměňují své „dárečky“.

Novinkou letošního roku byla „sýrová slavnost“. Idea vznikla na naší Květinové slavnosti v parku. Na sýrovou slavnost každý přinese kus sýra (jakože místo květin, které

se povětšinou nedají jíst) a dojde k hromadnému ochutnávání. Jako další prvek pak uprostřed stolu „trůní“ fondue, které celou sýrovou slavnost umocňuje.

Vhodnou literaturou pro tuto akci je kniha *Kam se poděl můj sýr?* od Spencera Johnsona.

Tím se z Teplic loučíme a dávejte si pozor, jestli máte dost sýra. Pokud už dochází, vydejte se hledat nový!

První podzimní modul v Praze

Reportáž z Unitářské akademie

Kateřina Höferová

Unitářská akademie je vzdělávací platforma zaměřená na duchovní růst, osobní rozvoj a prohlubování znalostí v oblasti unitářství a jeho hodnot. Nabízí strukturovaný program modulů, které účastníky provázejí klíčovými aspekty duchovního života a filozofickými základy unitářství, a také poskytuje prostor pro praktické zkušenosti v duchovní praxi a komunitním životě. Cílem Akademie je podporovat vnitřní růst, kritické myšlení a odpovědný přístup k sobě i světu.

V srdci podzimní Prahy se pro účastníky Unitářské akademie otevřely brány Komunitního centra Unitaria. (Všechny fotografie Ondřej Svatoš.)

Je rozdělena do několika tematických modulů, z nichž každý má své specifické zaměření – od filozofických a historických kořenů unitářství až po etiku, spiritualitu a osobní růst. Účastníci mají možnost se hlouběji ponořit do témat, která rezonují s jejich vlastní duchovní cestou, a zároveň se propojit s podobně smýšlejícími lidmi.

Jedním z hlavních rysů Unitářské akademie je důraz na interaktivní výuku. Každý modul obsahuje nejen teoretické přednášky, ale i diskuze, workshopy a praktické aplikace nauče-

ných dovedností, které umožňují účastníkům prohloubit své znalosti a zároveň získat nové praktické nástroje pro svůj duchovní a osobní rozvoj.

Akademie probíhá formou víkendových setkání. Vzdělávání je otevřené široké veřejnosti a nabízí jedinečnou příležitost prohloubit své znalosti o unitářství v příjemné a podporující atmosféře.

Po několika modulech s výjezdním charakterem, které se odehrávaly na různých místech po celé České republice, se tentokrát všichni

sešli v hlavním městě. V srdci podzimní Prahy se nově pro účastníky Unitářské akademie otevřely brány Komunitního centra Unitaria. A cíl byl stejný jako kdykoli dříve. Sdílet myšlenky, zkušenosti a duchovní růst v samém srdci – tedy v unitářské komunitě.

Tento podzimní modul, který probíhal od 11. do 12. října 2024, byl tradičně plný inspirativních přednášek a hlubokých diskuzí. Sobotní ráno bylo zahájeno promluvou ředitele Akademie Michala Kohouta a poté už následovala první z přednášek, kterou vedla předsedkyně NSČU Kristýna Ledererová Kolajová a věnovala ji poslání obce a jeho naplňování. V přednášce se zaměřila na klíčové aspekty duchovní a komunitní funkce obce. Ústředním tématem byla otázka, jak může obec naplňovat své poslání, a to nejen ve vztahu ke své členské základně, ale i k širší společnosti. Důležitým tématem bylo také zapojení členů do přípravy a realizace aktivit. Přednáška představila různé způsoby, jak mohou být členové aktivně zahrnuti do procesů plánování a uskutečňování cílů obce, čímž by byl posilován jejich vztah ke komunitě a zároveň podpořen společný růst. V neposlední řadě byla pozornost věnována konceptu rozvoje obce – tedy zamyšlení nad tím, jak může obec efektivně růst a rozšiřovat své poslání, aniž by ztratila svou původní identitu.

Přednáška „Jak dnes pracovat s duchovními setkáními a dalšími komunitními programy“, kterou vedl Rev. Mark Hutchinson, se zaměřila na moderní přístupy k duchovní práci a komunitním aktivitám. Rev. Hutchinson, působící jako unitářský duchovní v Eveshamu, se podělil o své zkušenosti a myšlenky týkající se inovativních způsobů, jak podpořit duchovní růst a zapojení komunity.

Klíčovou součástí přednášky bylo hledání nových nápadů pro duchovní setkávání, včetně využívání nových médií a technologií. Diskutovalo se o tom, jak mohou digitální platformy a sociální sítě rozšířit dosah duchovních programů a umožnit efektivnější komunikaci s širším publikem. Inspirativní bylo také sdílení praktických tipů, jak přinést svěží nápady do tradičních komunitních programů a oživit tak setkávání.

Zároveň Rev. Hutchinson zdůraznil význam podpory a inspirace, jak ze strany duchovních vůdců, tak i samotné komunity. Jeho myšlenky se však nezastavily jen u teorie – posluchači Akademie i další příchozí měli možnost vše zažít na vlastní kůži během nedělního shromáždění, které vedl právě Mark Hutchinson tímto moderním způsobem. Ukázal, jak lze kombinovat tradici s novými metodami a vytvořit tak inspirativní duchovní zážitek.

Nové prostředí v Praze přineslo do celého programu svěží vítr.

Přednáška „Doplňkové programy posilující komunitní život“ představila různé způsoby, jak může komunita rozšiřovat a obohacovat své aktivity prostřednictvím doplňkových programů, které podporují společný život a spolupráci. Program se zaměřil na tři hlavní oblasti: komunitní prostor, komunitní zahrady a komunitní bydlení, a zahrnoval také následnou debatu s odborníky.

Jakub Šandera z Komunitního prostoru Smíchov mluvil o významu společných prostor pro komunitní aktivity. Vysvětlil, jak mohou tato místa sloužit jako centrum pro sdílení, kreativitu a setkávání a jaký dopad mohou mít na rozvoj komunitních vztahů.

Karen Ercolino představila koncept komunitních zahrad, které nejenže přispívají k ekologickému smýšlení, ale také slouží jako prostor pro vzájemné propojení členů komunity, spolupráci a praktickou spoluúčasť na společném projektu.

Michal Kohout z Fakulty architektury ČVUT se zaměřil na téma komunitního bydlení. Diskutoval o tom, jak může architektura a plánování pomoci vytvářet prostory, které podporují společenský život a vzájemnou pomoc mezi obyvateli. Zmínil také příklady z praxe, kdy takové projekty přispěly k hlubšímu propojení obyvatel.

Závěr prvního dne Akademie se potom nesl v příjemném duchu společného vaření, posezení a sdílení myšlenek a dojmů.

Druhý den pak nabídl modul věnovaný etice a odpovědnosti ve společnosti, kde se diskutovalo o tom, jak mohou unitářské hodnoty přispět k budování spravedlivějšího a harmoničtějšího světa. Nechybělo ani zamyšlení nad aktuálními výzvami, kterým dnes čelíme, a nad tím, jak mohou být řešeny s ohledem na duchovní integritu a etickou odpovědnost. Den začal přednáškou „Smysl a účel duchovních shromáždění napříč časem a dnes“, kterou vedl Rev. Petr Samojský. Zaměřil se v ní na historický i současný význam duchovních shromáždění a jejich roli v životě jednotlivce i komunity. Jedním z hlavních témat byla otázka, jak duchovní shromáždění mohou podpořit osobní rozvoj a vnitřní růst. Bylo zdůrazněno, že tato setkání nejsou jen

formálními událostmi, ale cestou, která jednotlivcům umožňuje reflektovat vlastní duchovní cestu, nalézt inspiraci a posílit náležité hodnoty. A také to, že shromáždění poskytují prostor pro sdílení myšlenek a prožitků, což napomáhá rozvoji kritického myšlení a vzájemné podpory mezi členy společenství.

Unikátním zážitkem nejen pro studenty Unitářské akademie, ale pro všechny příchozí, bylo shromáždění vedené hostem tohoto modulu, kterým byl Rev. Mark Hutchinson. Jednalo se totiž v mnoha ohledech o nový přístup. Shromáždění propojovalo duchovní promluvu i tichou meditaci za hudebního doprovodu, předčítání textů i poklidné rozhovory mezi zúčastněnými. Nechyběly prvky bohoslužby, které jsou v unitářských komunitách pravidelně využívány, jako například rozsvěcování a zhasínání kalichu, v tomto případě však byly obohaceny ještě o prvky zcela nové a celé shromáždění tak získalo poměrně unikátní ráz. Příjemné povídání u kávy a sušenek bylo tradičním zakončením celého shromáždění, po kterém program Akademie opět pokračoval.

Odpolední blok zahájila přednáška Rev. Petra Samojského na téma „Čím je nám shromáždění“. Zaměřena byla na význam duchovního shromáždění v unitářské tradici. Klíčovým mottem byla myšlenka, že jednotlivcům prvkem unitářské obce není sdílená víra, ale sdílená bohoslužba, která slouží jako akt úcty k tomu, co považujeme za hodnotné a posvátné. Bohoslužba v tomto kontextu představuje sdílený akt oslavy lásky a hodnot, které přesahují jednotlivce. Diskuze se dotkla historického vývoje shromáždění, včetně vlivu britských unitářských tradic, a proměn, které vedly k rozšíření o různé náboženské texty, meditaci či symbolické rituály. Přednáška rovněž představila přípravu shromáždění, která zahrnuje nejen duchovní, ale i praktické aspekty, a vyzdvihla potřebu shromáždění jako místa, kde se upevňuje společenství.

Následný workshop, kde měli účastníci možnost si nabyté vědomosti vyzkoušet v praxi, trval čtyřicet pět minut a byl zaměřen na samostatnou práci ve dvou skupinách, případně individuálně. Účastníci měli k dispozici různé

zdroje, včetně webových stránek a knih, z nichž měli čerpat inspiraci. Jedna skupina pracovala s unitářskými zdroji, druhá s externími. Na závěr potom proběhlo společné vyhodnocení výsledků, během kterého účastníci definovali základní kategorie shromážděných inspirací.

Závěrečnou přednášku první části podzimního modulu vedl opět Rev. Mark Hutchinson, tentokrát na téma přípravy, plánování a vedení duchovních shromáždění v malém sboru. Tematicky byla zaměřena na způsoby, jak vytvářet a vést bohoslužby, které budou zajímavé a zapojí účastníky do aktivního procesu. Byly představeny různé možnosti, jak pracovat se strukturou liturgie – od tradičních forem po experimentální přístupy. Důraz byl

kladen na zapojení členů společenství do samotného shromáždění, ať už formou modlitby, čtení či zpěvu. Přednáška také zdůraznila význam modlitby a tichého zamyšlení, kdy účastníci pracují s citáty od různých autorů, například Lao-ce' nebo Norberta Čapka. Důležité byly také otázky týkající se toho, jakou atmosféru chceme vytvořit během bohoslužby a jak do ní zapojit více lidí tak, aby měli aktivní roli.

Atmosféra v Komunitním centru Unitaria byla nejen pracovní, ale také přátelská a podporující. Nové prostředí v Praze přineslo do celého programu svěží vítr a věřme, že se tu podobná atmosféra udrží i v dalších výukových modulech.

Jak mě les učil znovu žít

Marie Kapalová

„Do lesa jdu, abych ztratil mysl a našel svou duši.“

(John Muir)

„Při procházení lesem jsem začala objevovat dlouho ztracené pocity radosti a smysluplnosti.“

(Foto Stanislav Drda.)

Šumění listů ve větru. Zeleně jemný mech porůstá vrščítké, hrubé kořeny stromu. Vzduch je plný vlhkosti a svěžesti, protknutý vůní jehličí a pryskyřice. Kdesi v dálce se ozve hrdlička. Její hlas výrazně vybočuje z všudypřítomné kulisy štěbetání zpěvných ptáků. Pohyb srnky mezi stromy prozradí jen pár křupnutí suchých větví a spadaneho zežloutlého listů. Na úbočí skal se skrz celý les převalují pomalu se rozpouštějící cáry mlhy. Vychází slunce, začíná nový den.

Lidé, kteří čas od času stráví noc mimo civilizaci, taková rána velmi důvěrně znají. Zpravidla se člověk probouzí poněkud rozlámaný, možná trochu poštipaný od komárů a pravděpodobně ho párkrát za noc probudili místní obyvatelé lesa. Na první pohled by se mohlo zdát, že vystavování se dobrovolně takovým podmínkám je zcela nesmyslné. Proč bychom měli opouštět

komfort našich domovů? Vždyť za poslední staletí se snažíme své životy zjednodušit, učinit je pohodlnější, příjemnější, méně náročné a moct si tak více užívat. A to je přece dobře, ne? Vždyť je skutečný pokrok, že už se pro obstarání obživy nemusíme dířit celé dny s pluhy na polích, nebo pokud půjdeme ještě dále do historie, migrovat za lovnou zvěří, abychom udrželi naši malou komunitu naživu. Před nepříznivým počasím nás ochrání pevně zdi domů a topení či klimatizace se postarají o příjemnou teplotu v kterémkoliv ročním období. Díky automobilům můžeme překonávat i velké vzdálenosti rychlostí, o které se lidem ještě v 19. století ani nesnilo.

Zdá se však, že ve všem tom pokroku jsme se ani nestačili zamyslet, jaké problémy a stinné stránky by s sebou takové změny mohly

do našich životů přinést. Dnes samozřejmě už víme, že problémy spojené s „technologickou společností“ jsou reálné a musíme se s nimi potýkat. Po tisících let vývoje, kdy naši předkové trávili většinu života v pohybu, naše těla nejsou uzpůsobená k sedavým zaměstnáním. Trávení celých dní mezi čtyřmi stěnami má jen daleko k tomu, pro jak různorodá prostředí jsme se jako druh adaptovali.

Nebylo mi mnoho let, když jsem si začala pokládat otázky, které mi různými způsoby pomalu nabourávaly představu o světě, do něhož jsem se narodila. Bylo zvláštní vyrůstat s vědomím, že si žiju v blahobytu, jaký neměli ani králové ve středověké Evropě. O to více byl můj dětský klid narušen, když jsem záhy zjistila, že tenhle blahobyt je pravděpodobně vykoupěn ekologickou krizí, která nad námi neustále visí. Uvědomění tohoto druhu ve mně začala vyvolávat pochyby o věcech, jež mě obklopovaly. Odkud se vzalo oblečení, které mám na sobě? Kde bylo vypěstováno jídlo, které jím? Jak se vytváří elektřina, díky níž mám světlo a teplou vodu? Odpovědi na tyto a podobné otázky mě vůbec neuklidnily, často spíše naopak.

V průběhu let, na druhém stupni základní školy, jsem si uvědomila, že mi vlastně v mém životě není moc dobře. Navenek mi nic nechybělo, ale ve svém vnitřním světě jsem prožívala pro dítě těžko pochopitelné, natož popsatelné pocity. Dnes bych tyto pocity nejlépe popsala jako prázdnotu, úzkost, zmar a zbytečnost. Nad mým životem se pomalu začínal rozprostírat stín, který ze mě vytvářel jakési malé depri-mované a vyhořelé stvoření. Ovšem nebylo tomu tak za všech okolností.

Patřila jsem mezi ty děti, pro které léto a prázdniny byly především o stanování, vaření na ohni, houbaření, hraní si v lese a výle-tech. A tehdy, při takových letních rodinných eskapádách, se ono vnitřní trápení vytrácelo. Přitom jsem byla nucena překonat (na své dětské poměry) mnoho těžkostí. Chodit k prameni pro vodu a naučit se s ní šetřit, zvládnout různé štípance od hmyzu, zvyknout si, že všechno a všichni jsme cítit kouřem z ohně, nebát se prolézt nějakým tím křoviskem, vystačit si s jídlem, které jsme měli s sebou, a k tomu

přiložit své drobné ruce k dílu tam, kde to bylo potřeba. Přestože to všechno ode mne nepochybně vyžadovalo mnoho úsilí (a zcela určitě to chtělo velkou trpělivost ze strany mých rodičů), mám na tyto týdny strávené pod širým nebem veskrze radostné vzpomínky.

Teprve o mnoho let později jsem dokázala retrospektivně navštívit své dětství a plně ocenit, kolik dobrého mi mé zkušenosti z rodinného táboření přinesly. Začala jsem se zabývat otázkou, co na těch situacích, kdy jsem byla obklopena přírodou, bylo jinak, než když jsem se učila ve škole, jela autobusem nebo seděla doma. Při čtení relevantní literatury, diskuzích s přáteli a vlastních úvahách mi z množství informací začala vyvstávat jedna zásadní, byť ne nějak překvapující myšlenka. Pohyb má pozitivní dopad na naši psychiku. Především pak vyzdvihnu nejjednodušší a nejpřirozenější pohyb, a to je chůze. Můžeme si dohledat nepřeberné množství článků z různých médií o jejím blahodárném účinku. Jednou z hlavních příčin, proč se při delší procházce cítíme dobře, jsou endorfiny, které se vylučují při dlouhotrvající námaze. Někdy se můžeme setkat s tím, že je endorfin přezdíván „hormon štěstí“. Je to proto, že jeho uvolňování do mozku způsobuje pocity štěstí a tlumí bolest. Zároveň chůze příznivě stimuluje a vyrovnává nervovou soustavu, pomáhá uvolňovat napjaté svaly a v neposlední řadě při chůzi lépe dýcháme. Dech má na náš emoční stav nemalý vliv a budeme-li s ním pracovat, můžeme svou psychiku výrazně ovlivnit. Benefitům chůze pro naše duševní zdraví se detailně věnuje ve své knize *I blues se dá rozchodit* americký psychoterapeut Thom Hartmann. Už v anotaci knihy si autor pokládá otázku, jak se lidé dokázali vyrovnat se svými traumaty v dobách, kdy neexistovala psychologie ani psychoterapie. Ve svém díle pak rozebírá zdánlivě jednoduchou odpověď, a sice tu, že se léčili chůzí. Představuje čtenářům terapeutickou metodu relaxované chůze, která má překvapivě léčebné účinky i u závažnějších psychických poruch jako deprese, posttraumatický syndrom nebo hyperaktivní porucha.

Není tomu tak dlouho, co jsem začala vnášet přírodu zpět do svého života. Tentokrát, oproti svým dětským rokům, již trochu záměrněji.

Seznámila jsem se s hypotézou biofilie, kterou pravděpodobně nejvíce proslavil americký sociolog a biolog Edward O. Wilson. Tato hypotéza se dá popsat jako předpoklad, že je vrozenou lidskou vlastností soustřeďovat se na život a živoucí procesy. Biofilii je tak možné chápat jako přirozené pouto s jinými živočišnými druhy, ale nejen s nimi, nýbrž i s organismy celé biosféry. Činí z nás propojenou součást přírodního celku a zároveň tak promlouvá o přirozené afinitě člověka k přírodním motivům. Proč se nás bytostně dotýká, když si stoupneme bosými chodidly na trávu nebo když si přímo lehne na zem a zrak obrátíme do korun stromů? Odpovědí by mohla být právě biofilie, ačkoliv se jedná zatím o vědecky nepotvrzený koncept.

V průběhu posledního roku se pro mě příroda stala nevycerpatelným zdrojem obnovy, útěchy a vitalizace. Mé dospívání provázely neustálé úzkosti a depresivní stavy, duševní zdraví bylo v mém případě vždy nejistou záležitostí. Když jsem se na podzim minulého roku začala vydávat spolu se svým partnerem na výlety mimo civilizaci, ještě jsem si plně neuvědomovala, jak významný pro mě návrat do přírody bude. Při procházení lesem jsem začala objevovat dlouho ztracené pocity radosti a smysluplnosti. Mé úzkosti jako by se postupně rozpouštěly do okolí a byly pohlcovány zelenými keři, stromy a samotnou zemí. Velkou pomocí při cestě za poznáním léčivého potenciálu přírody mi byla kniha *Za hranice komfortu* od novináře Michaela Eastera. Četla jsem ji částečně jako návod. V mezích svých dovedností jsem na sebe zkusila cíleně aplikovat možnosti využití nepohodlí a sama na sobě prožila, co dobrého to může přinést. Přestože tomu, proč se cítím při túře dobře, po teoretické stránce rozumím, zůstává v tom pro mě cosi magického. Když si veškerý svůj

majetek, který budu na cestě potřebovat, nesu na zádech, když se probudím a první, co vidím, jsou obrysy krajiny v šeru, když se napiji douškou vody po těžkém výstupu nebo když večer hledím do žhavých uhlíků ohně, jenž je jediným zdrojem tepla, něco velice silného při tom všem prožívám. Věřím, že tyto situace mají moc v nás probouzet cosi primárního a původního, když se tomu otevřeme. Byly to zcela obyčejné okamžiky prchavé povahy, kdy jsem pocítila klid. Lepším slovem než prostým „bytím“ se hloubka klidu, který člověka v takové chvíli zaplaví, nedá vyjádřit. Víte, že jste přesně tam, kde máte být, přesně v takovém stavu a podobě, jakou máte mít, a jste plně ponořeni v přítomnosti. Žádná taková chvíle se nedá polapit, uchovat ani zopakovat. Vždy je zcela unikátní a jedinečná.

Les mi v posledních měsících pomáhá čelit všemu, co jsem byla naučena v životě přecházet a potlačovat. Pravidelné vrácení se do přírody беру jako potřebnou duševní očistu a zároveň prostor pro načerpání sil. Čas strávený pod korunami mohutných stromů mi dodává vůli ke každodennímu životu. Při pěším putování přes nejrůznější, často neschůdný terén myslím na generace lidí přede mnou a na to, jakými způsoby se s událostmi ve svých životech vyrovnávali oni. Představuji si, jak chodili po pěšinách, ne tak rozdílných od těch, po kterých jdu teď já. Pak si uvědomím, že život je přece taky taková pěší túra. A tady v lese se nezlobím, když musím přebrodit potok nebo obejít spadlý strom. Někdy z toho mám dokonce radost. Tím se přece posiluji a z takových, na první pohled náročných chvil vznikají jedny z těch nejlepších příběhů na vyprávění u táborového ohně. Při pohledu na svět touhle optikou se dá i k náročné životní situaci přistoupit jako k takové překážce na cestě. A to není nic, nad čím by si měl člověk zoufat.

„Žádná taková chvíle se nedá polapit, uchovat ani zopakovat. Vždy je zcela unikátní a jedinečná.“
(Foto Stanislav Drda.)

Gary Snyder a jeho Praxe divočiny

Kristýna Ledererová Kolajová

Gary Snyder je jedním z čelných představitelů slavné beat generation. Svým životem i dílem dosud propojuje tehdejší dynamický nástup a obrovský vliv této rebelské kontrakultury až k naší současnosti. (Byl mimo jiné živým předobrazem jedné z postav knihy Jacka Kerouaca *Dharmoví tuláci*, kterou osobně považuji za jedno z nejlepších Kerouacových děl.)

Podobně jako velkou část literátů beatnické generace Snydera hodně zasáhlo učení buddhismu.

(Foto © pixabay.com.)

Sám se rychle stal velmi zajímavým básníkem. Podobně jako velkou část literátů beatnické generace jej hodně zasáhlo učení buddhismu, který tehdy v USA začal překračovat hranice mnišských komunit a od 50. let byl stále častěji znám, praktikován a vyučován například při univerzitách. Snyder zenový buddhismus studoval do hloubky víc než jedno desetiletí přímo v různých japonských klášterech. Ovšem nadto se stal a je už po desítky let nadšeným zastáncem hlubinné ekologie, úcty k životu a obhájcem přirozené divoké přírody.¹

1 Beat generation nevedla jen krátkodobou dekadentní vzpouru proti upjaté konzumní povrchnosti amerického mainstreamu 50. let, ale bylo to důležité kulturní společenské hnutí, v němž kromě cenného uměleckého přínosu můžeme hledat také jeden z hlavních kořenů obnoveného lidského zájmu o životní prostředí, ekologii a život v souladu s přírodou. K tomu nerozlučně patří i duchovní hledání alternativ k náboženským systémům od přírody odtrženým, mezi které můžeme jednoznačně zařadit i všechny formy tehdejšího křesťanství.

(Možná se dá s trochou zjednodušení říct, že je pro beatníky podobně důležitou, na spiritualitu přírody a znalost krajiny orientovanou osobností, jakou byl Henry David Thoreau o staletí dříve pro transcendentalisty.)

V tomto směřování byl hodně ovlivněn dlouhým pobýváním v kalifornské krajině, zejména v oblasti pohoří Sierra Nevada (což jej spojuje s Johnem Muirem, další velkou postavou hájící divočinu před nešetnými vpády člověka). Ke kalifornským horám tihl od raného mládí, ovšem zásadní knihu k tématu duchovního významu Země pro člověka vydal až v roce 1990 (to mu bylo přesně šedesát let).² Byla to *The Practice of the Wild*, česky vydaná pod názvem *Praxe divočiny* spoluprací

2 Byť jednotlivé eseje zaměřené na ekologická témata a učení přírodních národů najdeme již v předchozích knihách, například *The Old Ways* (1977; česky *Staré cesty*, 1995, v nakladatelství Volvox Globator).

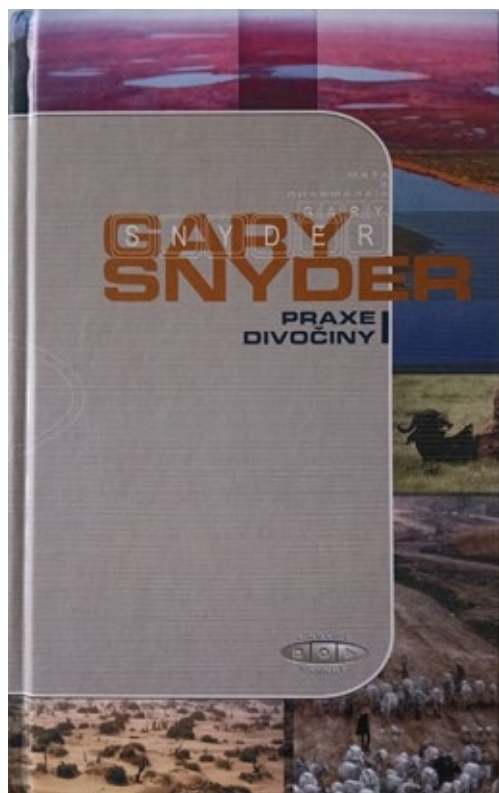
nakladatelství Maťa a DharmaGaia v překladu Libora Snížka.

Proč by měla alespoň některé unitáře tato knížka zajímat? Myslím, že je mezi námi dost takových, kterým je velmi blízký náš osmý princip Úcta k životu a přírodě a snaží se ho co nejlépe naplňovat nejen společnými programy, ale zejména vlastním životem. Často se však při té snaze pohybujeme pouze nebo téměř výlučně ve své komfortní, civilizované zóně. Přírodu chodíme „navštěvovat“ z pohodlí domova či třeba penzionu a zpravidla při tom neopouštíme místa člověkem víceméně kultivovaná. Málokdy se cíleně chceme v krajině ztratit, málokdy v ní strávíme rozbrsek, soumrak, noc bez přístřeší. To ale znamená, že se oddáváme spíš estetice krajiny a její duchovní moudrost ochutnáváme jen opatrně, velmi nesměle, než abychom se odvážili své já naplno vystavit prožitku, který dokáže duši i ducha od základu proměnit, rozebrat osobnost člověka a zcela ji přeskládat, přerodit, tak aby pocítil, prožil své opravdové zapojení do posvátného síťového života. Aby pocítil sebe jako jednu malou částčku uprostřed nesmírného množství ostatních, která ničemu nevládne, nic neovládá, ale přesto má obrovský účel a její život smysl.

Knih o ekospiritualitě a hlubinné ekologii je hodně. Ovšem těch, které bez ezoterických příkras a psychologických kudrlinek vedou přímo k tomu, co jsem popsala výše, jsem zatím nenašla mnoho. *Praxe divočiny* je jednou z nich. Gary Snyder v ní s hlubokými znalostmi přírodních věd i lidské kultury včetně náboženských systémů původních národů ozřejmuje, proč je pro nás (zvláště dnes) divokost cenná, nenahraditelná, a proč ji někteří jiní velcí myslitelé (například Thomas Berry)³ považují za projev nejhlubší reality i nejhlubšího mysteria, za primárně posvátnou skutečnost.

Snyder se v této knize věnuje například pojetí našeho domova v krajině, zakoušení genia loci (porozumíte-li tomu, co o daném místě vypovídají rostliny a počasí, dokážete se jím nechat vtáhnout a zažít jeho ducha) anebo příběhům, které jsou v krajině vtisknuté

a naši předkové je bez problému dokázali „číst“. S přímostí, otevřeností až syrovostí sobě vlastní se zabývá i věčným cyklem zrodu a zániku. Pro mne je nesmírně zajímavá rovněž jeho úvaha (esej) o metafoře cesty, stezky v krajině a o tom, co je podle něho z duchovního hlediska mnohem cennější – tedy to, co je MIMO cestu. V podstatě říká, že moudrost nacházejí ti, kdo umí vstoupit a být mimo cestu. Možná trochu provokativní myšlenka vůči obecně přijímané symbolice, kterou máme zažitou a dobře osvojenou – a bohužel už také často natolik mechanicky užívanou, až se stává vyprázdněným klišé. Gary Snyder v tomto smyslu umí dráždit. Ale nikdy se nevysmívá, nikdy nezlehčuje, naopak – z každé věty je znát, že zkušenost a poznání, které se snaží předat, jsou autentické, na jeho vlastní kůži mnohokrát odžité, odzkoušené, a zpravidla i staletími lidské sounáležitosti s přírodou prověřené. V tom je z mého pohledu největší síla a jedinečnost téhle knihy.

Praxe divočiny. (Foto KLK.)

3 Thomas Berry, Divoké a posvátné, in: *Velké dílo*, Praha: Malvern 2021, s. 58.

Tvůrčí život | ČASOPIS ČESKÝCH UNITÁŘŮ | Ročník 13, 2024, číslo 5**Vydává:**

Náboženská společnost českých unitářů, Karlova 186/8, 110 00 Praha 1, IČ: 00460524
Vychází 5x ročně.

Redakce:

Kristýna Ledererová Kolajová, Matěj Čihák

Jazyková korektura:

Jarmila Colombo

Grafická úprava a sazba:

Tomáš Dušek – PunxPress

Tisk:

ON tisk, s. r. o., Křesomyslova 384/17, 140 00 Praha 4

Kontakt:

kristyna-ledererova@unitaria.cz

Registrováno pod č. MK ČR E 20775.

ISSN 2336-1107

Informace o našich autorech najdete na webu NSČU, v sekci Tvůrčí život, podsekcí O autorech:
unitaria.cz/tvurci-zivot/autori.

Za původnost a věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři. Obsah příspěvků nemusí souhlasit se stanoviskem vydavatele. Všechna práva k obsahu příspěvků náleží autorům a jakékoli jejich další užívání musí být v souladu s autorským zákonem.

Obrázek na první straně obálky: Duchovenská služba dnes © pixabay.com.

Obrázek na třetí straně obálky: Z dětského programu Jadýrka © Ane.

Obrázek na čtvrté straně obálky: Sakrální architektura a duchovní společenství © Unity Temple.

